cijena 30 d

broj 64

SIRIUS

BIBLIOTEKA ZNANSTVENE FANTASTIKE

Joanna Russ:

Neobična putovanja Amelije Bertrand

i druge najljepše sf pripovijetke
Još 12 veličanstvenih: FRITZ LEIBER

Joanna Russ: Neobična putovanja Amélie Bertrand

The Extraordinary Voyages of Amélie Bertrand

Preveo Božidar Stančić

U znak štovanja Julesu Verneu

U toku ljeta 192... dogodio se najneobičniji doživljaj u mojem životu.

Bio sam na poslovnom putovanju u francuskoj provinciji, nedaleko od Lyona. Čekao sam vlak na peronu stanice prilično izvan gradića, koji ću nazvati Beaulieu-sur-le-Pont, premda to nije njegovo pravo ime. Bilo je svježe iako je već bio lipanj, a na peronu se nalazila samo jedna osoba: punašna neka žena četrdesetih godina, ne baš lijepa, ali elegantno odjevena, tip naše provincijalke, koja je, sjedeći na klupi za putnike, marljivo plela.

Stanica u Beaulieuu, kao i gotovo sve stanice naših gradića, sastoji se iz središnje zgrade od crvenih cigala, koju presijeca nadsvođeni prolaz od opeke, smješten između blagajne i čekaonice s jedne strane i bifea s druge. Onaj tko bi čekao vlak na pogrešnoj strani stanice, jer pruga vodi s obje strane zgrade, morao bi prelaziti preko cijele stanice da bi ušao u svoj vlak, obično u posljednjem trenutku.

I ja sam to doživio. Začuo sam svoj vlak, pogledao na sat i ustanovio da me proljetna temperatura uljuljala u san i da sam udaljen od pruge koja vodi u mojem smjeru. Vlak što polazi u 14,51 sati prema Lyonu ulazio je u satnicu Beaulieu na suprotnoj strani. Ako ne budem brz, propustit ću ga. No, zahvaljujući gradskim ocima Beaulieua, što su prijelaz riješili prolazom što je vodio kroz zgradu, pošao sam brzim korakom prema prolazu. Bio sam uvjeren da ću stići na vrijeme. Pomislio sam i na most po kojem je mjesto dobilo ime i koji je, koliko znam, bio srušen... zatim sam ušao u tunel između dva kolosijeka. Koraci su odjekivali u prolazu, što se uvijek događa u zatvorenom prostoru. S lijeve i desne strane zidovi od opeke. Zrak je bio svjež, vrijeme vedro i sunčano. Preda mnom peron, cvjetnjak i lonci sa cvijećem na drugoj strani perona stanice Beaulieu-sur-le-Pont. Sve sasvim normalno.

Zatim sam krajičkom oka zapazio da je i žena što je plela na peronu ušla u

prolaz iza mene. Vjerojatno ćemo putovati zajedno. Okrenuo sam se i podigao šešir, pa produžio. Nisam mogao vidjeti vlak za Lyon, ali sudeći po buci on je bio na zavoju pred stanicom. Došao sam do sredine prolaza...

Hoćete li mi vjerovati? Ako ste Englez, magla i literatura što piše o vašoj nezgodnoj klimi čine vas prijemljivim za čudesa. Zimi mnogo čitate, autori knjiga koje čitate nadugo meditiraju o romantici onih što bježe od vlage i hladnoće, pa makar u vlastiti stan. Ja sam proizvod druge klime. Ja sam logičar, realist, Francuz. Ja vičem: »Gdje je to čudo? Da ga vidim!« Ja osobno ne vjerujem u ono što mi se dogodilo. Ipak, pokušat ću da vam to opišem.

Prvi je dojam bio kao da se vrijeme preobrazilo. Imao sam dojam da se dugo nalazim u prolazu, kao da je tunel postao uži dvostruko, pa i trostruko. Tijelo mi je otežalo, kao u nekom snu. Došlo je do preobražaja ravnoteže, kao da se tunel spuštao prema drugome kraju pa me je povećana težina vukla u tom pravcu. Zbunjivala me je i magla što je zastrla kraj prolaza i osjetna vlažna vrućina, kao da nismo u lipnju i u blagoj temperaturi. Odjednom mi se odijelo natopilo znojem i zapitao sam se mogu li prekršiti pravila pristojnosti i otkopčati košulju. Brundanje vlaka za Lyon je poraslo i okružilo me sa svih strana, kao da je u stanicu Beaulieu-sur-le-Pont zatutnjalo tucet vlakova ili kao da se digao snažan vjetar i nezaustavljivo me gurao.

Pokušao sam uzalud vidjeti nešto kroz maglu. Zakoračio sam i magla se u vrtlogu raspršila. Iza nje sam mogao nazreti golemu zelenu površinu, grane velike palme pod žarkim suncem, zatim neku veliku sivu zmiju, što se ljuljala slijeva nadesno i ovila se oko stabla, a zatim sam spazio sivu površinu gotovo isto tako veliku kao i otvor. Počivala je na četiri siva stupa i imala dvije kljove. Bio je to slon.

Rika slona me vratila u zbilju iz neshvatljiva sna. Okrenuo sam se, ali sam ustanovio da mi je vrlo teško vratiti se strminom tunela zbog žestokog vjetra. Bio sam svjestan proljetne, drage i poznate svježine Beaulieua, malenog kao da sam ga promatrao kroz dalekozor obrnuto. S mjesta gdje sam bio činilo mi se da ga neću nikad doseći. Zatim me neka snažna ruka zgrabila za podlakticu i ja sam se našao na peronu s kojeg sam pošao, na klupi kraj one žene. Brižljivo se raspitivala kako mi je.

— Ali ona palma... ona tropska vrućina — rekao sam. — Pa slon...

— Nemojte se uznemirivati! To je bila samo Uganda.

Spomenuo bih da je Amelie Bertrand, premda više nije u cvijetu mladosti, žena blistavih očiju punih šarma, što se odmah zapaža. Njezina je briga iskrena, način ponašanja je divan, pa smo već za pet minuta prešli sve zapreke diskrecije i ona mi je objasnila i događaj koji sam doživio i uz ledenu limunadu u kolodvorskom bifeu ispripovijedala svoj neobični doživljaj.

— Malo poslije svjetskog rata — pričala mi je — ustalila se kod mene navika koja mi je ostala do danas: svaki put kad moj muž poslovno otputuje iz Beaulieua, a to je često, ja odem k svojoj šurjakinji koja stanuje u Lyonu i vraćam se sutradan. U početku su ta putovanja bila bez incidenata. A zatim sam jednoga dana prije dvije godine čekala vlak na pogrešnom peronu i morala sam prijeći prolaz u kojem

ste vi osjetili nelagodu i doživjeli neobičnu zgodu. Osjetila sam isti dojam, ali sam to pripisala nastupu slabosti i nastavila koračanje misleći na put, na društvo svoje šurjakinje, na restoran i sutrašnji povratak.

— Možete zamisliti — nastavila je — kako sam bila začuđena, ne, zaprepaštena, kad sam se našla na peronu okruženom sa svih strana golemim stijenama i olovnastom vodom, u posve nepoznatom području. Raspitala sam se i doznala, bezgranično zapanjena, da se nalazim na posljednjoj stanici željeznice u Ognjenoj Zemlji, na američkom jugu, kao nadzornica brodskog tovara na kitolovcu što će iduće dvije godine provesti na antarktičkim morima. Sunce je stajalo nisko, bilo je oblačno, a iza mene, na kraju zaljeva, šuma patuljastih borova, koji su svojim kvrgavim deblima pružali sliku žestoke klime. Što sam mogla? Bila sam odjevena u stilu fin de siecle, brod je bio spreman za isplovljavanje a šestomjesečna noć tek što nije počela. Slijedeći vlak odavde polazio je tek idućeg proljeća. I otputovala sam.

— Možete zamisliti — pripovijedala je — da je žena u takvoj situaciji izložena mnogim neugodnostima i teškoćama. Ali Antarktik posjeduje neki sjetan šarm, koji poznaju samo oni što su bili ondje: odraz zvijezda na površini leda, nisko sunce, pingvini, ledenjaci i kitovi. Da budem iskrena, brzo sam se prilagodila i povezala s tim ljudima i navikla na miris kitova ulja. I kad sam nakon dvije godine sišla s vlaka na Aljasci, kamo sam otišla radi odjeće (pošto sam telefonirala u Beaulieu i doznala da Bertrand ne postoji, pa sam se smatrala udovicom), nisam više bila u odjeći fin de siecle u tom ledenom mjestu, gdje ima pasa i Eskima što saonicama vuku tovare kože. Bila sam u odjeći koju sam nosila kad sam odlazila iz Beaulieua u Lyon. Nije to sve: u te dvije godine moje odsutnosti u ovom svijetu nije proteklo više vremena nego što je bilo potrebno da vlak stigne iz Beaulieua u Lyon. Pretpostavila sam da će mi se Garance baciti oko vrata i izraziti iznenađenje zbog moje odsutnosti i čudne odjeće, ali ona me samo zapitala kako sam i, ne čekajući odgovor, počela je pripovijedati ravnodušno i potanko o telećem pečenju koje je pripremila za večeru.

Bila sam u početku toliko zbunjena da sam pomislila kako nisam ni pošla na Aljasku već odmah na vlak za Lyon, i ako sad budem otputovala u Beaulieu, vlak će me odvesti na Aljasku. No, bilo je besmisleno pripovijedati i zamisliti da bi vlak mogao prijeći tisuće kilometara, pa kako je moja šurjakinja već bila sumnjičava jer sam bila briznula u plač i viknula »Dragi moj Jack!«, smirila sam se i počela razmišljati o tome tek u vlaku koji me je vozio u Beaulieu. Vlak, dakako, nije otišao na Aljasku već ravno na stanicu u Beaulieu u vrijeme naznačeno u redu vožnje.

— Zaključila sam da su te dvije godine bile samo ono što psiholozi zovu realističkim i živim snom. Stari Kinezi bili su poznati po realizmu svojih snova. Kažu da je neki njihov pjesnik proživio ljubavno iskustvo, strah i pustolovinu dok si je prao noge. To je bilo i kod mene: nisam bila starija ni dan, i nitko osim mene nije znao što se događalo na Antarktiku. Razumno, ali pogrešno objašnjenje.

— Otada sam polazila na neobična putovanja, na ljetovanje, kako sam ja to nazivala, i do desetak puta. Moj čarobni sag bio je stanični peron u Beaulieuu, onaj

prolaz između blagajne i bifea, desetak minuta prije tri sata po podne. Prijeći prolaz u neko drugo vrijeme značilo je doći jednostavno na drugu stranu stanice, ali prijeći ga u ono vrijeme značilo je biti prenesen u neku daleku i egzotičnu zemlju. Često je to bio Ceylon sa svojim živim bojama i ugodnim mirisima i rikšama. Ili neka pustinja s beduinima u dugoj bijeloj odjeći, naoružanim puškama... Ili bih se našla na otoku iz mašte ne Tahitiju, gdje bi mi domoroci donosili osvježavajuća pića i ogrlice od cvijeća, kakvih nema drugdje u svijetu. Osim toga, moja ljetovanja nisu se ograničila samo na putovanja po Zemlji. Prošle veljače put me nanio na pijesak neke obale pod sivim i natmurenim nebom. Izdaleka se čula rika guštera, iznad mene divovski, nazubljeni i grimizni listovi palme, drveta koje je. kako sam poslije saznala, posve nepoznato botaničarima.

— Ne, nije to bio Ceylon, to je bila Venera. Volim ja manje burnu klimu, ali nisam se baš mogla potužiti. Ležala sam u tami venerijanske noći na finom kao svila pijesku pod zvjezdastim lišćem »laradha«, udišući mirise biljaka i cvijeća... No, nekoliko dana poslije došla sam na neko mjesto koje mi se također svidjelo. Ogromno, gotovo bijelo nebo, pustinja, obrubljena na obzorju visokim planinama, a tražioci vode sa svojim ljeskovim štapovima i čizmama s visokim petama i velikim šeširima kojima zaštićuju od sunca ionako izbrazdano i opaljeno lice. Ne, nije to bio Mars. Bio je to Teksas. Izvanredni su ljudi ti američki pioniri, lijepi su i šutljivi, žene jake i marljive.

— Zatim sam jednoga dana opet putovala u Lyon i našla se na peronu stanice nalik na akvarij, izgrađenoj od obojenog stakla, okruženom brdima pod crnim nebom gdje su zvijezde blistale kao kugle, ne trepereći. Nosila sam prozirnu kacigu i odjeću nalik na ronilački kombinezon. Shvatila sam gdje se nalazim tek kad sam ustala, jer sam poletjela u zrak umjesto da normalno ustanem. Bila sam na Mjesecu! Da, na Mjesecu, ali u budućnosti, u godini 2089, u doba kad su se ljudi već naselili na Mjesecu. Moje je vozilo prošlo ispod lunarnog otvora i aluniralo u glavnom gradu, kraj čarobne palače s vitkim kulama i staklenim kupolama, jer je njihov građevni materijal staklo izrađeno od stijena na bazi silikata. Na Mjesecu sam shvatila neke teorije kojima sad vladam u pogledu čudnih događaja u tunelu na stanici Beaulieu. Upoznala sam bila najveću matematičarku 21. stoljeća, elegantnu damu, i povjerila sam joj se. Na Mjesecu mogu na važne položaje doći i crnci, i židovi, i žene, pa mogu imati i krupan utjecaj. Ta me dama predstavila svojoj kolegici, fizičarki, crnkinji vrlo pronicavoj, specijalistu za parafiziku, kako su oni rekli, i obje su o tome dugo raspravljale; cijeli dan, dakako, ne lunarni jer bi on iznosio 28 naših dana. Nisu se mogle složiti, ali, kako su mi rekle, ili prolaz na peronu ima vezu sa cijelim svijetom, ili je začaran.

— Teška sam srca napustila Mjesec. No, čovjek ima svojih obaveza. Kao što se moj čarobni sag pokazuje ovdje, u Beaulieu, u obliku prolaza, tako se mogu vratiti samo željeznicom. Ukrcala sam se u vlak koji veže dva glavna otvora i... stigla sam na lionski kolodvor, starija jedva za jedan dan.

— Zapravo — tu se Amelie Bertrand diskretno nakašljala — mi smo ljudi, pa bih istakla da su i neke ljudske biološke funkcije bile obustavljene, što mi nije baš drago, ali ima i svojih prednosti: da sam starjela u skladu s onim što sam

proživjela, vi biste sada razgovarali sa ženom od sedamdeset godina. Ali, kako se može starjeti u svjetovima koji, otvoreno govoreći, nisu stvarni? Da sam stalno živjela u nekom od tih svjetova, starjela bih kao i njegovi stanovnici. To bi na Mjesecu bilo zadovoljstvo, jer mojoj prijateljici matematičarki bilo je dvjesta godina kad sam je upoznala, a njezinoj kolegici parafizičarki još pet više.

Sada je Amelie Bertrand, koju sam slušao pažljivo, zašutjela. Nije ni takla svoju limunadu. Ja sam bio pun planova radi upoznavanja našeg svijeta s tom neobičnom pričom. Mislio sam na Institut, akademiju... novine... da, novine. Nisam ni opazio da je odjednom promijenila izraz lica.

— Oh, moj vlak! Što će misliti Garance? Što će reći? Ni riječi, prijatelju, o svemu tome!

Bio sam zaprepašten kad je Amelie Bertrand izašla iz bifea i prešla peron uputivši se prema čudnom prolazu. Imao sam vremena samo da kažem:

— Ali promislite: Ceylon, Teksaš, Mars!

— Prekasno je — odgovorila je. — Ne zaboravite, ni riječi!

— A što ako se ne vratite? — viknuo sam za njom, izašavši iz bifea.

Ponovo me počastila osmijehom prije nego što je brzo nastavila koračati.

— Nemojte se sekirati. Obično me podilaze trnci oko vrata i lopatica kazujući mi u kakvu je stanju prolaz. Ali moj vlak...

I Amelie Bertrand je otišla. Čudna žena. Ne samo što je prošla najudaljenije krajeve Zemlje nego i one u mašti, pa opet je ostala časna, ispunjavajući svoje životne dužnosti žene i polazeći točno svojoj šurjakinji u Lyon.

Je li to kraj moje priče? Ne, jer ću još jednom sresti Amelie Bertrand.

Poslovi su me doveli na stanicu Beaulieu potkraj istoga ljeta. Moram priznati da sam se nadao da ću sresti Amelie Bertrand, jer sam namjeravao upoznati neki od naših nacionalnih instituta s neobičnim svojstvima prolaznoga tunela na stanici u Beaulieuu, a činilo mi se da nije u redu ako to učinim bez njezina pristanka. Opet sam čekao vlak desetak minuta prije tri sata poslije podne. I opet je peron bio pust. Na klupi je sjedila jedino neka putnica. Pomislio sam da je Amelie Bertrand i požurio onamo .. Ali nije bila ona.

Bila je to neka mršava žena, starija, obučena u crno, bez draži moje suputnice. No, trenutak poslije toga začuo sam svoje ime i bio sam ugodno iznenađen kad je iz čekaonice izašla Amelie Bertrand u ljetnoj haljini živih boja.

Na njezinu licu nije bilo radosti, šarma i zadovoljstva kao onda u lipnju. Lice joj je bilo zatvoreno, pogled napregnut, izraz odlučan. Odmah sam joj počeo iznositi svoje planove, ali me ona kretnjom glave upozorila neka šutim, pokazujući na priliku što je sjedila na klupi.

— Moja šurjakinja Garance — rekla je.

Moram priznati da sam se bojao da ću sresti njezina muža.

— Garance — nastavila je Amelie Bertrand okrenuvši se onoj ženi — ovo je znanac zbog kojega sam propustila vlak u lipnju.

Garance nije odgovorila, kao da je htjela demantirati ono što je rečeno o njezinoj pričljivosti. Samo je stisnula svoj kovčeg uz mršava bedra.

— Pripovijedala sam Garanci kako vam je pozlilo u lipnju i kako sam se

zadržala. Sretna sam što se sada bolje osjećate.

To je značilo da Garance ne smije znati priču svoje šurjakinje. Zato sam se samo naklonio i kimnuo glavom. Volio bih da sam imao priliku da slobodno razgovaram s Amelie Bertrand. ali nisam mogao govoriti pred šurjakinjom.

— Danas ćete stići na vlak... — rekao sam beznadno

— Iz čiste nostalgije — odgovorila je Amelie Bertrand — Zatim neću više stupiti nogom u vagon. Garance može, ali ja neću. Automobili, aeroplani i brodovi bit će sasvim dobri za mene. Možda ću kao moja poznata američka imenjakinja Earhart naučiti pilotirati. Jutros mi je muž najavio ugodnu novost: promijenio je posao, pa ćemo se odseliti u Lyon potkraj mjeseca.

— Dakle, odsad... ? — zapitao sam.

— Da, neću putovati. Stanicu će srušiti — odgovorila je mirno.

Šok! A stara Garance ostala je ravnodušna na taj gubitak za nauku. Promucao sam nešto, ne znam što.

— Moja je savjest prilično uzburkana — napomenula je Amelie Bertrand. — Znate li, Garance, da sam mu pričala najneobičnije dogodovštine? Naime, rekla sam mu da je prolaz kroz stanicu ulaz u drugi svijet. U mnoge svjetove... i ja sam ih posjetila. Možete li vjerovati? Okrenula se k meni. — Oh, bili ste zahvalan slušalac. Samo ste se pretvarali da mi vjerujete. Vjerojatno ne možete zamisliti da bi jedna časna žena mogla ostaviti muža zahvaljujući nekom tunelu što vodi prema beskraju.

Amelie Bertrand me ispitivački pogledala, ali ja nisam mogao pogoditi njezinu namjeru i nisam odgovorio. Odmahnula je glavom.

— Moram priznati da ne mogu odoljeti a da ne pripovijedam dogodovštine. Svaki put kad bi moj muž odlazio na službeni put, znao bi mi reći: »Snađi se, zabavi se nečim«. I evo, ja sam se dobro zabavila. Mislila sam da će vas moja pripovijest osloboditi neugode, pa sam odlučila da vam ispričam neobična i nestvarna putovanja. Opraštate mi?

Nešto sam pristojno odgovorio, ne znam što. Još sam bio pod dojmom šoka. Da je sve to samo priča? A ipak, s kakvim je pojedinostima i realnostima Bertrand pripovijedala o svojim putovanjima! Postalo mi je drago što nisam pisao Institutu. Upravo sam htio ponuditi ženama neko osvježavajuće piće, kad se Amelie Bertrand iznenada uhvati rukom za srce i vikne:

— Naš vlak! — Zatim se okrene k meni. — Hoćete li nas otpratiti na drugu stranu?

Zbog nečega sam oklijevao.

— Promislite — napomenula je držeći još ruku na grudima — kamo će nas vlak odvesti ovaj put. U budući London, možda, zaštićen od neugodne klime i potpuno sagrađen od stakla? Ili možda na visoravni Colorada? Možda se nađemo u kojem podzemnom gradu nekoga Jupiterova satelita? Pod uzbudljivim nebom iza kojega izranja ogroman planet... ?

Smiješila se raspoložena svojoj šurjakinji, pa rekla:

— Takve sam mu zgode pripovijedala, draga moja Garance. Pravi roman. — Shvatio sam da zadirkuje svoju šurjakinju, koja, dakako, ne shvaća što se dogodilo.

Garance se napokon osmjelila da mi stidljivo kaže kako »voli romane«.

Naklonio sam se.

Iznenada sam začuo grmljavinu vlaka. Amelie Bertrand poviče:

— Naš vlak! Garance, propustit ćemo vlak! — Zatim se opet okrenula k meni: — Hoćete li nas pratiti?

Naklonio sam se, ali se nisam micao. Tada se Amelie Bertrand u pratnji svoje šurjakinje uputi prema prolazu što je dijelio čekaonicu od bifea na peronu Beaulieua. Priznajem da sam namjerno zaklopio oči kad su došle do sredine prolaza. Kad sam ih opet otvorio, prolaz je bio prazan.

Ne znam što me je potaklo na to, ali brzo sam pojurio u prolaz, gledajući u mislima Amelie Bertrand kako ulazi u vlak sa svojom šurjakinjom Garance. Vlak se jasno čuo jer je njegova buka ispunjala cijelu stanicu. Htio sam razmijeniti još nekoliko riječi. Stigao sam na drugu stranu stanice...

Vlaka za Lyon nije bilo.

Nije bilo ni njih dvije na peronu.

Zapravo, vlak za Lyon u 2,51 ne postoji na redu vožnje!

Zamislite kako sam se osjećao kad sam ustanovio da je priča Amelie Bertrand bila istinita! Bila je istinita, zaista istinita, i moja je Amelie otišla zauvijek. Nazvao sam je »moja« Amelie, ali ona još pripada mužu Bertrandu, koji će se, nakon nekog vremena, ponovo oženiti, pa će biti, i ne znajući, častan dvoženac.

Nikad neće moći shvatiti!

Možda danas Amelie Bertrand ulazi u gondolu i vozi se po rijeci na Veneri. Možda čini koje junačko djelo ili pripovijeda sa svojom prijateljicom matematičarkom na nekom balkonu odakle se vide vitki tornjevi i cvjetnjaci u glavnom gradu na Mjesecu. Uvjeren sam da na zemljopisnoj karti ne bismo našli mjesta koja ona spominje. Kao što je i sama rekla, ona nisu stvarna. Neke se stvari ovdje ne slažu.

Shvatite moju bol, prijatelji. Danas su sve te priče nepotrebne jer je stanica Beaulieu nestala. Umjesto nje je ovdje mravinjak radnika, golemi hangar, kako je rekao jedan od njih, zgrada namijenjena za zaštitu aeroplana. Kažu da će uskoro mnogi strojevi takvoga tipa letjeti preko svih zemalja.

Ali pomislite: zar neće ti aeroplani jednoga dana služiti i za poslovna putovanja, za odlazak na ljetovanja i na druga mjesta? Ukratko, nisu li oni željeznica sutrašnjice? Novovjeka željeznica? Ne bi li se mogla dogoditi ista stvar u vezi sa svemirom, možda na isto mjesto kamo je nestao moj anđeo... Složite se sa mnom u tome, prijatelji. Hangar u Beaulieuu bit će uskoro dovršen. Tako tvrde novine. Otići ću onamo i kupiti kartu koja će mi dati pravo da sjednem u neki od tih strojeva i da se provozam, pa ćemo vidjeti. Možda ću doživjeti samo sretno i ugodno uzdizanje u zrak i spuštanje. Ali možda ću osjetiti trnce oko vrata i lopatice, kao što je govorila Amelie Bertrand. Zbilja nije važno, djeca su mi već velika, žena ima dobre prihode, pa me trnci neće preplašiti. Ući ću u hodnik ili prolaz, u hangar ili oko njega, točno devet minuta prije tri sata, da bih uronio u prostor što dijeli svjetove. Iskušat ću ponovo ono neobično usporavanje vremena,

osjetit ću kako mi je tijelo otežalo, opazit ću paru na drugoj strani prolaza i boreći se sa žestokim vjetrom i probijajući se kroz maglu što me obavila, s grmljavinom aeroplana što mi odzvanja u ušima, nastavit ću svoje putovanje. Amelie Bertrand je bila tako ljubazna da prvi put propusti vlak da bi pričala o Ugandi i prilično je bila pristojna da mi predloži da s njome prijeđem prolaz drugi put. To je moralo donijeti ploda. Treći put ću ja proslijediti svoj put. Daleko od svoga posla, svojih svakidašnjih novina, svojih partija šaha, svoga aperitiva . . ukratko, daleko od svih navika koje su stvorene da nas usreće. Proslijedit ću svoj put ostavljajući sitne životne probleme, ostavljajući problem starenja, zbrke i strahove Evrope koja svakoga dana postaje sve nemirnija, da bi stigla do...

Do čega?

Ovo je pismo otkriveno u svesku Enciklopedije (U—Z) u Nacionalnoj biblioteci. Sve navodi na misao da je autor pisma nestao u provincijskom gradiću (nazvanom Beaulieu-sur-le-Pont, u rukopisu), kratko vrijeme pošto je kupio kartu kojom je mogao na let aeroplanom, što je bila česta zabava turista u tom mjestu.

Nikad ga više nisu vidjeli.

Ted Reynolds – William F. Wu: Svemirac ljubavnik

Alien Lover

Prevela Nada Kralj

Semestar je konačno završio, no Alyne Wong i ja pronašle smo posao ovdje u Belmontu. Ona je bila brucoš a ja student druge godine. U vrijeme ljetnog raspusta obje smo trebale raditi kao konobarice. Ipak, pred nama je bio još cio slobodan tjedan. Veći dio tog vremena provele smo gledajući kroz prozor stare kuće u kojoj smo stanovale. Golemi vrt. Ohio bio je moj najdraži dio grada, posebno u lipnju.

Jedne večeri sjedila sam na rubu kade i promatrala kako moja sustanarka češlja kosu pred ogledalom. Na ulici je pjevala grupa studenata. Išli su i dozivali se; slavili su kraj nastave.

— Imam ljubavnika s drugog planeta — reče Alyne.

— Poludjela si — odvratih.

Alyne me je pogledala uvrijeđena.

— Nisam ni očekivala da ćeš me shvatiti, Maggie. — Otresla je dugu crnu kosu kao da mi daje znak da odem i ponovo se okrenula ogledalu. A ja samo rekoh:

— Takvo što ne postoji, ljubavnik s drugog planeta. Da i postoji, zacijelo se ne bi zatekao baš ovdje u Belmontu. Pa sve da se to i dogodi, zašto si uvjerena da bi ga upravo ti privukla.

Osmijeh joj je bio pomalo hladan, dok su se njezine smeđe oči susrele s mojima u ogledalu.

— Vjeruješ li da bi ga ti više zainteresirala?

Promeškoljila sam se i zagledala u pločice na podu. Alyne je sva u mjesečini i cvijeću, a ja u pitanjima i sumnji.

— Hajde da se više ne prepiremo, Alyne. Žao mi je. No, zvučala si tako ozbiljno, a sve je, zapravo, vrlo smiješno.

— Ali ja mislim ozbiljno — reče Alyne nezadovoljno. — Strek nije ljudsko biće, prije svega jer je suviše besprijekoran da bi bio običan čovjek.

Češljala je kosu ljutitim pokretima. Ulicom je prolazio neki automobil neprestano trubeći, a neki su pijani mladići vikali iz svega glasa.

— Zapravo je posve prirodno što si ga osvojila — rekla sam jer mi je bilo stalo da se izmirimo. — Zaista dobro izgledaš.

Alyne je to i sama znala. Nastavila je češljanje.

— Što si takva? — rekoh. — Možda sam ja, zapravo, samo ljubomorna.

Napokon joj je lice ozario širok osmijeh i ona okrenu glavu prema meni.

— Jadna mala Maggie — zapjeva. — Stalno zaboravljam da ti imaš problema, zar ne? Baš i nema muškaraca koji bi te zapazio, a ja se tu pred tobom hvalim svojim uspjesima. Molim te, oprosti mi. Žao mi je.

Nisam stekla dojam da doista žali. Ipak, oprostila sam joj.

— Htjela si sa mnom podijeliti nešto što ti je bilo zaista važno, a ja sam te jednostavno odbila. Možda je on doista strano biće. Odakle da znam? Ali, ako je on zaista savršenije biće koje dolazi iz drugog svijeta, kako to da je ovdje u Belmontu tek običan student?

Alyne je pažljivo položila svoju četku na umivaonik i sjela kraj mene na rub kade. Prihvatila me za ruke i pomilovala ih.

— Jadna Maggie — reče. — Gruba sam prema tebi, zar ne? Jednostavno sam uzbuđena. Slušaj, draga moja, Strek je suviše savršen da bi bio običan muškarac. Pa ti znaš kakvi su muškarci. — Smijala se zavjerenički znajući dobro da ja to ne znam. Zatim je neočekivano dodala: — Priznajem da sam doista imala sreće. On bi mogao imati gotovo svaku koju poželi. Oh, Maggie, tako se ispunio moj san da me voli strano biće.

To je bila novost. Čak i u slučaju trombonista iz Senechtadyja i akvizitera s Manhattana, ona je jasno davala do znanja kako se radi o njihovoj a ne njezinoj privilegiji. To bi, vjerujem, mogao biti jedan od razloga zbog kojeg su i otpirili. Prilično je samosvjesna za dvadesetogodišnju djevojku. Uvijek se činilo da veze s muškarcima uspostavlja prilično neobavezno, no, iza svega se krila neprestana, staromodna potreba za stalnom, jedinom ljubavi. Ovog sam se puta zabrinula.

— Pričaj mi o njemu, Alyne. Neću te prekidati.

— Dođi, idemo u moju sobu. On bi trebao stići svakog trenutka.

Pošla sam za njom u sobu i zavalila se na njezinu postelju presvučenu u ružičasto. Opazila sam da je sliku Walesa zamijenila slikom Andromedina zviježđa. Nagnula se preko toaletnog stolića i rekla:

— Srela sam ga u klasi profesora Hawksa. Odmah sam ga zapazila jer se... jer se razlikuje od drugih. No vidiš, priznajem da nisam ni sanjala...

— I on ti je rekao da dolazi iz drugog svijeta? — zaboravih na obećanje da je neću prekidati.

— Svakako da mi je rekao. Naravno, ne odmah. Tek kada je stekao povjerenje. Jedne večeri kada smo bili kod njega, pomagala sam mu da sredi bilješke s predavanja.

— Pomagala si mu? Zar on nije superiornije biće?

Strogo me je pogledala. Mimikom sam joj dala na znanje da se ispričavam.

— U redu — reče — on, zapravo, nije dugo ovdje i, svakako, još mora sakupiti sve potrebne detalje, naučiti kako se sriču pojedine riječi, treba doznati detalje o ljudskoj povijesti i geografiji Zemlje. Pa i o našoj matematici. Strek kaže

da je ona mnogo nesavršenija od njihove. No, uzevši u obzir da je on na Zemlji tek šest mjeseci, mislim da bi bilo bolje da se diviš koliko je toga uspio naučiti, a ne da se rugaš onome što još nije učinio.

— Odakle dolazi? S koje zvijezde?

— Ne dolazi sa zvijezde, već iz galaksije — odgovorila je samozadovoljno. — Ne znam. doduše, iz koje. Suviše je daleko da bi se mogla promatrati odavde. — Ispustila je jastučić za pudranje i ustala. — Trebalo bi da stigne svakog trenutka.

— Ne misliš, valjda, da sa sobom nosi fotografije od kuće koje bih mogla vidjeti?

— Pa ne — reče Alyne. — Moraš shvatiti da je on ovdje manje ili više tajno. Naš je svijet toliko primitivan da je prije eventualnog otvorenog kontakta potrebna pažljiva provjera. Zato bi bila očita glupost imati čvrst dokaz o tome odakle dolazi.

— Onda on, zacijelo, nije u stanju izliječiti rak ili nas povesti negdje brzinom većom od svjetlosti, nas provincijalce.

— Naravno da nije, nije valjda lud.

Za trenutak sam ušutjela.

— Alyne Wong, ja sam zacijelo posljednja osoba koja bi htjela pokušati promijeniti tvoj život — rekoh tiho — no, čini mi se da osim njegovih riječi nemaš nikakve druge dokaze koji bi potvrđivali da je on zaista takav kakav se predstavlja. A ako, ipak, možda ipak, nekim slučajem ispadne da on laže?

Alyne nije bila ljuta. Naprotiv, veselo se smijala.

— O, smiješna li si, Maggie. Nemoj biti smiješna. Strana bića ne znaju lagati.

Upravo kada je izrekla tu zapanjujuću tvrdnju, zazvonilo je na ulaznim vratima. Odlepršala je do vrata, zastavši načas da mi dobaci.

— Osim toga, pričao mi je o stvarima koje ne može znati ni jedno ljudsko biće.

— Kao na primjer?

— O tome kako izgleda peti planet u zviježđu Jarac, gledan s njemu najbližeg mjeseca.

Glas joj je utihnuo u hodniku. Alyne mi je zamjenjivala stariju sestru. Bojala sam se da je ovaj put bila i suviše upletena a da bih je mogla otrgnuti. Nisam je htjela izgubiti zbog neke pričljive varalice, a također nisam željela da joj učini nešto nažao. Ušla sam u predsoblje. Iz kuće na drugoj strani ulice dopirala je prigušena lupa i potmulo zavijanje muzike. Alyne i njezin tobožnji ljubavnik stranac bili su pred vratima zagrljeni, po mom mišljenju, ogavno zemaljski. Nakašljem se.

— O, Maggie — reče Alyne dok su se odvajali — ovo je Strek.

— Dobra večer, gospođice Smythe — reče Strek smiješeći se. Bio je visok, dobro građen, plav, brižljivo njegovan, pomno odjeven, jednom riječi, zavodnik, ako ja uopće znam šta je to. I, kako sam mogla vidjeti, ljudsko biće na devetu potenciju. Bio je to, dakle, stranac iz njezina sna, onaj kojeg je čekala.

— Dobra večer — uzvratim i zastanem praveći neku grimasu.

— Zakasnit ćemo na zabavu — upozori ga Alyne.

— Samo trenutak, Alyne — mirno će on ne skrećući pogleda s mene. — Moram malo razgovarati s Maggie.

Zaputio mi se u susret smiješeći se plaho.

— Pretpostavljam da vam je Alyne pričala o meni.

— O, Strek, ne bih ja... — poviče Alyne, ali je on prekine. Okrene se i pogleda je gotovo sažaljivo.

— Alyne, griješiš lažući mi. No, nije važno. Uvjeren sam da je gospođica Smythe diskretna osoba. Diskretnija od tebe, Alyne? Da li se još čudiš što ti ne mogu pričati o mnogo čemu kad ti ne uspijeva prešutjeti ni sitnice.

— Molim te, oprosti mi Strek...

Strek ju je gledao mrko, a meni se srce paralo gledajući kako je Alyne, ponosna Alyne ponižena.

— Moraš naučiti razmišljati — nastavi on istim tonom. Onda joj se toplo nasmiješi kao da joj sve oprašta. — Naučit ćeš — reče zanosno i dopadljivo. — Ja ću te podučavati.

— O, hoćeš li? — Alyne je bila svladana.

Pozlilo mi je. Strek mi se ponovo okrenu s onim istim povjerljivim, toplim osmijehom na licu.

— Maggie — reče blago — ti ne vjeruješ u ono što ti je Alyne pričala o meni.

— Pa, zapravo, čini mi se neobičnim da bi se netko tko dolazi iz drugog svijeta mogao toliko zaljubiti u nas Zemljane, pa da se potrudi da izgleda kao mi, govori kao mi i da uživa u druženju s nama.

Strek se nasmija zvonko.

— Hajde, molim te, Maggie. Budući da smo mogli birati jedan od sedam bilijuna svjetova, nismo morali poslati baš neku devetoroglavu hidru iz mora Alpharatz da bi se umiješala među ljude. Moji su ljudi po mnogo čemu bliski vama.

U redu, znači pripravan je i za detaljnija pitanja. To, naravno, i nije bio tako loš odgovor. Nisam se trudila da postavim sljedeće pitanje znajući da bi on odgovorio kako su estetska mjerila u tako sličnih bića gotovo jednaka. Zato, naravno, njegovo divljenje prema Alyne ne bi moralo biti mnogo drugačije od mojeg. Osim toga, bojala sam se da ne istrči s onom uobičajenom laži kako je unutarnja ljepota važnija od vanjske. Alyne ima i više unutarnje snage od mene.

Strek mi lagano položi ruku na rame.

— Maggie, tebe ne bi trebalo da čudi odakle dolazim. Znam da joj želiš dobro. Alyne i ja se volimo. — Još jednom se nasmije i okrene se ponovo k Alyne, a zatim odoše. Kad je rekao kako mi ne bi trebalo da bude važno odakle dolazi, Strek je imao pravo. Bio je vješt govornik i manipulant, i sve da je dolazio iz Los Angelesa ili iz New Jerseyja, on nije bio za Alyne. Treba ga se osloboditi ako već nije suviše kasno. Zagasila sam svjetlo i ležala budna satima sve dok se Alyne nije vratila. Ušla je na prstima. Tanka linija svjetla probila se ispod vrata njezine sobe. Brzo sam ustala iz kreveta. Ona je micala stvari pazeći da ne buči. Pokucala sam i otvorila vrata. Alyne je klečala pred otvorenim kovčegom. Pred njom razbacana

odjeća i stvari. Pogledala me preko leđa i ukočila se. Shvatila sam da se osjetila krivom, ali to ju je na trenutak učinilo još ljepšom.

— Odlaziš, a da me nisi ni obavijestila — rekoh najzad.

— Maggie, nemoj se ljutiti, radije se raduj sa mnom.

— Da se radujem? Ti uništavaš svoj život, sebe, i poslije svega me ostavljaš.

— Ali, Maggie! On me zaista voli. Mene jedinu među tolikima iz bilijuna svjetova. Želi me povesti sa sobom.

— Gdje, u Chicago? — to je bilo prvo što mi je palo na pamet.

— U svemir — prošaptala je — prema zvijezdama.

— Prije bih rekla u neki bijedni motel na periferiji — odrezah.

Alyne se na to smrkla, okrenula, ustala, crna joj je kosa zalepršala, a prsti su joj se isprepleli kao da se sprema nekoga udariti. Oči su joj sijevale vatru. Strašno me je zaboljelo što se nismo uspjele složiti. Uperila je odlučno prst ka mjestu gdje mi je bilo srce.

— Maggie, ne miješaj se. Neću dopustiti da mi upropastiš život. Ono što je između mene i Streka naša je stvar. Ne želim ovu priliku propustiti zbog uskogrudnosti jedne obične Zemljanke i njezina tipičnog nedostatka razumijevanja.

Stajala je tako u spavaćoj sobi, visoka i uznosita, veličanstvena i u svojim mislima već stanovnik svemira, arogantno gledajući na moju bijednu malenkost. Toliko je bila uvjerljiva da sam protrnula. Svakako je napredovala od vremena kada je bila s momkom iz Senechtadyja. Ona uspijeva da se promijeni iz temelja. Odjednom, ili kao uz pomoć nekog prekidača, iako tu, znam, ne mogu ništa promijeniti. Toliko je glupa, ali stvarna, životna. Znala sam da će zapasti u ozbiljne teškoće. Počela sam plakati.

— Molim te, Alyne, ne idi. Zar je moja greška što ne vjerujem u to. Ja zaista želim da ti imaš ljubavnika s drugog planeta, ali...

Smatrajući da ima potpuno pravo, ostala je skamenjena od ljutnje. Tada se izvana začu kako je neki pijanac razbio bocu o pločnik.

— Alyne, št bi to stranac mogao tražiti od žene sa Zemlje? Čak i da imaš pravo, razmisli, što on, zapravo, želi? Tvoje tijelo, dušu? Sto misliš zašto svemirci uopće dolaze k nama?

— Ne želim o tome uopće razgovarati — oštro odgovori Alyne. Bila je bijesna, i ja sam ustuknula pred njezinim gnjevom, a ona je nastavila: — Nemaš pravo, Maggie. Ti si izgubljen slučaj. Nemaš mašte, Maggie. U tebi nema poezije. Nisi romantična, pa tako nemaš osjećaja za pravu romantiku u nečemu što stvarno postoji.

Jedino što mi je preostalo bilo je da sjednem na njezin krevet s glavom među rukama i da je slušam.

— Kada prođe godina od današnjeg dana, Maggie, neću više biti ovdje. Bit ću sa svojim ljubavnikom, gledat ću s njim iz orbite igru sjenki i boja oko udaljenih svjetova o kojoj nitko na Zemlji nije sanjao ni u trenucima najluđeg maštanja. A ti ćeš, Maggie, biti ovdje na Zemlji govoreći sebi da sam se ja udala za nekog njujorškog bogataša, ili da sam se sredila s trgovcem galanterijom u Indiani.

A sada odlazi i pusti me da se spakujem. Strek čeka.

Otišla sam u svoju sobu i počela nervozno šetati grizući nokte. Kad bih je i uspjela spasiti, ne bih mogla očekivati nikakvu zahvalnost. Naročito, ako je on uistinu s drugog planeta.

Svaki put kada bi došla do udaljenog kraja svoje mračne sobe zagledala bih se u noć. Prokleto se nebo doimalo vrlo traljavo s tim smrdljivim zvijezdama. Proklela sam ih još jednom sve, svaku i sve zajedno.

Zaustavila sam se ispred ogledala i iznenada okrenula prekidač za svjetlo. Ugledala sam svoje blijedo i bubuljičavo lice. Česta pojava u kraju iz kojeg dolazim. Povukla sam rukom tijesni ovratnik bluze i začešljala neukrotivu kosu. Dugo sam se promatrala u ogledalu uspoređujući se s Alyne. Osjetila sam kako mi naviru tople suze. Iako smo bile različite, postojala je i određena sličnost. A sada je trebalo da se rastanemo. Bila sam spremna na razgovor, ali i na intrigu. Izašla sam da bih se suočila s njom posljednji put. Prije nego što sam otvorila vrata, obrisala sam suze. Strek je sjedio na stepenicama verande i gledao zvijezde. Gledao je nostalgično, ili se pretvarao. Svejedno.

— Dobra večer, Maggie — rekao je ugodnim glasom. — Mislili smo da spavaš.

— Znam — rekla sam. Spuznula sam na stepenicu pokraj njega i tako smo sjedili bez riječi. Zabava u kući na drugoj strani ulice bila je u punom jeku, a preko nas je preletao rezak smijeh i zvuči glazbe.

Alyne je Izišla iz kuće s kovčegom u rukama i ukočila se kad me ugledala.

— Maggie — prosiktala je — vrati se!

— Ne, dok ne riješimo stvari — upao je blago Strek. — Ne viči Alyne, molim te. Kako ti mogu pomoći, Maggie? — uputio mi je povjerljiv osmijeh.

— Pa, Alyne je moja prijateljica, iako ona tako ne misli u ovom času. Ne mogu, a da ne budem zabrinuta za nju. Čak i da je već u međuzvjezdanim prostorima. Nekako sam in loco parentis za nju. Da li se zaista možete brinuti za nju?

— To nije tvoja... — počela je Alyne.

Strek ju je zaustavio blagim pokretom.

— Ne, draga, Maggie ima pravo da pita. Uvjeravam vas da će Alyni biti zaista dobro. Ja je mnogo volim.

— Kakve su vaše perspektive, Strek?

Prvi se put Alynein ljubavnik s drugog planeta doimao zbunjeno.

— Oprostite?

Alyne se teatralno okrenula i zabacila kosu s lica.

— Kakve su vaše šanse za društveno i financijsko napredovanje u svemirskim krugovima. Alyne mora biti osigurana

— Shvaćam. Shvaćam što ste htjeli reći. Mislile ste da... no, pa ne morate se brinuti zbog toga. Ja sam... pa, najbliži ekvivalent tome bio bi princ po krvi.

— Oh, dragi — uzvikne Alyne — nisi mi nikada rekao... — zasut jela je jer smo oboje zašutjeli i pogledali je iznenada u čudu.

— Samo princ — rekoh. — U cijelom svemiru obični prinčevi nisu rijetkost.

Čak se i ovaj mali barbarski planet može podičiti tucetima prinčeva, uglavnom siromašnih i impotentnih... — Ipak — rekoh glasno jer se počeo braniti — zato što vas Alyne voli, to će biti dovoljno. Hajde da promijenimo ploču. Kako ćete je hraniti?

Alyne me je pogledala namrgođeno, no nije se usudila prekršiti njegovu zapovijed da šuti. Strek se samodopadno nasmiješio.

— Maggie, vi ne možete ni pretpostaviti koliko zavidim Alyni na rijetkom užitku kad bude prvi put okušala slast danepskog odreska ili raskošni okus mageljanske zaprške. Ona će jesti carski, Maggie.

— Shvaćam — zastala sam — koliko ima XH negativnih enzima u mageljanskoj zaprški? Strek, ako ne obratite dovoljno pažnje osjetljivoj prirodi ljudskih dijetalnih potreba nije vjerojatno da ćete uspjeti Alyne održati u životu, bar ne zadugo, zar ne? A što je s medicinskom zaštitom?

Strek je započeo odgovor, pa sam požurila da nastavim shvaćajući iznenada da sam pogriješila. Ako je on doista bio s drugog planeta, onda će imati spremne odgovore na znanstvena pitanja. Trebalo mi je nešto pomoću čega bih dokazala kakav je traljavac, svejedno da li je s ovog ili s drugog planeta. To moram postići prije no što Alyne potpuno izgubi strpljenje.

— Nije to, zapravo, važno. Imam povjerenja u vašu medicinsku znanost, no što je s legalnim...

Strek ponovo otvori usta i ja sam odustala i od toga.

— Recite — prekinuh ga, no tada se umiješa Alyne.

— Maggie! — poviče, iako joj te stvari obično nisu smetale.

— Naravno — rekoh — Alyne bi jednog dana mogla poželjeti i da vas napusti, ili, ako zaželi ostati bilo bi dobro znati koja je vaša krvna grupa i kakav je sastav vaših kromosoma.

I, napokon se pokazalo da i u našem stanovniku zvijezda mogu izbiti emocije. Ustao je, pogledao me i rekao:

— A sada je dosta. Ja volim Alyne...

— Dobro, dobro. Ljubav je vrlo bitna za brak, bar kakvim ga mi zamišljamo. Također je važna i rasprava o djeci. No, ništa zato. Nisam ja protiv vašeg braka, ali kad će to biti?

Strek se zagledao u mene i u tom se trenutku doimao vrlo neherojski, kao da je izgubio ravnotežu. Alyne se okrenu i prvi put otkako je izišla, pogleda mu ravno u lice.

— Strek — reče tiho — što ćemo mi, zapravo, učiniti?

Iznenađeno sam ustuknula. Strekovo je držanje i dalje bilo nesigurno.

— Strek — Alynin glas imao je sada čudan prizvuk — Sto misliš, koliko ćemo dugo ostati zajedno?

— Mala ceremonija vjenčanja na ljudski način, sasvim će sigurno zadovoljiti Alynin zemaljski moralni princip što se tiče braka — izustih.

— Umukni, Maggie — odreže Alyne — zaboravi tu priču o vjenčanju. Sada hoću znati što će uopće biti s tom vezom.

Strek očajnički zamahne rukom.

— Vi morate shvatiti da su vaši lokalni ženidbeni običaji potpuno beznačajni, ako ih se gleda kroz prizmu galaktičke kulture — procijedi Strek kroz zube.

— Prestani me zavitlavati — kriknu Alyne. — Da li ti mene uopće voliš. Znači li ta riječ nešto u tvojoj galaksiji? Želiš mi, možda, reći da ne želiš brak sa mnom čak i ako to želim?

— Nisam zaslužio da mi se tako obraćaš.

— Odgovori mi kad te pitam.

— Ne...

— Ne? — zasikće Alyne.

Strek uzdahnu duboko.

— Pođi sa mnom Alyne, iskušaj čudesa cijelog svemira.

Ispruži ruku dostojanstveno i blago joj se nasmiješi.

— Odlazi — Alyne će tiho i odlučno. — Bila je to ponovo Alyne koju sam poznavala. — Odlazi Strek i ne vraćaj se.

Uputio joj je dug pogled znajući da je svemu kraj.

Pošto je njezin stranac iz sna otišao, Alyne je dugo gledala u noć i jecala. Zabava na drugoj strani ulice napokon je utihnula. Noć je bila tiha i mirna.

— Lažljivac — ponavljala je neprestano — prokleti lažljivac.

Njezina poniznost kola je bila izazvana spoznajom da je voli planetarni putnik iščezla je zauvijek. Napokon je ponovo ušla u kuću, i ne gledajući me, tiho je rekla:

— Ni tebe više nikada ne želim vidjeti, Maggie.

To mi je isto rekla i kad je otišao akviziter.

Ward Moore: Lot

Lot

Preveo Krsto Mažuranić

Jimmon je čak izgledao ushićen, poput čovjeka Koji se sprema da krene na ljetovanje.

— Pa, narode, nemamo više što čekati. Spremni smo. Zato krenimo.

Tu nešto nije štimalo; Jimmon nije bio od onih ljudi koji svoju obitelj oslovljavaju s »narode«.

— Davide, jesi li siguran...?«

Jimmon se samo nasmiješio. To je također bilo neobično; inače je on uvijek reagirao na naviku svoje supruge da postavlja nedovršena pitanja — poslije sedamnaest godina braka onaj neizgovoreni, veći dio pitanja pogađao je bez greške na neki misteriozni način, kao da mu ga je projicirala samim tonom glasa — gnjevnom i svadljivom obranom. Bez obzira na to koliko je puta obećao samome sebi da će sljedeći put samo ispitivački upiljiti pogled u nju, ili upotrijebiti još efikasnije »Bojim se da te nisam razumio, draga«, nikad mu nije uspjelo da to obećanje i održi. Sve do ovoga trenutka krize. Kriza, razmišljao je Jimmon, još se smiješeći i primičući se sugestivno vratima, kriza mijenja ljude. Na površinu izlaze skrivene značajke.

Jir je odgovorio Molly Jimmon, s onim jadikujućim pjevuckanjem u glasu karakterističnim za adolescente:

— Oh, zajmebožje, mama, što ti je sad? Autoput će biti zagušen k'o vrag. Kakvoga smisla ima sve pripremiti unaprijed, ako ćeš sada u zadnji čas opet sve provjeravati? 'Ajde, saberi se, pa da krenemo.

Jimmon nije izgovorio refleksni prijekor »Tako se ne govori svojoj majci«. Umjesto toga pomislio je, ne bez sućuti, kako ona ima dugo vrijeme reakcije. Spori refleksi. Pomoć kod poroda, smetnja za volanom. Znao je, da Molly razmišlja o kući i svemu u njoj: o svojoj odjeći u Erikinoj, o televizoru — tako mrkom i ružnom sada, kad je nestalo struje — o hladnjaku u kojem će hrana uskoro početi da trune i smrdi, o beskorisnom štednjaku, o podrumu punom konzervi hrane za koje nije bilo mjesta u karavanu. I o »buicku«, blokiranom u garaži, promišljeno ispumpanih guma i dobro sakrivenog akumulatora.

Naravno, kuću će opljačkati. Ali, to im je bilo jasno od samoga početka. Kad su planirali ovaj dolazak — zapravo je planirao samo on, jer su njegov talent,

obrazovanje i dugogodišnja praksa uspješnoga direktora prevagnuli u svim odlukama — morali su odvagati dilemu imetak ili život, i odlučili se za život. Jedina moguća odluka.

— Zar nećeš telefonirati Pearli i Danu?

A zašto bih, koga vraga — razmišljao je Jimmon sasvim nadvladavši razdraženost — morao telefonirati Danu Davissonu? (Naravno, na toga je Dana pomislila: njezin Lijepi dečko. Oh, onda još nije bio nitko i ništa, samo nepraktični sanjar bez prebijene pare u džepu; tek se mnogo godina kasnije otkrila njegova žica matematičkoga genija; sada je profesor na sveučilištu i još koješta drugo, ali ona uvijek automatski kaže Pearl i Dan, nikada samo Dan.) Od kakve su mu sad koristi svi njegovi drugi korijeni iz minus nula? Ili bih možda morao podsjetiti Pearl da sa sobom uzme sve svoje dijamante? Da, zbilja, zašto Pearl ne nosi perle, nego samo dijamante? Prijatelji moje supruge, ha ha.

A zašto bih, koga vraga, morao telefonirati? Kakva ju je to iznenadna paraliza spopala? Histerija?

— Ne — rekao je Jimmon. — Nisam telefonirao Pearli i Danu.

Onda je dodao, sažalivši se:

— Telefon ne radi još odonda.

— Ali... — rekla je Molly.

Neće valjda tražiti od mene da je odvezem u grad? — Pripremio je nekoliko odgovora. Ona je, međutim, samo bacila bespomoćan pogled prema telefonu (morala bi biti debela, mislio je Jimmon, zbilja bi morala, ili bar debeljuškasta; ovako vitka ostavlja dojam odlučne osobe), pa ju je blago pokušao utješiti:

— Oni su na sigurnom, ne brini. Jednako su daleko kao i mi.

Wendell je već bio u karavanu. Waggija je nekamo sakrio. Trebalo je psa poslati društvu za zaštitu životinja. Sad je prekasno; Waggie će se morati snaći kako zna i umije. Ima mnogo zečeva svuda po brežuljcima oko Malibua; često ih je viđao sasvim blizu kuće. Bilo kako bilo, u karavanu nije bilo mjesta za psa, jer je auto već natovaren do same granice nosivosti.

Erica je žustro izišla iz kuhinje, izgledajući mnogo mlađa od svojih četrnaest godina, onako na prvi pogled. Samo na prvi pogled; zaobljeni bokovi i prsa poništavali su djetinji izgled što su joj ga davale jahaće hlače.

— Mama, vode više nema. Nemamo razloga da se dulje zadržavamo.

Molly je izgledala kao da ne vjeruje ušima:

— Nema vode?

— Pa jasno da nema vode — rekao je Jimmon, ne nestrpljivo, nego više zadovoljan što je to bio predvidio. — Ako i nije pogodilo akvadukt, vodovod ovisi o pumpama. Električnim pumpama. Kad je nestalo struje, nestalo je i vode.

— Ali, voda — ponovila je Molly, kao da je ova posljednja katastrofa prevršila svaku mjeru, čak i u svjetlu nove logike koju im je nametnulo to. (Svi su, pa i Jimmon, prešutnim dogovorom govorili samo o tome — kao da će izbjegavanjem pravoga naziva ublažiti katastrofu.)

Jir je prošao mimo njih vukući noge. Erika je podvukla pramen kose pod

džokejsku kapu i povukla je odlučno prema očima, bacila brzi pogled prema ocu i majci, pa krenula van za bratom. Molly je neodlučno koraknula, zastala, nasmijala se prema ogledalu odsutna duha i izišla iz kuće.

Jimmon je potapšao džepove; novac je tu. Nije se čak ni osvrnuo kad je za sobom zatvorio vrata i prodrmao kvaku da bude siguran da je brava uhvatila. Brava je uvijek dobro hvatala, ali ju je Jimmon ipak uvijek prodrmao, onako za svaki slučaj. Krenuo je prema karavanu, prelijećući očima po amortizerima, da se još jednom uvjeri kako nije pretovario auto.

Nebo je bilo prekriveno oblacima; čovjek bi još mogao pomisliti da je to uobičajena jutarnja visoka magla kad ne bi znao što je posrijedi. Jimmon se okrenuo prema jugoistoku, ali je to bilo predaleko da bi se nešto moglo vidjeti. Erica i Molly su već sjedile na prednjem sjedalu; dječaci su se smjestili otraga, izgubljeni među uredno složenim paketima. On je otvorio vrata na autu, ušao, okrenuo ključ i pokrenuo motor. A onda je nemarno rekao preko ramena.

— Jire, izbaci psa.

Wendell je prehitro počeo protestirati:

— Waggie nije ovdje.

Molly je uzviknula:

— Ali, Davide...

Jimmon je strpljivo rekao:

— Gubimo dragocjeno vrijeme. U autu nema mjesta za psa; nemamo ni hrane za njega. Da je bilo mjesta, bili bismo uzeli nešto potrebnije; tih nekoliko kilograma može značiti granicu između uspjeha i neuspjeha.

— Ne mogu ga naći — mrmljao je Jir.

— Nije ovdje, kažem ti da nije ovdje — vikao je Wendell sa suzama u glasu.

— Ako budem morao ugasiti motor i poći da ga sam izbacim, uludo ćemo trošiti dragocjeno vrijeme i benzin. — Jimmon je govorio hladnokrvno, proračunato. — Tu nije riječ o nježnosti prema životinjama. Radi se o životu i smrti.

Erica je rekla bez emocija:

— Tata ima pravo, znaš. Ili pas, ili mi. Wende, izbaci ga.

— Ali, kažem vam...

— Imam ga! — uzviknuo je Jir. — Hajde, Waggie! Van, i neka ti je sa srećom.

Španijel je zaigrano mahao repom dok ga je Jir podizao i gurao iz auta kroz otvoreni prozor. Jimmon je turirao motor, ali buka nije pokrila Wendellovo vriskanje. Navalio je na brata udarajući ga šakama. Jimmon je ublažio pritisak noge na papučicu gasa, a čim je bio siguran da pas nije pod kotačima, polako je krenuo prema cesti i dalje nizbrdo prema oceanu.

— Wendell, Wendell, nemoj! — moljakala je Molly. — Jire, ne tuci ga.

Jimmon je uključio radio. Nakon početnog brujanja provalilo je elektrostatsko kvrčanje. Utisnuo je, jedan za drugim, svih pet tipki tražeći po skali.

— Hoćeš li da ja pokušam? — ponudila je Erica. Pritisnula je tipku ručne komande i polako okrenula dugme za traženje stanice. Začula se glazba.

— Meksička stanica — zagunđao je Jimmon. — Probaj dalje. Možda nađeš Venturu.

Provezli su se kroz oštru krivinu.

— Nisu li ono Warbinnovi? — pitala je Molly.

Prvi put otkako se to dogodilo, Jimmon je osjetio oštricu nestrpljenja. Nije bilo nikakve mogućnosti, čak ni u ovoj atmosferi šoka i uzbuđenja, da se ne prepozna plavi »mercury« Warbinnovih. Nitko na Rambli Catalini nije imao nešto slično, a posjetilaca u ovoj situaciji svakako nema. Kad bi bar Molly bila sposobna za najelementarniju logiku!

Osim toga, Warbinn je zaustavljao svoj plavi »mercury« pred njihovom kućom pet puta na tjedan u toku protekla dva mjeseca — otkako su odlučili da razmontiraju »buick« i da karavan spakiraju kako bi bili spremni baš za ovu situaciju — i vozio Jimmona u grad na posao. Pa naravno da su to Warbinnovi!

»... se savjetuje da ne koče napredovanje vojnog transporta. Sve bolnice su opskrbljene potrebnim materijalom i opremom. Lokalne snage civilne obrane poduzimaju mjere u skladu sa...«

— Santa Barbara — rekao je Jir kimajući glavom prema radiju sigurnošću stručnjaka.

Jimmon je usporio, spreman da slijedi Warbinnove niz cestu prema autoputu, ali je plavi »mercury« zastao, pa ga je Jimmon obišao. Warbinn je bio za volanom, a Sally je bila do njega na prednjem sjedalu; stražnje se činilo prazno, osim nekoliko na brzinu ubačenih stvari. Kao muhe bez glave, razmišljao je Jimmon.

Warbinn je žustro mahao rukom, a Sally je nešto vikala iza zatvorenog prozora na »mercuryju«.

»... panika bi samo usporila akciju spašavanja. Gubici su mnogo manji nego što je ranije javljeno...«

— Kako samo znaju? — pitao je Jimmon pristojno mašući rukom prema Warbinnovima.

— Oh, Davide, zar nećeš stati? Oni ti žele nešto reći.

— Vjerojatno samo popričati s nama.

»... da štede svaku kap vode. Uskoro će proraditi rezervni generatori električne struje. Nema razloga za neporebnu paniku. Opći...«

Jimmon je vidio u retrovizoru kako plavi »mercury« kreće za njima. Imao je pravo, htjeli su samo reći nešto nevažno. U ovakvom trenutku!

Na križanju s auto-cestom US 101, pet je automobila blokiralo Ramblu Catalinu. Jimmon je povukao ručnu kočnicu i pridržavajući se za otvorena vrata stao na nožne prste, naprežući se da vidi preko automobila pred sobom. Cesta 101 je bila prekrcana autima koji su se jedva micali. Južnim se smjerom vukla kolona u nepropisnom, sjevernom smjeru.

— Čini mi se da si rekao, kako će svi ići na istok — narugao se Jir preko krova karavana.

Jimmona nije smetao mladićev sarkazam. Kako je ispravno postupio što je ostavio kamp-prikolicu kod kuće! Razumije se, da većina automobila ide na istok; ova nepokretna masa pred njima nije ništa u usporedbi s nebrojenim vozilima koja

mora da su zatrpala sve ceste prema Pasadeni, Alhambri, Garveyu, Norwalku. Čak i bjegunci na sjever najvjerojatnije koriste auto-cestu 99 ili pravu 101 — ovo pred njima je zapravo samo pomoćna 101 — drugim riječima, on je izabrao najpogodniji izlaz.

Warbinnovi su zaustavili »mercury« do njega.

— Žurba ti baš nije mnogo pomogla — viknuo je Warbinn, naginjući se preko ženina ramena.

Jimmon se sagnuo u auto i ugasio motor. Benzin će biti vraški dragocjen. Nasmiješio se i zavrtio glavom prema Warbinnu; nema smisla ukazivati na činjenicu da je dohvatio unutarnju traku time, što je prestigao »mercury« i tako stekao povoljniji položaj da se u koloni ubaci u prazninu kad se ona pojavi.

— Uđi u auto, Jire, i zatvori vrata. Moramo biti spremni da se ubacimo.

— Ako nam to ikad uspije — rekla je Molly. — Sva ta gužva i jurnjava. A baš smo mogli...

Jimmon je osjećao Warbinnov pogled na svome zatiljku i tvrdoglavo odbijao da okrene glavu. Pretvarao se da ga ne čuje kako urla:

— Samo sam ti htio reći da si zaboravio ručnu dizalicu. Još je u mojoj garaži.

Jimmon osjeti kako mu se želudac prevrće. Što će, ako mu sada pukne guma? Upropašten, osuđen. Spoznao je usijanu mržnju prema Warbinnu: posuđuje pa zaboravlja vratiti, loš susjed, nepromišljen, opasan za okolinu. Morao bi priuštiti sebi da iskoči iz auta i da spopadne Warbina za vrat...

— Što je rekao, Davide? Što to govori Warbinn?

Tada se Jimmon sjeti da je to dizalica iz »buicka«; ona iz karavana je tamo gdje se može lako dohvatiti. Razumije se, da nikad ne bi krenuo na takav put a da ne provjeri nije li možda zaboravio tako važan komad pribora!

— Ništa — reče. — Baš ništa.

»... patrole javljaju da je cilj udara bilo područje Signal Hilla. Manje štete su pretrpjeli Long Beach, Wilmington i San Pedro. Civilnom se zračnom prometu zabranjuje upotreba Mines Fielda ..«

Sa zakrčenog autoputa je odjeknuo poznati tresak lima o lim. Jimmon nije mogao vidjeti što se dogodilo, ali je bilo lako zamisliti kako se auto nestrpljivo trza naprijed i udara u onoga ispred sebe. Jimmon se zapravo nije nasmiješio, ali je dopustio sebi drhtaj unutarnjeg zadovoljstva. Sudar ispred njih pogoršao bi situaciju, ali će sudar iza njih — a mnogi su sudari danas neizbježni — stvoriti potreban otvor u koloni.

Još dok je o tome razmišljao, prvi je auto u koloni na Rambli Catalini spuznuo na rub autoputa. Jimmon je upalio motor i počeo pomicati auto centimetar po centimetar za kolima ispred sebe, polako ostavljajući neugodnu prisutnost Warbinnovih iza sebe.

— Ja moram na zahod — iznenada je objavio Wendell.

— Zar ti nisam rekao... ! Pa dobro, požuri! Jire, drži vrata otvorena i uvuci ga ako auto krene.

— Ne mogu ovdje.

Jimmon je progutao poticaj da kaže »Pa onda lijepo drži.« Umjesto toga,

blago je rekao:

— Ovo je kriza, Wendelle. Nemamo vremena za lijepo ponašanje. Požuri.

»... bljesak se vidio čak u Venturi na sjeveru i u Newportu na jugu. Očevidac koji je baš stigao helikopterom...«

— Na sve si mislio osim na to — primijetio je Jir.

— Tako se ne govori svome ocu — prekorila ga je Molly.

— A, mama, ovo je kriza. Nemamo vremena za lijepo ponašanje.

— Strašno si pametan, Jire — rekla je Erika. — Veliki, tvrdi, brutalni muškarac.

— Sjaši, derle — odgovorio je Jir. — I obrisi si nos.

— Tek toliko da se zna — mirno je rekao Jimmon —pomišljao sam i na avion i na helikopter, i došao do zaključkada je ovako bolje.

— Ne mogu pipi. Časna riječ, ne mogu.

— Samo se smiri, drago moje — savjetovala je Molly. —Nitko te ne gleda.

»... vatre, za koje je javljeno iz Comptona, Lynwooda, South Gatea, Harbor Cityja, Lomite, i ostalih mjesta, sad su pod kontrolom. Stanovnicima savjetujemo da ne pokušavaju putovati pretrpanim cestama, jer će biti sigurniji u svojim domovima i na radnim mjestima. Civilna obrana...«

Dva automobila ispred njih trgnu se naprijed.

— Ulazi — viknuo je Jimmon.

Uspjelo mu je da lijevim prednjim kotačem dosegne asfalt autoputa. Neprekidna rijeka vozila spriječila mu je dalje napredovanje. Sat je pokazivao 11.04. Gotovo pet sati otkako se ono dogodilo, a jedva su tri kilometra od kuće. Više bi prešli pješice. Ili na konju.

»... svim stanovnicima područja Los Angelesa savjetuje se da ostanu mirni. Radio-služba, struja i voda bit će popravljeni u najkraćem mogućem...«

Jimmon je ispružio ruku i ugasio radio. Zatim je hrabro pomaknuo auto još pet centimetara dalje prema rijeci vozila na autoputu, zamalo očešavši agresivni »cadillac« do vrha pun kartonskih kutija. Lijevo od njega jedan je prastari kamion dahtao i drhturio. Odmah je znao, s negodovanjem, da pripada paru slikara koji su sebe nazivali mužem i ženom. Kamion je bio pretrpan kućnim potrepštinama; bijedne, nekorisne stvari koje nijedan pljačkaš ne bi htio ukrasti. U kabini su umjetnici dodavali jedno drugom bocu piva. Muškarac je dobrodušno mahnu« rukom prema njemu; Jimmon je strogo odmahnuo glavom.

Termometar je pokazivao više od 32 stupnja. Lijepa vrućina. Naravno, čim se dočepaju autoputa... Žedan sam, mislio je; vjerojatno pod autosugestijom. Da nisam vidio termometar... Ali neću prekapati tražeći čuturicu. Promišljeno! Kao u vojsci. On pročisti grlo.

— Zapamti, da u pretincu za rukavice imaš pištolj. Ako netko pokuša otvoriti vrata, upotrijebi ga.

— Oh, Davide, ja...

Ah, humanost! Pasivni otpor, Gandhi. »Ja nikad nisam pucala u bilo što osim u metu«. U ovakvom trenutku! Ali, oni ne shvaćaju.

— Ja mogu upotrijebiti pušku odavde otraga — predložio je Jir. — Smijem li, tata?

— Ja mogu doseći sačmaricu — rekao je Wendell. — To je bolje za izbliza.

— Ho, vi muškarci zbilja ste hrabri — rugala se Erica.

Jimmon nije rekao ništa; i puška i sačmarica bile su prazne. Opet promišljeno.

Odmah je iskoristio rupu u koloni, ponosan na sama sebe i na svoje reflekse. Nije znao kako će dugo moći voziti po proširenju autoputa uz redovne vozne trake. Vjerojatno najviše kilometar-dva, ali je ipak napustio Ramblu Catalinu i sad je najzad na autoputu.

Osjetio je silno oduševljene. Uspjeh!

— Idemo! — Zamalo je dodao, »drž'te šešire«.

Naravno, proširenje je bilo krcato automobilima i spora vožnja ga je stajala živaca. O potrošnji benzina nije htio ni misliti; splasnuo mu je ponos izazvan time što se kazaljka vrti oko oznake »pun«. Bit će vraški teško nabaviti benzin, uza sve kupone što ih ima u džepu. Crna burza.

— Imaš li što protiv da opet upalim radio? — upitala je Erika okrećući dugme.

Ponesen uspjehom, Jimmon je približio lijeve kotače voznoj traci autoputa, izazvavši opominjući jauk klaksona »pontiaca« kome se opasno približio.

»... sektor je bio miran. Neprijateljevi se gubici procjenjuju...«

— Zar ne možeš naći nešto drugo? — pitao je Jir. — Nešto zabavnije.

— Da bar imamo televizor u autu — primijetio je Wendell. — Telliferov stari ga je stavio u stražnje sjedalo svoga »chryslera«.

— Zaveži, klinac — rekao je Jir. — Da ti ne pobjegne zrak iz glave.

— Jire!

— Oh, mama, ne slušaj ga. Zar ne vidiš, da izaziva?

— Slušaj, derle, da nisi djevojka, nalupao bih te po turu.

— Htio si reći, da ti nisam sestra. Vjerojatno bi ti godila takva djetinjasta seksualna igra s kojom drugom mačkom.

— Erica!

— Gdje, zaboga, nauče takve stvari? — divio se Jimmon. — Te moderne škole.. Da li je moguće... ?

Okrenuo je volam ulijevo, iskoristivši trenutke nepažnje kod vozača u »pontiacu«. Ako ovaj ne poludi pa se zaleti u njega, praktički se dočepao vozne trake na auto-cesti.

— Idemo! — Sav je sjao od zadovoljstva. — Evo nas na cesti.

— Ha, da sam ja vozio, već bismo bili na pola puta do Oxnarda.

— Jire, tako se ne razgovara sa svojim ocem!

Jimmon je bez strasti razmišljao kako Mollyni bezupješni prijekori samo izazivaju Jirov šesnaestogodišnji bunt. Zaista, da je Molly drukčija, Jir bi mogao...

Naravno, moguće je — Jimmon je zakočio tik iza otvorenih kola pred sobom — da Jir ne prolazi kroz običan »teški« period kroz koji prolaze sva djeca njegove dobi. (Uopće, što tu ima tako »teškog«, pitao se, sjećajući se svih onih knjiga koje

je Molly ostavljala na vidiku, a koje su tako učeno govorile o psihološkim problemima rasta djece. Momak ima sve što bi mogao poželjeti.) Možda je Jir dječak onoga tipa koji pod drugačijim okolnostima odlutaju u... pa ne baš u maloljetničku delinkvenciju, ali...

»... u području Long Beach—Wilmington—San Pedro. U usporedbi s događajima u Pittsburghu, jutrošnji su kud i kamo blaži...«

— Ne vjerujem, da govore istinu — izjavila je Molly.

On je otpuhnuo. Ni sam nije u to vjerovao, ali ga je ipak zanimalo kako je došla do takva zaključka.

— Hoću čuti prijenos utakmice. Daj, da čujem prijenos utakmice — zatražio je Wendell.

Jedanaest i šesnaest, i vozimo po autoputu. Nije loše, uopće nije loše. Promišljeno. Kad bih sad samo uspio prijeći ulijevo, na traku prema jugu, riješili bismo se uskoga grla kod Santa Barbare još prije dva.

— Svjetlo! — uzviknula je Molly. — Voda!

Oh, ne, mislio je Jimmon, ne još i to. Kao u crtiću.

— Ne uzrujavaj se — savjetovao je Jir. — Struja i voda su iskopčani... sjeti se.

— Ja još nisam senilna, Jire. Sasvim mi je jasno da su struja i voda iskopčani. Mislila sam na vrijeme kad će ih opet uključiti.

— Mama, zar se brineš o računima za slijedeći mjesec?

Jimmon je, primičući se lijevoj traci, u glavi oblikovao rečenicu: »Ti se ne brineš o računima, mladiću, jer ih ne plaćaš«. Umjesto da je izgovori naglas, oblikovao je još jednu: »Molly, tvoj talent za bezvezno graniči s genijalnošću«. Obje su mu rečenice pričinile zadovoljstvo.

Promet se načas ubrzao, pa je Jimmon iskoristio nešto razvučeniju kolonu da se ubaci u lijevu traku, sasvim uz ogradu što je dijelila sjeverni smjer auto-ceste od južnoga.

— Tako se to radi, tata! — odobravao je Wendell.

Kolikogod mu je godilo ovo odobravanje, nije mu se mogao slobodno prepustiti. Wendell je, kao i Jir, bio više na Manville nego na Jimmone: ista majka, njezin je pečat bio na njihovim licima i u njihovim glavama. Samo je Erica bila pravi Jimmon. Moja slika i prilika, mislio je bez nekog osjećaja ponosa.

— Ne mogu sebi pomoći, ali mislim da bi bilo pristojno da smo barem pokušali nazvati Pearl i Dana. Barem pokušali. A i Warbinnovi...

Otvor u ogradi došao je ranije nego što je Jimmon očekivao, i sad je na kud i kamo manje zakrčenoj polovici auto-ceste za južni smjer. Njegova noga snažnije pritisne papučicu gasa i karavan zadovoljno zabruji naprijed. Tek je tada Jimmon postao svjestan kako je sve to vrijeme čvrsto stezao upravljač, kako su mu se ukočili mišići u rukama, ramenima i vratu. Pomalo se opustio, prepuštajući se komotnijoj vožnji među rjeđim autima, zadovoljno gledajući kako kazaljka brzinomjera pokazuje 100, ali je ogorčenost na Molly (bilo bi bar pristojno), Jira (nemamo vremena za lijepo ponašanje) i Wendella (ne mogu pipi) kvarila sve veselje. Ovisni. Bespomoćni. Sve ovisi o njemu. Paraziti.

Erica je s vremena na vrijeme uključivala radio. Vijesti su uvijek bile optimistične — kako će se ubrzo o svemu više znati — ali se saznavalo malo: sve se svodilo na neodređene, nervozne pokušaje da se umanji razmjer katastrofe i slušaoci utješe aluzijama na civilnu obranu, na vojne aktivnosti na vječno »konsolidiranom« frontu, te na usporedbe s uništenjem Pittsburgha, gdje je situacija neusporedivo gora nego u Los Angelesu poslije relativno bezopasne detonacije. Mora da je prilično loše, mislio je Jimmon.

— Ja sam gladan — rekao je Wendell.

Molly se užurbala dajući upute Jiru gdje da nađe sendviče. Jimmon je tmurno razmišljao kako će se sad morati prilagoditi nedostatku civiliziranih luksuza: kruha, majoneze i konzerviranog mesa. Trebat će živjeti od ulovljenih zečeva, vjeverica, ribe. Kad Wendell bude ogladnio, morat će sam uhvatiti hranu. Neovisnost. Čvrsto i snažno.

U Oxnardu ga je zgusnuti promet opet usporio. Kad su prošli Oxnard, križanje s glavnim autoputom prisililo ih je da i dalje pužu nervirajuće sporo. Već je bilo dobrano poslije dva kad su stigli do Venture, gdje je Wendell, koji je već puni sat skakako po sjedalu, objavio;

— Meni je dosta vožnje.

Jimmon je stisnuo zube, a Molly predložila:

— Zašto ne legneš, zlato?

— Ne mogu. Ovaj je sanduk tako pretrpan, nema mjesta ni za skakavca.

— Vrlo duhovito. Vrrrrlo duhovito — rekao je Jir.

— Jire, pusti ga na miru. On je samo dječačić.

U Carpenteriji se pojavilo sunce. Moglo bi se pomisliti da je to normalno, svakodnevno razilaženje magle, osim što je već bilo vrijeme da se magla opet počne spuštati. Da li da poslije Santa Barbare krene prema prijevoju San Marcos, ili okolnim, boljim putem? Fleksibilno planiranje, ali... Pričekaj i vidi.

U četiri su stigli u Santa Barbaru i tu se Jimmon sukobio s masovnom, premda neorganiziranom pobunom. Wendell je vriskao od ukočenosti i dosade; Jir je onako usput primijetio kao je Santa Barbara mjesto gdje bi se trebalo riješiti gužve na cesti... ma nemoj! Molly je rekla: »Stani kod prve pristojne benzinske pumpe«. Čak je i Erica dodala. »Da, tata, čini mi se da bi zaista morao stati«.

Jimmon je bio zaprepašten. Svaka je sekunda neprocjenjivo važna, iza njih se valjaju horde izbjeglica izbezumljenih panikom, a oni ga hoće lišiti svih dragocjenih prednosti koje je stekao vještim planiranjem, nepokolebljivošću, odlučnošću. Glupost i kratkovidnost. Nevjerojatno! A sve za njihovo dobro. Zar misle da drže monopol na tjelesne neugodnosti? Bio je sav ukočen baš kao i oni, i tjeralo ga je na zahod. Vrijeme i kilometri koji se više ne mogu nadoknaditi.

— Ako sada izgubimo pola sata, nikad se nećemo izvući iz Santa Barbare.

— Pa, sad, Davide, to ne bi bila potpuna katastrofa, zar ne? Tu ima beskrajno lijepih hotela i sigurna sam da bismo u nekom od njih bili mnogo zadovoljniji nego da idemo loviti, ribariti i spavati pod šatorom usred šume...

Skrenuo je s autoputa; nije se mogao sjetiti kako se zove usporedna ulica, ali je na njoj bilo mnogo manje prometa. Suspregao je bijes, ne herojski nego

očajnički.

— Smijem li upitati kako bi dugo, po tvom mišljenju, trebalo ostati u nekom od tih tvojih beskrajno lijepih hotela?

— Pa, dok ne budemo mogli opet kući.

— Draga moja Molly... — A što da joj kaže? Draga moja Molly, mi se više nikad nećemo vratiti kući, ako misliš na Malibu? Ili: Draga moja Molly, ti jednostavno ne shvaćaš što se oko tebe događa?

Uzalud pokušava prenijeti jasnu sliku u svojoj glavi. Ili bilo kakvu sliku. Ako sama ne vidi beskonačnu hordu koja se valja, valja iz Los Angelesa na sve strane, izbezumljeno tražeći kamo da pobjegne i gdje da se skloni, proždirući sve pred sobom, sve što nađe u okolici velegrada u sve širim krugovima, kako masa preplavljuje svaki hotel, pansion, prenoćište i privatnu kuću, cjenkajući se, u agoniji, za sve veće cijene hrane koje više nema, otimajući i pljačkajući posljednje mrvice sve dok kaos koji su tako stvorili ne postane jednak kaosu od kojeg su pobjegli — ako to ona ne može shvatiti odmah, automatski, nema smisla da joj to pokušava rastumačiti, jer neće shvatiti nikad. Baš kao ni ostali bezglavi, besciljni bjegunci, nesposobni da se pobrinu za vlastitu budućnost.

I zato, draga moja Molly; ništa.

Njegova šutnja dala joj je povoda da nastavi:

— Davide, zar zaista namjeravaš da uopće ne stanemo?

Ima li smisla da joj kaže »Da, baš to namjeravam«? On jače skupi usta, razmišljajući' da li da krene San Marcosom ili obalnom cestom. Mora odlučiti odmah.

— Pa vrijeme koje provedemo ovdje čekajući da se pomaknu ovi auti ispred nas bilo bi nam sasvim dovoljno.

Smije li je nazvati glupom? Razmotrio je to pitanje polako i pošteno, očekujući da se natiskani auti počnu pomicati. Njezin je argument bio logičan i prihvatljiv, ako se zanemare zakoni fizike i geometrije. (Je li to točno — fizike i geometrije? Ono o tijelu koje se nalazi na dva različita mjesta u isto vrijeme?) Činjenice su nelogične, Molly nije. Ona je samo razdražujuća.

Kad su stigli na pola puta do Gaviote ili Golete — Jimmon ih nikad nije mogao razlikovati — promišljenost i nepokolebljiva strogost počele su donositi kamate. Oni što su napustili Los Angeles bez priprema i u panici počeli su skretati lijevo ili desno i zaostajati, tražeći benzin, ulje, zamjenu za probušene gume, hranu. Karavan je polako ali sigurno prodirao prema čelu kolone.

Okušao je sreću skrenuvši na staru auto-cestu iz Santa Barbare. Bilo kakav zastoj može začas blokirati njene dvije vozne trake; ako bude sreće pa se to ne dogodi, prestići će nepreglednu legiju na široj, ravnoj cesti. Sad je mjestimično mogao voziti 80 na sat; čak je jednom cijeli kilometar jurio s blaženih 100.

Tu je neposlušnost iznenada nabujala u simultanu eksploziju.

— Zaista — počela je Molly, a onda se predomislila i počela rečenicu novim, strožim uvodom. — Davide, ja ne razumijem kako možeš biti tako potpuno sebičan i bez razumijevanja.

Jimmon je osjetio kako mu vene na čelu počinju bujati, ali to je bio bijes one

vrste koja se ne primjećuje.

— Tata, zar bi zaista deset minuta sve upropastilo? — pitala je Erica.

— Monomantija — mumljao je Jir. — Fiks-ideja. Poput Hitlera.

— Ja hoću moga psa — jadikovao je Wendell. — Smrdljivi stari šinteru.

— Jesi li ikada čula za kumulativno...

Erica ga je oslovila sabranim glasom; sigurno će ga bar ona razumjeti.

— Jesi li ikada čula za kumulativno... — Tražio je odgovarajuću riječ. U podsvijesti je vidio snježnu grudu kako se kotrlja niz padinu. — Oh, nema smisla.

Stara se cesta opet spojila s novom; opet se karavan uključio u promet poput parketa. Jimmon se poslije opijajućih 100 na sat opet morao prilagoditi puževoj brzini od bijednih šezdeset. Ostani miran; tu nema pomoći, pokušavao je da smiri samoga sebe. Štedi živce, trebat će ti. Mora da naprijed ima sudara. A onda, s obnovljenim zadovoljstvom: da nisam upotrijebio ispravnu strategiju, još bismo bili među onima koji pužu s bijednih 30—40. Pa još uz česte zastoje.

— To je fantastično — uzviknula je Molly. — Skoro da povjerujem kako Jir ima pravo, i da si zaista sišao s uma.

Jimmon se nasmiješio. Ovo je uopće prvi put da je Molly pokazala otvorenu nelojalnost pred djecom, ili da je stala na njihovu stranu u njihovoj prisutnosti. Izdaje se. Pod pritiskom krize. Ne krize događaja; svojim nevjerojatnim stavom u Santa Barbari dokazala je da te događaje uopće ne shvaća. Pod pritiskom krize u mjehuru.

— Nema sumnje da zaostali mogu utješiti svoje posljednje časove ponosom na svoje mentalno zdravlje. — Rečenica je napustila njegova usta savršeno formirana, bez onih nespretnih stanki ili ubačenih »ovaj« i »mmm« koji mogu, kako je znao iz vlastitog neugodnog iskustva, upropastiti najduhovitiji odgovor.

— Oh, cilj uvijek može opravdati sredstva, za one koji žele da u to vjeruju.

— Ja sam mislio da ludnice zatvaraju ljude koji...

— Sad je dosta, Jire!

Molly možeš vjerovati da će se brzo vratiti svojoj osnovnoj hipokriziji; automatska reakcija — po navici je radosno tražio precizne riječi — na uobičajene stimulanse. Prije se izričito usprotivila njegovom zdravom razumu, ali je njezin strogi kodeks ponašanja — poštuj oca i mater; glačaj rayon samo s poleđine; glasaj; izbjegavaj porodične scene pred djecom; samo bijelo vino uz ribu; nikad ne zaposli sluškinju koju si jednom otpustila — odmah vratio stvari u staru kolotečinu. Sedamnaest godina.

Cesta je skrenula prema unutrašnjosti, dalje od oceana, vijugala uzbrdo nekoliko očajno sporih milja, i najednom se proširila u auto-cestu voznih traka. Jimmon je bez oklijevanja skrenuo na polovicu za južni smjer; Prvi put otkako su napustili Ramblu Catalinu mogao je pritisnuti pedalu gasa do dna, a karavan je jurnuo naprijed kao da je i sam to jedva dočekao.

Opet kombinacija improvizacije i strategije. Usput, velikodušno je priznao samome sebi, izazovni primjer onih, koji su to jutros uradili u Malibuu. Ostali su automibili iz duboko usađene navike ostali na ispravnoj polovici autoputa premda nitko živ nije dolazio južnim smjerom. Poslušnost, rutina, ineracija. Uskoro će

srdeći se na same sebe ustanoviti da nema ni prometa ni prometnih policajaca koji bi ih mogli spriječiti u protuzakonitoj vožnji, ali će proteći kilometri i kilometri dok ne stignu do slijedećeg mjesta gdje se može prijeći na drugu polovicu autoceste. Dotle će doseći relativno prazni dio ceste.

— To je opasno, Davide.

Poštuj zakone. Zabranjeno pušenje. Ne gazi po travi. Provjeri odjeću prije nego odeš. Nezaposlenima ulaz. Zabranjeno branje cvijeća. Parkiranje 45 minuta. Zabranjeno.

Svoj protest nije oblikovala u uobičajenu formu pitanja. Bi li ga to jače nerviralo? Nije li to opasno, Daavide? Mirni zaključak: svejedno mi je.

— Nema vremena za lijepo ponašanje — zacvrkutala je Jir.

Jimmon se trudio da se sjeti Jira kao djeteta. Svi loši romani koje je pročitao nekoć, kad je čitao sve osim Timea i The New Vorkera, svi loši filmovi koje je vidio dok još nisu imali TV, svi su oni propisivali takvo sjećanje kao lijek kojim će ublažiti loš dojam sadašnjosti. Kad bi se mogao sjetiti Davida Alonza Jimmona juniora kad je imao šest mjeseci, onako bespomoćnog i ljupkog, možda bi lakše podnio današnjega Jira našavši u njemu neke sličnosti s onim nekadašnjim.

Premda je mogao detaljno rekonstruirati vječne, zabrinute, nepodnošljive mjesece te prve Mollyne trudnoće (zar se zaista bojao da će ona umrijeti?) bio je potpuno nesposoban da se sjeti svoga prvoga djeteta ranije od... Čini mi se, da je Jir imao šest godina kad je ono izveo svoju mlađu sestru u šetnju i izgubio je. (Je li to Molly dopustila? Nikad nije saznao.) Ericu nisu našli puna četiri sata.

Sirene su zaurlale poput plime i raspršile mu misli. Koji vrag...? Noga mu se podigla s pedale za gas dok je poslušno skretao udesno, marioneta ukorijenjenog strahopoštovanja.

— Rekla sam ti, da je to opasno! Zar nas hoćeš sve pobiti?

Izronivši iz horizonta, zabrujala su dva motociklista. Iza njih je nadirala bujica raznih vozila, uglavnom vatrogasnih i ambulantnih, tu i tamo poneko vojno sivozelene boje. Kavalkada je žurila sredinom ceste, po jedan kotač u svakoj traci. Jimmon je sklonio karavan udesno koliko je mogao; još je stršao toliko da nadolazeća kolona nije mogla proći bez kompromisa.

Koljena i laktovi policajaca na motociklima zjapili su ustranu podsjećajući Jimmona na skakavce. Onaj s njegove strane kolone uperio je ravno u lijevi far karavana; za trenutak je Jimmon zažmirio predviđajući zaglušni tresak metala i urlanje podivljale mašine dok se prevrće po asfaltu odbacivšl beživotno tijelo nesretnog vozača. Otvorivši oči, vidio je kako onaj drugi policajac juri mimo njega srdito otvorenih usta, dok se vozač ispred karavana zaustavljao uz cviljenje guma po asfaltu.

— Sad ćeš dobiti svoje — cvao je Wendell.

Staromodni bi se roditelj okrenuo i zviznuo Wendelia preko usta i tako dao oduška svojim zlostavljanim živcima. Jimmon je samo ispružio ruku i ugasio motor.

Policajac se nije trudio da zaigra uobičajenu zloslutnu predstavu sporog silaženja s motocikla i prilaženja svojoj žrtvi polakim, prijetećim koracima.

Umjesto toga hitro je sišao i približio se prozoru karavana nedostojanstvenom brzinom.

Motorističke su mu naočari skrivale oči; lice mu je bilo prekriveno prašinom i dvodnevnim čekinjama neobrijane brade.

— Vozačku!

Jimmon je znao što policajac govori, ali su sirene i grmljavina mnogobrojnih motora prekrile njegov glas. Opet je policajac odstupio od uobičajene prakse; nije prihvatio dozvolu i s nevjericom proučavao njen sadržaj sumnjičavo bacajući prijeteće poglede prema krivcu prije nego će ispisati kazneni tiket; hitro je žvrljao po bloku povremeno bacajući pogled na karton u ruci Jimmona.

Ipak je posljednje vozilo u koloni prošlo mimo njih prije nego što je dovršio pisanje.

— Okrenite se i nastavite u ispravnom smjeru — nestrpljivo je naredio, stavljajući blok u džep i hitro povlačeći patentni zatvarač.

Jimmon je kimnuo glavom. Policajac je oklijevao kao da očekuje neko slabašno opravdanje. Jimmon nije rekao ništa.

— Samo bez trikova — rekao je policajac preko ramena. — Okrenite auto i nastavite u ispravnom smjeru.

Skoro se zaletio u svoj motocikl, žurno ga uzjahao i odbrujao, okrećući glavu da uputi još jedan strogi pogled u prolazu. Jimmon je u retrovizoru promatrao kako se gubi u daljini, pa je upalio motor.

— Sad ćeš izgubiti više vremena nego što si uštedio, — komentirao je Jir.

Jimmon je još jednom pogledao u retrovizor i krenuo naprijed, prebacujući u drugu brzinu.

— Davide! — uzviknula je užasnuta Molly — pa ti ne okrećeš!

— Dar zapažanja — promrmljao je g. Jimmon kroz zube.

— Tata, ovo ti neće proći — zaključio je Jir.

Jimmon je odgovorio divljačkim gaženjem pedale za gas. Ispred njih se pružala potpuno prazna cesta; stotinjak metara udesno vidjele su se trake za sjever zakrčene vozilima kao mravima. Iznenadno ubrzanje je potreslo tiket na njegovom koljenima, pa je ovaj odlepršao na pod. Erica se sagnula da ga podigne.

— Baci ga kroz prozor — zapovijedio je Jimmon.

Molly se zagrcnula.

— Poludio si.

— Ti si budala — hladno je ustvrdio Jimmon. — Zašto da čuvam taj komadić papira?

— To nisi rekao pajkanu — Jir se sad već otvoreno rugao.

— Pa baš sam i mogao, da sam samo htio tratiti vrijeme ispraznim razgovorima. Nemam pojma zašto me bog obdario tako glupavom obitelji...

— Tko zna, možda ima nešto u toj teoriji naslijeđa.

Da je to Jir izgovorio naglas, razmišljao je Jimmon, ta bi primjedba mogla proći kao rutinska obiteljska neukusna duhovitost; pomalo zlonamjerna, plitka i otrcana, ali svakako ne naročito provokativna. Ovako promrmljana jedva čujno, predstavljala je konačnu pobunu. Jednom je negdje čitao kako su nekoć davno u

prethistorijska vremena mladi muškarci, kad bi se osjetili dovoljno jaki, izazivali Starog Gazdu ne bi li ga srušili s vlasti i zauzeli njegovo mjesto. Nesumnjivo su taj svoj izazov počinjali prigušenim prethodnim gunđanjem. Nisu baš bili naročito bistri, ali su slijedili uhodani ritual; ritual, kojega je po svemu sudeći slijedio i Jir.

Zadovoljan što je smjestio Jira na pravo mjesto među Neandertalce, Jimmon je nastavio:

— ... čini se da nitko među vama nema ni trunke inicijative ili sposobnosti da shvati pravo stanje stvari. Prometni propisi, policajci, suci za prekršaje... sve to više ne znači ništa. Više nema nikakvoga zakona do zakona održanja.

— A da ti ne pretjeruješ, Davide? — Molly je to izgovorila tonom kojim odrasli opraštaju kakvu sitnu nestašnost svojoj maloj djeci.

— Čini mi se, tata, da se iza tvojih riječi skriva neko dublje značenje — rekla je Erica, ali je on osjetio da u njenom sarkazmu nema zle namjere.

— Misliš da sada možemo raditi štogod hoćemo? Pucati u ljude? Krasti aute i druge stvari? — poveselio se Wendell.

— Evo ti, Davide! Vidiš!

Da, vidim. Bolje nego ti. Mali divljak. To je to. Što će Wendell — i tisuće drugih Wendella (jer bi bilo nepošteno pretpostaviti da su Mollyni geni i kućni odgoj jedinstveni) — kakav će Wendell biti nakon šest mjeseci potpune anarhije? A za šest godina?

Preživjeli, da. I to će biti sve: goli, primitivni, ratoborni, praznovjerni divljaci. Wendell zna čitati i pisati (premda ne tako glatko kao ja ili bilo tko iz moje generacije u njegovoj dobi); koliko će vremena proći dok se izgube i posljednji tragovi modernog školovanja?

A Jir? Jimmon je hladno razmišljao o Jirovoj sudbini. Za razliku od Wendella koji će se prilagoditi novoj situaciji, Jir će podivljati na drugi način. Njegovi su pojmovi o svijetu već okoštali; slika svijeta navikla na televiziju, prve randevue, stripove, red i zakon. Oslobođen civilizacije, zaronit će u kratkotrajnu budućnost pljačke i silovanja dok ne padne žrtvom pred nekim drugim mladićem ili gangom na sličnome putu razbijaštva. Molly će se jednostavno raspasti i brzo ugasnuti. Erica...

Karavan je brzao po relativno praznome autoputu. Pošto je prošao još jedan prijelaz između smjerova, češće je nailazio na druga vozila što su išla zabranjenom trakom. Ipak, sad je i smjer za sjever bio manje pretrpan vozilima. G. Jimmon je grozničavo obećao samome sebi da će se svim silama truditi da sačuva Ericu. (Naučit će je sve što sam zna... ah, da je bar nekakav znanstvenik... ne kao Dan Davisson, čije su apstraktne spekulacije uvijek nekako završavale kao neko novo sredstvo za uništavanje, nego... Franklin? Watt?) Štitit će je danju i noću od bjegunaca što će se skitati brdima južno od Montereya. Puščana municija, ako je bude pažljivo trošio — a pripazit će da je ne koristi nitko osim njega — može potrajati godinama. Kad je potroši — pod uvjetom da se raskomadani svijet nekim čudom ne uspije opet konsolidirati do te mjere da opet postane sigurnim mjestom za život — koristit će dva lovačka luka čije strijele s čeličnim vrškom mogu zaustaviti čovjeka baš kao i jelena ili pumu. Sjetio se kako je dugo odlučivao, u

vrijeme kad se počeo pripremati za to, koliko lukova da nabavi, uspoređujući njihovu težinu s ostalim neophodnim stvarima, odlučivši se konačno za dva komada kao za zadovoljavajući minimum. Mora da je već tada podsvjesno zaključio kako je od cijele obitelji jedina Erica dostojna njegova povjerenja.

— Bit će i drugih — progovorio je mirnim i svečanim tonom, ne Wendellu čije je pitanje već odavno ostalo za njima, nego mnogo široj, nepostojećoj publici. — Bit će i drugih koji će pomisliti da zato, što više nema zakona i onih koji će provoditi zakone u djelo...

— Pa ti si fantastičan! — Molly je to izgovorila oštrijim glasom nego ikada ranije pred djecom. — Samo zato jer je Los Angeles sravnjen...

— I Pittsburgh.

— Pa dobro. I Pittsburgh. Ne znači da su cijele Sjedinjene Države srušene u prah i pepeo i da svatko u ovoj državi bezglavo bježi...

— Ipak — strogo joj je upao u riječ Jimmon — ipak, zar vjeruješ da će se zadovoljiti Los Angelesom i Pittsburghom i ostaviti Gary i Seattle na miru? I New York i Chicago? Zar očekuješ da će Washington moljakati primirje dok još postoje tragovi organiziranoga života u zemlji?

— Prije ćemo mi Njih naprašiti — insistirao je Jir sav u patriotskom šoku. Wendell je potkrijepio njegove riječi glasnim »brrrrrr«.

— U to ne sumnjam. Ali to će biti zadnji trzaji. U svakom slučaju, proteći će godine i godine, ako se to uopće dogodi za moga života, prije nego što se opet organizira stabilna država.

— Davide, ti buncaš.

— Stabilna država — ponovio je. — Zato će biti mnogi koji će slabljenje zakona i reda shvatiti kao licencu da ubijaju i kradu automobile i »stvari«. Gruba sila i lukavost će biti jedini način da se opstaner. Zato sam izabrao mjesto za koje sam smatrao da će opstanak učiniti najvjerojatnijim; ne samo zbog šume i vode, divljači i ribe, nego zato što je daleko od glavnih puteva pa se moglo očekivati da ga neće mnogi izabrati.

— Kad bi bar već jednom prestao strugati po toj tvojoj šašavoj opsesiji. Malo si prestar i premekan da bi se počeo igrati pionira. Ni u svojim mlađim danima nisi bio model sportivo tipa.

Ne, mislio je Jimmon, bio sam model žutokljunca. Još bih nešto bio i postigao u životu da sam ostao u banci, ali ne, moljakala si i moljakala poput razmažena djeteta dok nisam popustio; posao s osiguranjem je donio nešto para na brzinu tako, da si mogla ostaviti svoje zaposlenje i igrati se dame. Premekan. Premekan! Zar vjeruješ da je tvoje vječno zanovjetanrje znak čvrstog karaktera?

S naporom se kontrolirajući, rekao je naglas:

— Sve smo to već prožvakali. Još davno. Tu nije riječ o avanturi nego o pokušaju da se preživi.

— Besmislica. Potpuna besmislica. Odgovorni ljudi koji znaju... Možda je bilo pametno napustiti Mellbu na par dana ili možda čak nekoliko tjedana. Možda je također pametno držati se podalje od velikih gradova. Ali neki gradić ili selo, pa možda i neki od rančeva koji daju prenoćište...

— Ali mama, pa pristala si. Znaš da jesi. Što te sad spopalo? Zašto se ponašaš poput stare kvočke?

— Ja hoću loviti začeve i medvjede kako je tata obećao — insistirao je Wendell.

Erica nije rekla ništa, ali je Jimmon osjetio da je na njegovoj strani; mladićevo je odobravanje bilo samo prividno. S naporom je razmišljao da li da još jednom ponovi svoje argumente, da li da strpljivo tumači kako bi ono što Molly predlaže moglo proći u Dakotama ili negdje visoko u Stjenjaku, ali je nezamislivo među izbjeglicama duž pacifičke obale. Toliko je to već puta tumačio, uključujući i skoro sigurnu nemogućnost da se nabavi dovoljno benzina za put u neko od relativno sigurnih područja; zbog toga su se i odlučili da odu za Montereya kolifornijskim Državnim autoputom br. 1 kao na jedino logično mjesto.

Jedan je osamljeni automobil bogobojazno vozeći u legalnom smjeru prekinuo njegove misli. Ili neki luđak, ili ima vraški važnog posla, zaključio je. Automobil je s negodovanjem trubio dok su se mimoilazili, držeći se krajnje desnog ruba ceste.

Dok su prolazili kroz Buellton opet je oživjela pobuna: da stanu na slijedećoj benzinskoj crpki. U sebi je priznavao da deset ili petnaest minuta stanke ne bi donijelo preveliki strateški gubitak, jer su sad već sigurno na čelu egzodusa; pred njima je ostalo normalno putovanje. Ipak, dosegao je takav stupanj gnjevne frustracije i osjećaja nepravde, da je bio spreman podnijeti nepotrebne neugodnosti samo da bi kn nametnuo što dulje čekanje. Spoznaja da je dulje čekanje na priliku da protegne ukočena leđa i noge zapravo sasvim nepotrebno, i da je to pravedna premda nedovoljna kazna, umanjilo je njegove muke,

— Stat ćemo prije Santa Marije — rekao je. — Tamo ću tankirati.

Jimmon je spoznao osjećaj trijumfa: njegova promišljenost, njegovi proračuni, i njegova nepokolebljivost sasvim su se isplatili. Ako ne bude nekog mehaničkog kvara (a karavan je bio u savršenom stanju) ili sudara (a najveća je opasnost bila za njim) — uspješan je bijeg sada već bio skoro sigurna stvar. Tek je sada dopustio sebi da shvati kako je zapravo cijela ideja bila nerealna i romantična. Kao što i mora biti svaki pokušaj da se izbjegne sudbini namijenjenoj mnoštvu. Poslušna masa stradava; tvrdoglavi, odlučni (i inteligentni) pojdinci preživljuju.

Trijumf je pratila proročka vizija života nakon što se dočepaju svoga cilja. On namjerno nije opteretio automobil potrošnom opremom; nije bilo šatora, konzerviranih luksuza, vreća za spavanje, svjetiljaka, svijeća i svih onih sitnica što ih upotrebljavaju kampisti na pola puta između urbanog i nomadskog života. Umjesto toga, osim oružja, pribora za pecanje i osnovnog posuđa, ponio je sve što bi se moglo naći na nekom »Popisu za opstanak na pustom otoku«: municija, meke i varalice, mreže, kresivo, sjeme, stupice, igle i konac, brošure o obradi kože i prepoznavanju jestivog bilja i gljiva, turpije, čavli, najvažniji lijekovi. Dalekozor za otkrivanje divljači i pridošlica. Ni trunke kave, šećera, brašna; otprve će živjeti kao što bi u svakom slučaju morali nakon nekoliko mjeseci — koristeći staro, napola zaboravljeno ljudsko lukavstvo.

— Lukavstvo — rekao je naglas.

— Što?

— Ništa. Ništa.

— Ja još mislim da smo morali bar pokušati da telefoniramo Pearli i Danu.

— Telefon nije radio, majko!

— Privremeno, Erica. Valjda nisi zaboravila kako se to često događalo u posljednje vrijeme. I nikad nije trebalo više od pola sata da ga se popravi.

— Majko, Dan Davisson je odrastao čovjek, sposoban da se brine o sebi.

Jimmon je isključio svoju svijest iz ovoga razgovora tako temeljito, da nije ni znao da li se on nastavlja ili ne. Također je isključio svaku brigu o vožnji, o brzini, vremenu, kilometrima. Sav se koncentrirao na analiziranje i na divljenje.

Erica. Hladni, nepokolebljivi ton odrasle osobe u njenom glasu. Gotovo kao da oprašta, ali tako lišen bilo kakve emocije, da čovjek nije mogao biti siguran. Moglo se očekivati da će iznervirana Mollynom prostodušhošču odgovoriti nestrpljivo — ili nikako.

Majko. Koliko se on mogao sjetiti, djeca je nikad nisu zvala drugačije nego »mama«. Riječ »majka« je nagoviještala... oh, nagoviještala je toliko toga. Temeljno novi odnos. Potpunu odvojenost, ili podnošenje bez emocija. Prastari ostatak pupčane vrpce, crn i sasušen, otpao je bezbolno.

Nije se ni potrudila da bilo što dokazuje ili da istakne provaliju između »prije« i sada. Nije čak pokušala da se dotakne Mollynog sve dubljeg odbijanja da prihvati realnost oko sebe. Ona je jednostavno... oprostila.

Pa i ne »Stric Dan«, tu nametnutu djetinjastu lažnu familijarnost nego »Dan Davisson« (bez fasade »Pearl i«); implicirano traženje svojih prava odrasle osobe. Ah, da, majko, svima nam je poznata tvoja taština koju ti opraštamo; opraštamo ti i tvoje stalne opomene, ali majko, uza sve poštovanje, odbijamo da nas više uvlačiš u svoje nostalgične sredovječne flertove.

Skoro mu bi žao Molly.

... nostalgične sredovječne flertove...

.:. nostalgične...

Jimmon se sav ukočio iznutra. Činjenica da je i onako fizički bio ukočen od duga sjedenja, premda ne dopuštajući da se to na njemu vidi, nije nimalo umanjila to njegovo novo stanje duha. Nostalgični flertovi srednjih godina impliciraju — mogli bi implicirati — sjećanje na nešto što je više od pukog koketiranja. Molly i Dan.

Sve se tako lijepo slagalo da nije mogao povjerovati kako to i ne bi moralo biti točno. Siromašni mlađi ljubavnici, oboje jednako odani Danovom geniju, shvativši da brak ne dolazi u obzir (nikad nije tvrdio da Molly nije pronicava; a što se tiče Danove nepraktičnosti... Pa Dan je bio dovoljno praktičan da oženi Pearl i njene novce) mogli su se odreći...

Ili se ne odreći?

Jimmon se nasmiješio; ta ga misao nije potresla. Naivčino, naivčino. Kako vulgarno, kako apsurdno. A što ako je Jir Danov? Ugodne li pomisli.

Ne, na žalost, Mollyna konvencionalnost je nepremostiva prepreka. Jir je ansolutno njegov sin. Ali ne postoji li ona stara praznovjerica o nečijoj slici u

ženinoj glavi u trenutku začeća? Dakle, jasno i glasno, Jir nije njegov. Ni Wendell. Samo Erica, pukim slučajem.

Paranoidan? Možda. Ali donijevši odluku, Jimmon je osjetio kao da se riješio teškoga tereta. Radostan.

— Tankiramo na sljedećoj pumpi — objavio je.

— Na slijedećoj pumpi koja ima čist toalet — ispravila je Molly.

Nepobjediva. Majka Zemlja, koja koristi muškarce za svoje potrebe: reprodukcija, čisti toaleti, prehrana, krivci za sve na ovome svijetu. Banka je bila moj život; mogao sam toliko toga postići; ali: Pa Davide, plaćaju te manje nego portira! Smiješno. Pa još: Ne mogu razumjeti zašto oklijevaš; pa to je praktički isti posao.

Isti posao? Ne, nego profitabilniji. Zašto nije zagnjavila Dana Davissona da ode u knjigovođe; praktički isti posao, samo profitabilniji? A možda je to i pokušala pa je Dan bio manje opčinjen njome. Ili manje povodljiv. Ili jačeg karaktera. Jimmon je temeljito i nesmiljeno pročačkao po svome ponosu, ali nije našao ni trunka zakašnjele zavisti. Više ništa nije važno. Dapače, priznao je, godinama već ništa nije važno.

Sunce je potonulo za dvorogi brijeg pred njima. Načas je pomislio kako bi se sad mogao vratiti na traku prema sjeveru, na legalnu traku, sada kad na njoj više gotovo i nema prometa i kad se sve češće susreće s automobilima što mu idu ususret. Prije nego što je mogao bilo što odlučiti, auto-cesta je prestala.

— Samo se nadam, da ne namjeravaš provesti noć u kojem od onih groznih motela uz cestu — rekla je Molly. — Hoću se pošteno okupati i solidno večerati.

Provesti noć. Okupati. Večera. Opet su se u njegovoj glavi formirale mirne, hladne rečenice, ali ih je razorio šok sudara s nevjerojatnom, monumentalnom tupoglavošću. Kako da joj kažem: apsolutno je neophodno da nastavimo vožnju, da idemo bez zastajkivanja sve dok ne stignemo? Da ovo nije vožnja na vikend, nego vožnja kojom pokušavamo spasiti život? Draga moja Molly.

— Ne — rekao je, paleći farove.

Wendell će biti slijedeći da se pobuni. Dok ne zaspe. Ako zaspe. Jir je vjerojatno vagao uzbuđenje vožnje cijele noći i zastanka u nepoznatome gradu. Uskoro će se čuti njegov glas.

U daljini se naziralo neefikasno svjetlo kombinirane benzinske pumpe i svaštarske trgovine uz cestu. Oronula lažna fasada se kupala u svjetlu, ali su pumpe bile u sjeni. Potisnuvši nezadovoljstvo što ipak mora pokleknuti pred mehaničkim i ljudskim potrebama i tako staviti na kocku teško stečenu prednost pred egzodusom, dopustivši da privremeno popusti prenapeta inicijativa i koncentraoija koje su ih uspješno dovele do te prednosti unatoč svim realnim izgledima da im to ne uspije — skrenuo je karavan prema pumpi, zaustavio ga i ugasio motor. Pola puta je za njima; teža polovica daleko teža polovica. Nije loše.

Molly je otvorila vrata ukočenim dostojanstvom.

— Ovo svakako ne bih mogla nazvati čistom stanicom. — čekala je nekoliko trenutaka s rukom na vratima, kao da očekuje odgovor.

— Mutno mjesto — uzviknuo je Wendell prteći se van.

— Zašto ne? — pitao je Jir. — Nemamo vremena za lijepo ponašanje. — Krenuo je za majkom koja je polako hodala prema sjeni.

— Erica — zaustio je Jimmon šaptom.

— Da, tata?

— Oh... ništa. Kasnije.

Ni sam nije bio siguran što joj je želio reći, kakvu joj je to ekskluzivnu, hitnu poruku htio povjeriti. Bez nekog posebnog razloga upalio je rasvjetu u karavanu i okrenuo se da razgleda uredno složenu opremu iza sebe. Zatim je ugasio rasvjetu i izvukao se iza upravljača van.

Prodavača nije bilo na vidiku, ali pumpa očigledno nije bila zatvorena. Svjetla. Protegnuo se i polako šetao uživajući u bolnom otpuštanju krutih mišića prema baraci na kojoj je pisalo MUŠKI. Mora da Molly kipi od bijesa.

Kad se vratio, prodavač je čekao naslonjen na karavan.

— Do vrha, super — ljubazno je rekao Jimmon. — I provjerite vodu i ulje.

Čovjek se nije pomaknuo.

— Pet zelembaća za galon. — Jimmomi se učinilo da mu je glas zadrhtao.

— Besmislica. Imam dovoljno kupona.

— U redu. — Nervoze je nestalo, nastupila je gruba surovost. — Prožvakajte ih i pljunite u rezervoar. Da vidite kako daleko ćete stići.

Ovo ga nije iznenadilo. Štoviše, Jimmon je zadovoljno pomislio kako mora da je kud i kamo gore negdje bliže Los Angelesu; kako će sve nesmiljeniji biti ovaj pljačkaš prema kasnijim mušterijama kako mu se budu rezerve benznina smanjivale.

— Slušajte — rekao je, glasom više realističnim nego gnjevnim. — Nije mi nestalo benzina. Imam još dovoljno do Santa Marije, ili čak do San Luis Obispa.

— Fino. Nastavite. Ne zadržavam vas.

— Slušajte. Shvaćam vaš položaj. Imate pravo na nešto ekstra zarade unatoč svih propisa.

Nervoza se vratila u čovjekov glas.

— Gledajte čovječe, zašto ne odete? Ima još mnogo stanica dalje niz cestu.

Pljačkaš koji oklijeva. Jimmona je sve to zabavljalo. Bio se pripremio da se cjenka, da ponudi dva dolara za galon, čak i da priprijeti pištoljem iz pretinca za rukavice u autu. Sad mu se učinilo cjepidlačenjem i škrtarenjem čak i protestirati. Kakve koristi od novca?

— U redu — reče. — Platit ću pet dolara za galon.

Čovjek se još nije pomaknuo.

— Unaprijed.

Tek sad je Jimmonp počeo gubiti strpljenje; uludo tratiti vrijeme.

— A kako da vam ja to platim unaprijed kad ne znam koliko će stati u rezervoar? — čovjek je slegnuo ramenima. — Ovako ćemo. Plaćat ću vam galon po galon, kako ih budete točili. Unaprijed. — Izvukao je iz džepa rukovet novčanica; većinu novca je imao u lisnici, u džep je gurnuo samo manje novčanice. Pružio je petaka.

— Prolijte prvi galon na zemlju ili u kakvu posudu ako je imate.

— Ha? Ne razumijem?

Zašto da mu kaže; da mu stavi ideju u glavu? Ionako ih već ima puni koš.

— Recimo, da sam lud. Ili praznovjeran. Nikad ne uzimam prvi galon iz pumpe. Što se to vas tiče? Zaradit ćete pet dolara više.

Začas se pobojao da će čovjek odbiti, i s ponosom je još jednom čestitao samome sebi na promišljenosti. A onda je prodavač posegnuo iza pumpe i izvadio limenu kantu u koju je uvukao cijev. Jimmon je predao novčanicu, a čovjek je počeo okretati ručku — takvu prastaru pumpu g. Jimmon nije vidio tko zna otkad — i počeo točiti.

— Trenutak — rekao je Jimmon.

Gurnuo je dva prsta brzo i pažljivo u mlaz i onjušio ih. Benzin je; nije voda. On pruži još deset dolara.

— Počnite točiti u rezervoar.

Jir i Wendell su izišli iz sjene.

— Možemo li stati u nekom gradu gdje ima kino?

Ručka se vrtjela, benzin je klokotao u auto. Kino, mislio je Jimmon, pružajući još jednu novčanicu; kino, odmor, klozet, kupanje, restorani. Pred očima mu je preletjela surealistična slika kako Molly okreće ručku i melje ga među zupčanicima točeći njegove životne sokove u nezasitnog Jira i Wendella.

Pružio je još dvadeset dolara.

Auto je već popio dvanaest galona prije nego što se pojavila Molly.

— Imate li telefon? — upitao je nemarno. A znao je odgovor vidjevši plavi niklani znak, ne sasvim sakriven među manje trajnim reklamama za osvježavajuća pića i cigarete.

— Hoćete li zvati pajkane? — Čovjek nije prekidao pumpanje.

— Ni govora. Možda znate da li linije do Los Angelesa još rade? — Pružio je još jednu deseticu.

— Kako bih ja to mogao znati?

Jimmon je mahnuo rukom svojoj supruzi neka dođe s druge strane auta gdje ih prodavač neće vidjeti. Brzo, ali kao da se to samo po sebi razumije, izvadio je sav novac iz lisnice. Debeli svežanj.

— Gurni ovo u svoju torbicu — reče. — Poslije ću ti objasniti. U međuvremenu bi mogla pokušati da nazoveš Pearl i Dana. Pitaj jesu li na sigurnom.

Mogao je zamisliti iznenađenje na njezinom licu.

— Hajde — požurio ju je. — Imamo još nekoliko minuta vremena dok bude provjeravao ulje.

Učinilo mu se da vidi nesigurnost u njezinim koracima dok je odlazila prema trgovini. Erica je stajala uz svoju braću.

Benzin se razlio po tlu.

— Evo, pun je.

Čovjek se odjednom užurbao vraćajući cijev na njeno mjesto i stežući poklopac na rezervoaru. Jimmon je već ranije oslobodio poklopac motora; čovjek je izvukao šipku za kontrolu ulja, obrisao je, gurnuo je natrag, opet izvukao,

zaškiljio u nju u slaboj rasvjeti, i rekao:

— Ulje je u redu.

— Izvrsno — rekao je g. Jimmon. — Uđi u kola, Erica.

Zraka svjetla joj je djelomično osvjetlila lice. Opet je primijetio kako je odjednom odrasla i puna samopouzdanja. Erica će preživjeti — i ne kao divljakuša. Čovjek je počeo brisati vozačko staklo.

— Oh, Jire — Jimmon je rekao nemarno — potrči i vidi je li mama dobila vezu. Pomozi joj ako treba i reci joj, da požuri.

— Oh, zajmebožje, zašto uvijek ja moram...

— I reci joj neka kupi nekoliko kutija kandita, ako imaju. Wendelle, idi s Jirom, hajde!

Uvukao se za upravljač i pažljivo zatvorio vrata. Motor je proradio jedva čujno. Dok je stiskao kvačilo i ubacivao u prvu učinilo mu se, da je Erica začuđeno okrenula glavu prema njemu. Kad je karavan krenuo naprijed, bio je u to siguran.

— Sve je u redu, Erica — rekao je Jimmon. — Kasnije ću ti objasniti.

Imat će za to vremena kolikogod želi.

Bojan Meserko: Seoska idila

— Matildo!

Nema odziva.

— Matildo! Jesi li gluha?

— Što galamiš, ta čula sam te! Ne mogu ti odmah odgovoriti, imam pune ruke posla.

Tišina.

— Ignace!

Nema odziva.

— Ignace. Što želiš?

Opet bez odziva.

— No, što želiš? Stari vraže, malo prije si galamio kao da ti deru kožu a sada šutiš... Kaži što želiš!

— Donesi sjekiru, a sebi pripremi vile!

Ignac je bio snažan pedesetogodišnjak širokih ramena, jakih ruku, visok oko dva metra i malo pogrbljen. Vrlo žilav muškarac. Lice mu je bilo potpuno naborano, nekoliko brazgotina resilo mu je glavu, u ustima je žvakao duhan, a slinu je s užitkom ispljuvavao i na nekoliko metara oko sebe. Bio je vrlo inteligentan i probleme je rješavao ne samo mišicama nego i glavom.

Matilda, njegova žena, bila je nekoliko centimetara niža, ali za polovicu teža od njega. No, unatoč svojoj pretjeranoj težini, bila je vrlo spretna i sposobna. Radila je sve, nije se bojala ni najtežih fizičkih poslova. Pričalo se da može golim rukama zadaviti tele ili svinju. Iako očevidaca nije bilo, te su se priče brzo širile i nitko nije sumnjao u njihovu istinitost. Zacijelo se pretjerivalo. Lice joj je bilo sve prije nego ružno i surovo. Čak bi se moglo reći da je bilo lijepo: rumeni obrazi okruženi crnom kosom; uvijek je bila nasmiješena, pri čemu je pokazivala trideset i dva bijela, zdrava zuba, a modre oči zračile su poštenjem i iskrenošću. Uvijek je nosila hlače i uvijek je bila, dok bi hodala, slična kolima punim sijena. Onaj tko bi s njom razgovarao imao je dojam da je vrlo glupa i primitivna — glas joj je bio osoran i grub, svatko bi je se bojao, ali izgled je varao.

Ignac i Matilda živjeli su na velikom imanju. Imali su veliku kuću i goleme gospodarske zgrade — ambare, sjenike, staje... Imali su i nekoliko krava i teladi — ne mnogo jer to nije bio njihov glavni interes. Zato su imali mnogo svinja kojima su se ponosili. Prodavali su ih u grad i pri tom dobro zarađivali. Na velikoj površini zemlje sijali su pšenicu, krumpir i bundeve. Sve je to bilo namijenjeno ishrani svinja. Za sebe su obrađivali samo toliko da ne moraju ništa kupovati. Sve su radili sami i bili su sami. Imali su sina ali je on otišao da živi u gradu.

Savjetovali su ga da ne ide, ali je on bio uporan i na kraju su mu dopustili da ode. U gradu je doživio prometnu nesreću i podlegao ranama. Tugovali su i naposljetku ga preboljeli. Od tada više nikad nisu išli u grad. Po svinjetinu su dolazile hladnjače iz grada i odvozile je dvaput mjesečno.

— Jesi li poludio, Ignace?

— Nisam poludio! Donesi sjekiru kad ti kažem...

— Što će ti sjekira?

— Donesi je, kad ti kažem. Ako ti dođem tamo...

— Dobro, dobro, već nosim... tu prokletu sjekiru...

Dogegala se iz staje. U jednoj je ruci nosila sjekiru a u drugoj vile. Zagledala se u Ignaca koji je stajao uz ogradu okrenut leđima. Gledao je nekamo u visinu.

— Što...

— Daj sjekiru! Hodaj polako i ostani tu!

— Zašto?

— Gledaj, nešto se spušta na naše imanje.

Matilda pogleda u nebo. Opazila je neki dugoljasti svjetleći predmet, srebrnozelenkaste boje. Zračio je svjetlost koja je također bila zelena, ali se mnogo razlikovala od boje trupa. Taj se predmet spuštao i to samo desetak metara od njihova doma.

— Što je to, Ignace? \

— Ne znam. Možda neka nova vojna letjelica... Ali tada se ne bi ovdje spustila.

U međuvremenu je nepoznata letjelica aterirala. Prestala je zračiti i potpuno se smirila. Bila je jedva vidljiva jer se boja podudarala s bojom okoline. Stajala je na četiri paralelna kraka između kojih su izbijale svijetlozelene zrake. Na gornjem se dijelu pojavio otvor kroz koji su ugledali nekakav ekran što se vrtio u krugu. Bilje se oko ljetjelice lelujalo. Bilo je to vrlo neobično, jer je u vrijeme dok se letjelica spuštala sve bilo mirno i tek nekoliko minuta poslije pristajanja zelenilo se počelo micati. Bilje se naginjalo prema letjelici koja je proširila za nekoliko metara krug svjetlosti oko sebe, pa se bilje još više uskomešalo. Izgledalo je kao zeleno uzburkano more koje mami u svoje dubine. Iz šume udaljene otprilike sto metara doskakutala je srna i zastala preplašeno. Podigla je glavu i njuškala zrak. Pogledala je letjelicu. Potrčala je prema njoj a kad je stigla do uzgibana bilja, opet je zastala. Pogledala je letjelicu još jednom i počela joj se oprezno približavati. Visoko je dizala noge i pazila da ne prignječi zelenilo. Prišla je letjelici i počela je njuškati. Cijelu ju je onjušila, a zatim podigla glavu i oprezno se uputila prema šumi. Sve to vrijeme promatralo ju je oko iz letjelice.

— Vidiš li isto što i ja, Matildo?

— Vidim, vidim! Možda bi bilo dobro da odeš tamo i vidiš tko su ti ljudi što su se spustili na naše imanje.

— Čudno da još nitko nije izašao.

— Bojiš li se?

— Što bih se bojao?

— Onda kreni već jednom.

— Za svaki ću slučaj ponijeti sjekiru. Nikad se ne zna.

Polako je krenuo dugim teškim koracima. Sjekiru je čvrsto držao u jednoj ruci, a drugu je ruku držao iznad očiju kao da ga zasljepljuje sunce koje mu je bilo za leđima. Nekoliko se puta osvrnuo prema Matildi koja mu je davala znak rukom da ide dalje i da se ne ogledava. Osjećao je neku nelagodnost, možda strah. Htio se već vratiti, ali je pogledao ruku u kojoj je držao sjekiru i nastavio ići naprijed. Zastao je pred biljem koje se još njihalo. Nije se usudio krenuti natrag, ali ni ići naprijed

— Kreni dalje, kukavico!

— Ja kukavica? Ja da sam kukavica? Ja da se nekoga bojim? Naravno da idem dalje. Ali najprije moram razmisliti. Razmisliti što da učinim. Neću valjda prići toj letjelici i početi udarati sjekirom po njoj. To ne mogu učiniti. Možda nam ti ljudi ne žele nikakvo zlo. Možda im je ponestalo goriva i morali su se prisilno spustiti. Valja ih pitati.

Tako je razmišljao i načinio još nekoliko koraka. Zelenilo se prestalo njihati. Otvor na letjelici se zatvorio, samo je svjetlost između četiri kraka ojačala. Htio je pobjeći. No, znao je da ne smije zbog žene čiji je pogled osjećao na leđima. No ona se nije javljala i nije ga više gonila naprijed. Ignac je visoko digao sjekiru, raskrečio noge, nagnuo se malo naprijed i viknuo:

— To je maja zemlja? Moja i Matildina. Tko ste vi? Što tražite na našem imanju? Nama nisu potrebni geodeti. Ni natapanje nam nije potrebno, sve smo sami uradili. Nije nam potrebna pomoć! Odmah odlazite!

— Dobro si im rekao, Ignace! — čuo je njezin glas dok se približavala. Znao je da će mu se ona pridružiti. Ona mu je u svemu pomagala.

— Zar nitko neće izaći?

Letjelica je bila nijema. I svjetlost je slabjela i naposljetku potpuno nestala. Sve je bilo tiho.

— Čudni neki piloti, zar ne, Matildo?

— Možda nas se boje?

Pogledao ju je da vidi misli li zaista ono što je rekla. Matilda je držala u rukama široke vile spremna da nekoga nabode.

— Zašto bi se nas bojali? Ta nećemo im ništa. Samo ih zovemo.

— Možda nisu odavde i ne razumiju naš jezik.

— Svejedno mogu izaći. Vide nas i ako smo se nas dvoje usudili doći ovamo, i oni će se javiti nama.

— Promatraju nas.

— Čini mi se da se odozdo nešto događa.

— Pripremi sjekiru!

Na donjoj strani čudne letjelice počelo je nešto zujati. Buljili su u ploču koja se micala. Ukazao se otvor kroz koji su se počele spuštati zelene ljestve. Ljestve su dotakle tlo i zujanje je prestalo.

— Izaći će, Ignace.

Ljestve su bile malene: duge oko pola metra i široke dvadesetak centimetara. Kroz otvor je na ljestve palo zeleno svjetlo. Na prvoj prečki pojavila se mala noga.

Zatim još jedna. Zatim su se noge spustile za još jednu prečku. Zatim još dvije. Ukazalo se tijelo stvorenja. Spustilo se još dva koraka i našlo se na dnu ljestava. Sada se vidjelo cijelo, s rukama i glavom.

Zelene noge, zelene ruke, zelena glava, zelene oči, uši, nos, usta. Cijelo je bilo zeleno. Bilo je nešto više od metra. Izbuljenim je očima gledalo u Ignaca i Matildu i proučavalo ih. Rukom, na kojoj su bila samo tri prsta, pokazalo je na sebe, na letjelicu, na nebo i na zemlju. Njih dvoje gledalo ga je otvorenih usta. Ukočili su se od iznenađenja. Stvorenje je još nekoliko puta pokazalo sebe, letjelicu i zemlju, a zatim se, kao oni nisu reagirali i samo buljili u njega, vratilo po ljestvama u otvor. Uskoro se pojavilo s nekakvim komadićem papira Možda to i nije bio papir, ali bio je zelen. Prišlo im je oprezno ali bez straha i pokazalo zeleni papir koji je sav bio ispunjen većim i manjim tamnozelenim točkama. Nešto im je govorilo i prstima prelazilo preko papira. Najčešće je zaustavljalo prste na dvije točke, jednoj velikoj a drugoj maloj koje su bile udaljene jedna od druge. Prestalo je govoriti i pogledalo ih svojim izbuljenim zelenim očima. Izgledalo je da čeka neki odgovor.

Ignac i Matilda su ga gledali i nisu ga razumjeli. Pratili su njegove prste koji su se pomicali po papiru, ali nisu ništa vidjeli. Što su više gledali, postajalo im je sve čudnije.

— Ignace, on to nešto nama govori i tumači.

— Gledam ga, ali ništa ne razumijem. Ni ne znam što da gledam: njega, letjelicu, ili taj papir. Ne znam što nam želi reći. Ne shvaćam ništa.

— Glupane! Razbijaš si glavu glupostima. Baš tebe briga odakle je taj došao, ne zanima te zašto je sav zelen, zašto je tako malen, zašto tako malen čovječuljak vozi takvu letjelicu, ne zanima te nije li, možda, još tko s njim, nego je tebi važnije razmišljanje o tom kamo bi gledao. Budalo! Pitaj ga!

— Ta pitam ga: Odakle ste došli?

— Baš će ti reći! Ti njega ne razumiješ a on će tebe! Kakav si ti to muškarac! Ja ću s njim govoriti. Od tebe tako i tako nikakve koristi!

— Pazi na svoje riječi!

— Skloni tu sjekiru i sam se skloni!

Ignac je poslušno uklonio sjekiru i načinio mjesta da Matilda prođe mimo njega. Bio je ljut na nju što ga je tako osramotila pred neznancima, ali je istodobno bio radostan što se ona pomakla naprijed. Matilda je prišla malom zelenom patuljku i pogledala ga nadolje. Mali se nije uplašio nego je okrenuo dlan prema van. U šaci je imao neki zeleni predmet koji je uperio u Matildino tijelo. Ona se na to nije obazirala. U usporedbi sa zelenim bila je dvaput viša i gotovo četiri puta teža. Počela mu je govoriti svojim velikim debelim rukama: pokazala je na njega i na letjelicu, a on je potvrdno kimnuo glavom. Tako su razgovarali neko vrijeme. Ignac je izdaleka promatrao i divio se svojoj ženi koja se mirno i bez straha razmahala pred zelenim i pokazivala mu na kuću i na letjelicu. Iz zelene letjelice izašla su još tri zelena i okružila Matildu. Činilo se kao da se poznaju odavno i da su se udubili u ugodan razgovor i da se čak i šale. Matilda se nekoliko puta

okrenula Ignacu da mu kaže kako su simpatični ti momci. Ignac je ipak ostao i budno promatrao sve što se zbivalo. Sjekira je još bila spremna ako bude potrebno priskočiti Matildi u pomoć. Uskoro su se razišli: Matilda je otišla Ignacu, a zeleni su se vratili u letjelicu.

— Vrlo simpatični momci. Tvrde da su došli sa zvijezda, da im je nestalo goriva i da moraju ostati na Zemlji dok ne nađu gorivo. Ne znam kakvo bi to gorivo moralo biti. Cini se da se odlično zabavljaju. Misle da im ja sve vjerujem. Kako bi mogli doći otamo odozgor? Nemoguće! Pravimo se kao da im vjerujemo i uključimo se u tu igru. Baš su zgodni ti mangupi!

— Jesu li opasni?

— Što bi bili opasni. To su desetogodišnji dječaci koji su se obojili u zeleno i igraju se svemiraca.

— A ta njihova letjelica? Desetogodišnji dječaci ne znaju upravljati letjelicama!

— Koješta, snašli su se nekako. Dogovorila sam se s njima da im tu njihovu letjelicu negdje sakrijemo kako je ne bi tko vidio jer ne žele da ih tko otkrije. I sama sam podjetinjila uz njih. Osjećam se nekoliko godina mlađom...

— A njihov jezik? Nemoguće ga je razumjeti. Razgovarali ste samo pokretima. To mi se ne sviđa.

— Tko zna odakle su došli, to jest, doletjeli...

— Mislim...

— Tako su mili...

— Što?

— Kad bi bio naš sin...

— Prestani govoriti o njemu.

— Sjećam ga se jer je bio kao i oni. Uvijek je izmišljao nove nestašluke... Sjećaš li se...

— Matildo! Molim te, ne počinji...

— Sjećaš li se kako je dvjema svinjama vezao noge i zatim ih tjerao po dvorištu? Kako se samo smijao!

— Svinje su slomile noge a on se smijao... hahahaha ..,

— I onaj put... mhm... mmmm

— Ne plači, Matildo, neka ti fakinčići ostanu kod nas dokad žele jer su zaista simpatični. Ne plači, nikad ne plači...

Ignac je nježno prebacio ruku Matildi preko ramena i odveo je prema kući, Matildina su se ramena dizala i spuštala. Plakala je. Ignac je nemoćno išao pokraj nje, suze su mu tekle po obrazima. Bilo ga je i malo stid. Ne zbog suza već zato što je tako govorio o zelenima unatoč Matildi. Nije se nadao da će je to toliko ganuti. Bilo mu je strašno žao.

Pokraj kuće su zastali. Ignac je pomilovao Matildu po kosi i rekao:

— Pripremi nešto toplo za jelo, sigurno su gladni. Ja ću otići po traktor i odvući letjelicu u ambar. Svejedno mi je hoćemo li imati okapanja s njihovim roditeljima kad ih nađu. Nismo ih oteli niti smo ih prisilili da budu kod nas.

Nećemo biti ni za što krivi.

Odvezao se traktorom do letjelice. Tamo su ga već čekala četvorica zelenih. Nasmiješio im se i rekao im nježnim glasom da su mangupi. Dočekali su ga klikćući i činilo se da mu se veoma raduju. Zaustavio je traktor pokraj letjelice, ugasio motor.i uspravio se pred njima. Raširio je ruke i dao im na znanje da ne zna što da učini. Sva četvorica su skočili do letjelice i iz nje počeli izvlačiti neku zelenu užad, dovukli je do Ignaca i pružili mu krajeve da ih prihvati. Začuđeno ih je pogledao i rekao:

— Zar mislite da će ta užad izdržati težinu vaše letjelice. Užad se rado kida. Ovu ovdje mogu prekinuti golim rukama. Pogledajte!

Uzeo je jedno zeleno uže i napeo ga. Nekoliko ga je puta malo nategnuo i nasmiješio se. Zatim je iznenada napeo mišice i snažno trgnuo rukama. Smiješak mu se ukočio na licu. S nevjericom je pogledao uže. Kimnuo je glavom i još jednom napeo mišice. Nije uspio. Iz džepa je izvadio nožić i počeo rezati uže. Nožić je klizio gore-dolje ali nije zarezivao u uže. Ignac je pogledao uže, a zatim zelene, pa opet uže, i nasmiješio se...

— Baš ste mangupi...

Pokušao je vezati užad..Kad mu to nije uspjelo, zamolio je zelene da mu pomognu. Pokazao im je što želi i kako namjerava odvući letjelicu. Bez oklijevanja zeleni su načinili omču i priključili je na traktor. Ignac ih je gledao i nije mogao vjerovati vlastitim očima da su zeleni tako spretni. Mahao je glavom i sjeo za upravljač traktora. Oprezno je krenuo: strepio je da će se užad pokidati. Zeleni su poskakivali oko traktora i oduševljeno klicali. Traktor je teglio letjelicu koja nije bila teška.

Dovezao je letjelicu u ambar. Zeleni su cviljenjem pokazivali svoju zahvalnost. Brzo su isključili užad koja je nestala u malene otvore na trupu letjelice. Ignac im je pokazao put u kuhinju. Tamo ih je čekala Matilda koja je u međuvremenu skuhala mlijeko, na stol je postavila kruh i nekoliko kobasica. Pokazala im je da sjednu oko stola i da počnu jesti. Ignac se bacio na jelo, a zeleni su ga začuđeno gledali i počeli se nešto dogovarati. Jedan od njih istrčao je van. Matilda i Ignac začuđeno su gledali svoje neočekivane goste. Onaj koji je izašao uskoro se vratio s nekakvom torbom u ruci. Iz torbe je izvadio neki dugoljasti predmet i stavio ga u mlijeko. Predmet koji je bio zelen, promijenio je boju: postao je crven. Isto je učinio i s kruhom. Pri tom je predmet dobio smećkastu boju. Nitko od njih nije jeo. Nešto su tumačili svojim domaćinima ali ih oni nisu razumjeli. Zaključili su da im se ne sviđaju mlijeko i kruh. Ignac je zagunđao u pola glasa:

— Razmaženi bogatunski mangupi...

Zeleni su iz torbe izvadili zelene lisnate biljke i počeli jesti.

— Gle, jedu sirovi peršin. Zaboljet će ih želudac!

— Ponudit ću im kuhani, ostalo mi je od ručka. Neka jedu kuhani peršin ako ga već hoće jesti.

Donijela je peršin i ponudila im ga. Pogledali su je sa zgražanjem i svi odjednom okrenuli dlanove prema njoj. Njih dvoje nisu opazili sitne zelene predmete koje su zeleni imali u dlanovima. Protumačili su si vladanje zelenih tako

da vole samo sirovi peršin. Pomirili su se s tim. Poslije objeda Matilda je rekla:

— Mislim da bi trebalo te male dviljake okupati. Ti ih zabavljaj, a ja ću pripremiti vodu za kupanje.

— Nemoj da voda bude odviše vrela. Ta znaš da djeca imaju nježnu kožu, mogu se opeći.

— Zar misliš da sam zaboravila kako se postupa s djecom?

Ljutito je izašla iz kuhinje. Ignac je gledao zelene koji su ga ispitivački promatrali. Gledao ih je i čudio se. Nosovi su im bili plosnati i imali samo jednu nosnicu. Sva četvorica su imala zečje usne, tanke ruke, tri prsta. Čudio se što ne vidi nikakvo odijelo, a ipak nije bilo traga tjelesnim karakteristikama. Trup im je bio zaobljen, ruke gotovo plosnate, krive noge bez prstiju na stopalima.

— Kupka je spremna. Dođite, mališani, tetica će vas okupati i sprati tu prljavu zelenu boju s vaših tijela...

Uzela je jednoga za ruku i odvela ga u kupaonicu. Ostali su se pridružili. U kupaonici ih je htjela svući i začudila se kad nije imala što. No, nije joj to smetalo. Uzela je jednoga i stavila ga u kadu. Htjela ga je nasapunati ali se on izmakao. Ostala trojica otvorili su dlanove. Pomirila se s tim da će ih prati bez sapuna. Okupala je svu četvoricu ali boja nije uzmakla ni za milimetar. Bila je vrlo razočarana. Odmah je sve to rekla Ignacu koji joj je odvratio da to nije njegov problem. Ispričao joj je svoja opažanja o njihovim tjelesnim nedostacima. Ona ih je opravdavala time da su to zacijelo nakaze što su pobjegle iz neke ustanove; čudna im je samo boja.

Prošlo je mjesec dana i mali zeleni su mnogo uznapredovali. Istina, gorivo nisu našli ali su naučili govoriti i razgovarati s Ignacom i Matildom koji su se. na njih navikli. Zeleni su pričali da su došli iz svemira, da su zalutali i da im je, dok su tražili pravi put, nestalo goriva. Rekli su da nisu iste građe kao Zemljani, da su sastavljeni od klorofila, da bi se rado vratili kući, da im, doduše, donekle odgovara zemaljska atmosfera ali da je previše rijetka i prepuna otrovnih plinova, pa teško dišu. Rekli su i to da se pred zemaljskim biljem osjećaju kao pred svojim precima i da ne shvaćaju kako su ljudi uspjeli nadvladati biljke. Mnogo su govorili, a Ignac i Matilda su ih slušali sa sažaljenjem. Zalili su ih ali im nisu vjerovali ni riječi.

Jednog se dana dogodilo nešto neobično.

Matilda se vratila s polja da nahrani perad. Uzela je košaru i napunila je kukuruzom i pšenicom. Iz kuće su dotrčali zeleni da je gledaju. Prosula je zrnje po tlu i počela zvati perad. Zeleni su prvi put prisustvovali hranjenju peradi. Perad je dotrčala i počela zobati zrna. Zeleni su počeli vikati. Matilda ih je gledala začuđeno. Zeleni su vikali da će živad pojesti sve embrije. Sva četvorica su raširili dlanove. Iz predmeta koje su imali na dlanovima pojavile su se tamno, tamno zelene zrake koje su bile usmjerene na perad. Zrake su pogađale perad koja je postajala modra i padala na tlo — mrtva. Pobili su svu perad. Zatim su je počeli bacati na hrpu i skupljati po tlu zrna koja su pobacali po travnjaku. Matilda ih je prestravljeno gledala i otrčala na polje k Ignacu i sve mu ispričala. Ignac se razljutio i već je krenuo prema kući kad se nečega dosjetio:

— Naoružani su, dakle. Znači da su ipak odozgo. Nisu to ljudi. Kod nas se

nalaze izvanzemaljska bića. To nije dobro. Moramo ih se riješiti. Treba da budemo lukaviji od njih, inače će nas ubiti, a zatim i sve ostale. Cini mi se da su oni samo prethodnica osvajača, zelenih... Prepusti to meni...

Navečer su se vratili kući i vladali se kao da se ništa nije dogodilo. Sjeli su oko stola. Matilda je pred Ignaca stavila večeru, a ona četvorica su jela svoj peršin. Ignac ih je usput pitao:

— Pitao sam se jeste li slučajno izabrali naše imanje ili namjerno?

— Namjerno, namjerno, nego što. Nekoliko smo puta obletjeli Zemlju i nigdje nije bilo pogodnijeg mjesta.

— A što je to kod nas tako posebno?

— Jedino je na vašoj zemlji sastav tla, što se vidi već iz visine, najsličniji sastavu tla na našem planetu. To su otkrili kompjuteri. No nas četvorica nismo prvi na vašem imanju. Već je mnogo naših bilo ovdje, ali su uvijek dolazili noću, pa ih niste vidjeli. Ni nas ne biste da nije bilo nezgode s gorivom i naše strasti za pustolovinama i naše skitalačke prirode. Vaša je zemlja odlična i naši će sunarodnjaci još mnogo puta ovdje pristajati. Samo nam nemojte smetati...

— Zašto ste nam lagali da ste zalutali?

— Nešto smo morali reći. Ionako nije bilo važno zašto. Važno je da smo ovdje...

Ignacu su se sada još više zgadili. Rekao je Matildi da izađe s njim. Vani joj je izložio svoj plan: svakog od njih će posebno pozvati napolje i udariti sjekirom po glavi, dok će ona ostale zadržati u kuhinji.

Tako je i bilo. Ignac je jednom od njih rekao da izađe a njim. Udario ga je sjekirom po glavi i sakrio njegovo tijelo u ambar. Matilda je poslije stanovitog vremena poslala još jednog da pogleda što se to oni vani dogovaraju; Ovome se dogodilo isto što i prvome. Tako se dogodilo i s trećim. Četvrti je stalno pripovijedao i nije nikako htio izaći:

— Čekamo da dođu naši, a oni često dolaze ovamo.

— No, idi pogledaj što rade oni vani.

— Otići ćemo s našima. Kod vas na Zemlji nije lijepo.

— Moram pospremiti.

— Kad dođu, oprostit ćemo se.

— No, idi van već jednom.

— Pa idem. Vrlo ste grubi, kao i vaša perad koja jede naše embrije. Koliko bi se nas samo moglo razviti... Ta idem, ne gurajte me...

I njega je zadesila ista sudbina kao i njegova tri suputnika. Sva četvorica ležala su mrtva u ambaru. Ignac se vratio u kuhinju.

— Vidiš, govorio sam ti da su opasni. Oni su špijuni, osvajači. Meni se od prvog trena nisu svidjeli. I ta njihova zelena boja. Ujutro ću se riješiti njihovih tijela. Ne znam gdje da ih stavim. Zakopati ih ne bi bilo baš pametno...

Idućeg dana Ignac je ustao vrlo rano. Otišao je u ambar.

Tijela zelenih već su se malo smežurala. Gledao ih je i razmišljao što da radi s njima. Kako da ih se riješi?

Nekoć, dok je još čitao novine, pročitao je kako su svinje pojele štenad koja

je zalutala u svinjac.

— Bacit će ih svinjama!

Uzeo je mrtve zelene i odnio ih svinjama. Svinje su začuđeno njušile tijela, a zatim su se divlje bacile na njih. No svaka je odgrizla samo komadić, a zatim ustuknula. Nigdje nije bilo krvi ili nečeg sličnog; tamo vani, gdje ih je pobio, nije na tlu ostalo nikakvih tragova, a ni na sjekiri. Na tlu su ležala četiri nagrizena tijela. Ignac ih je pokupio i razbacao po cijelom svinjcu. Gledao je svinje i zapazio da svaka odgrize samo komadić i ništa više. Držao je mnogo svinja i tako uskoro nije bilo traga zelenima.

Nekoliko dana poslije pogibije zelenih život je nesmetano tekao dalje i bez većih uzbuđenja. Ignac je polako zaboravljao nemio događaj s nepoznatim stvorenjima. Problem je bio još samo kako da se riješi njihove letjelice. Poslije deset dana prihvatio se letjelice najvećim maljem koji je imao. Nekoliko je puta njime udario po letjelici i ona se raspala na nekoliko velikih komada. Bijesno je udarao i uništavao letjelicu. Jedna ga je krhotina zahvatila u ruku. Nije ga boljelo, niti ga je ranilo. Uzeo je taj dio u ruku i pogledao ga. Između dviju ploha bilo je mnogo žila i žilica koje su se gusto preplitale, a u međuprostoru se naziralo mnogo manjih zelenih, sluzavih vlakana. Pomislio je da je sve to zajedno jedna biljka. Odnio je komad u svinjac i bacio ga svinjama. Tri svinje su ga jele: svaka samo komadić.

— Tom njihovom letjelicom hranit ću svinje i tako se neće znati da su baš nas posjetili.

Nije sebi razbijao glavu pitanjem kako su zeleni mogli prijeći toliku daljinu u tako krhkoj biljnoj letjelici, ali mu je bilo važno da se svega toga oslobodi i pobaca svinjama.

Prošao je još mjesec dana. Ignac je zabrinuto gledao svinje; nije se nimalo radovao. Od onoga dana kad ih je nahranio tijelima zelenih nisu više ništa jele, ali su unatoč tome dobro napredovale, i u jednom mjesecu dobile svaka po gotovo sto dvadeset kilograma, a da nisu pojele ni grama krme. Ignac je sve to povezao s tijelima zelenih.

Svinje su rasle i dosegle veliku težinu, čak nenormalnu. U prosjeku bile su teške od pet do šest stotina kilograma. Bile su neobično živahne i vrlo su se spretno kretale. Jednu je zaklao. Bila je sva mesnata i dala je vrlo malo masti. Bio je oduševljen.

Došli su mesari koji su otkupljivali njihove svinje. Začuđeno su gledali svinje i nisu mogli vjerovati svojim očima. Pitali su čime su ih hranili i kako to da se svinje još mogu kretati. Odgovorili su im da je to njihova tajna koju neće nikome odati. Mesari nisu bili uporni. Zaklali su svinje određene za klanje i odvezli ih.

Idućeg su dana stigli novinari i slikali: njih, svinje, imanje. Postavljali su im različita pitanja, a njih dvoje se samo smijuljilo i ništa nisu govorili. Dopustili su novinarima da sve snime samo ih u prostor gdje se nalazila raskomadana letjelica nisu puštali, niti su im je pokazali, nego su kao usput rekli da tamo nema ništa osim traktora, a zatim ih je Ignac odveo u svinjac da vide svinje. Postali su slavni, no ubrzo im je sve to dodijalo i Ignac je istukao nekog novinara. Od tada novinari

više nisu dolazili. Na farmi je opet zavladao mir.

I dalje su uzgajali svinje koje su odlično napredovale. Svaki mjesec i pol bacili bi im nekoliko komadića letjelice što je svinjama bilo dosta. Još su i kupovali svinje jer svojih nisu imali dovoljno.

Prošla je godina, prošle su dvije godine. Ignac i Matilda sjedili su pred kućom i razgovarali.

— Ignace, koliko još imamo te hrane za svinje?

— Malo, Matilda, malo! Možda za još jedno ili dva krda od sto svinja.

— A što ćemo poslije toga?

— Nakupilo se dosta novaca. Nećemo morati raditi ni patiti se. Ne brini!

— Zar ćemo samo ljenčariti i gojiti se kao naše svinje? Radit ćemo i dalje!

— A gdje ćemo dobiti tu hranu, draga Matildo?

— Ne sjećaš li se kako su rekli da često dolaze na naše imanje i nešto promatraju?

— Misliš li da će nam se javiti?

— Budalo! Mi ćemo se njima javiti.

— I... učiniti isto što i prije dvije godine...

— I učiniti isto što i prije dvije godine.

Bila je već duboka noć. Ignac i Matilda još su sjedili ispred kuće i obnavljali uspomene na davni događaj. Govorili su s malo gorčine, ali im je, svejedno, bilo smiješno kako su se onda ponašali.

— A kako ćemo ih otkriti, Matildo?

— Dežurat ćemo svake noći. Svake noći jedan. Jednog će dana zacijelo doći i naš će trud biti naplaćen.

— Matildo!

— Da, Ignace?

— Čini mi se da se nešto spušta na našu zemlju.

— Gdje to vidiš, Ignace?

— Pripremi sjekiru, stara moja!

(Izvorni naslov: Kmečka idila — Sa slovenskog preveo Krunoslav Poljak)

Clark Darlton – Robert Artner: Rat majmuna

Der Krieg der Affen

Preveo Gavrilo Vučković

Slijedeći zapisi kroničara prvi su opsežan izvještaj o velikom ratu i njegovim posljedicama. Ovdje na ovome mjestu, prvi put se osvjetljavaju stvari koje su dosad držane u strogoj tajnosti.

Moj je izvještaj, u skraćenom obliku, već objavljen na drugom mjestu. Ali ja smatram nužnim da događaje iz prošlosti još jednom i što detaljnije izložim, tako da ubuduće bude isključen svaki nesporazum.

Zovem se Benjamin Miller. Živim u Washingtonu, u dijelu bivše prijestolnice koji nije bio razoren. Po zanimanju sam učitelj i u moje najvažnije zadatke spada laskava dužnost da omladini pripovijedam o slavnom razvitku i usponu našeg naroda, koji je tako dugo živio u duhovnoj potčinjenosti.

Od rata je prošlo već mnogo vremena. Neprijatelj, koji nam je dugo nijekao vlast na Zemlji, katastrofalnome poražen i prisiljen da preuzme onu ulogu koja mu je bila namijenjena od samog početka Vremena. Mi smo preuzeli vlast nad ovim planetom, kao što je bilo predodređeno još u ono davno vrijeme dok su na Zemlji živjeli divovski gmazovi. A tako će i ostati do kraja Vremena. Mi smo ispravili historiju i ukinuli jednu nepravdu. Posljednji čin borbe za prevlast odlučen je u teškim i ogorčenim bitkama, to je istina; ali inicijator svega bio je jedan veliki učenjak, profesor Harry M. Greenberg, najveći učenjak od početka računanja Vremena.

Kad se danas osvrnem unatrag, postaje mi jasno da je prvi uzročni faktor u cijeloj toj historiji bio neumoran istraživački ljudski duh.

U to vrijeme profesor Greenberg eksperimentirao je s izvjesnim serumima. Njegovo ime bilo je poznato u cijelom svijetu; bio je cijenjen kao jedan od najboljih prirodnjaka na polju ispitivanja životinja i hormonologije.

Počelo je tako što je načinio neki novi serum, koji je zatim ubrizgavao raznim životinjama. Bio je uvjeren da će injekcijama tog seruma potaći moždanu aktivnost primitivnih životnih oblika do te mjere, da će se na kraju moći sporazumijevati s njima. Svoje nade povjerio je samo nekolicini najbližih pirjatelja i suradnika. A i te povlaštene osobe bile su obavezne na apsolutnu šutnju. Da je netko od njih prekršio zavjet šutnje, historija bi vjerojatno imala potpuno drugačiji

tok.

Prvi pokušaji nisu uspjeli. Istina, kod prve generacije pokusnih životinja dolazilo je do nešto snažnije tjelesne građe, ali je izostalo ono najvažnije — pojačana aktivnost njihovih misaonih sposobnosti. Greenbergu nikako nije polazilo za rukom da uspostavi dublji psihički kontakt makar s jednom jedinom od pokusnih životinja ili bar da uspostavi bilo kakav kontakt, ne računajući, razumije se, uobičajeno sporazumijevanje koje je mogao postići standardnim metodama dresure. Ali profesor Greenberg je htio više od toga.

To se desilo prije otprilike šezdeset godina. Profesor Greenberg kupio je par orangutana, mužjaka i ženku, i dao im injekcije svoga seruma. Do tada još nije eksperimentirao s majmunima.

Poslije toga nije se više mogao zaustaviti razvoj događaja.

* * *

Tri tjedna nakon ubrizgavanja seruma orangutanima, profesor Greenberg približio se sa svojom asistenticom kavezu u kome su se nalazile dvije životinje.

— Mogu li vidjeti bilješke o njihovoj moždanoj aktivnosti? — upitao je profesor.

— Svakako — odgovorila je asistentica Cartwright i pružila mu list papira.

— Ovdje se već može vidjeti nešto — promrmljao je Greenberg. — Da, ovdje se zaista može nešto vidjeti.

— Ali, profesore, koliko znam, vi ste na to računali tek od slijedeće generacije. Zar vjerujete da već i sami pokusni roditelji mogu umjetno mutirati?

— Pa, nadao sam se da je to moguće. Siguran nisam bio. Ali sada se čini da je zaista tako. U toku slijedećih nekoliko dana načinit ćemo prve testove inteligencije. Jako me zanima što će iz toga nastati.

— Možete li mi reći, profesore, što zapravo očekujete? Hoću da kažem, ako eksperiment uspije. Zašto vam je potreban inteligentan majmun?

— Irena, želim s njim razgovarati. Želim ga ispitivati. Hoću da znam ima li neke uspomene o svojoj prošlosti. I hoću da znam čega se sve sjeća. Tako ću doznati kad se čovjek odvojio od majmuna, a prije svega: zahvaljujući čemu se odvojio. Jer da je tako bilo, u to sam uvjeren.

Prošlo je nekoliko tjedana, u toku kojih se nije dogodilo ništa naročito. Profesor Greenberg je i dalje usavršavao svoj serum i u isto vrijeme proizvodio ga u sve većim količinama, tako da je stvorio već prilično zalihu. Zemljište na kome se nalazio institut za pokuse bilo je ograđeno električnom ogradom, pa se uprava nije ni potrudila da posebno pazi na laboratorij. Serum je bio pohranjen u običnom medicinskom ormaru. Doduše, Greenberg ga je zaključavao, ali je ponekad zaboravljao da to učini. Nikada se još nije desilo da nešto nestane.

Greenberg je i dalje obrađivao par orangutana, ali majmuni nisu reagirali na pokušaje da s njima uspostavi most razumijevanja. Profesoru uopće nije padalo na pamet da bi se majmuni mogli pretvarati da su glupi — baš zato što su postali inteligentni.

Jednog jutra kavez je bio prazan.

Kad je Greenberg za to čuo, požurio je u laboratorij da izbliže ispita

okolnosti njihova nestanka.

Irene Cartwright, koja mu je pravila društvo, počela se raspitivati.

— Profesore, mislite li da je čuvar zaboravio zaključati kavez?

— To još ne znam, ali vidjet ćemo. Možda ćemo se svi čuditi zbog nekih stvari.

A to su zaista i činili.

Čuvar ih je svečano uvjeravao da je zaključao kavez. Kako je čovjek uvijek bio izuzetno pouzdan, profesor Greenberg mu je vjerovao.

Greenberg je zamišljeno stajao ispred praznog kaveza.

— Irena, mislim da znam šta se ovdje zbilo — rekao je napokon. — Majmuni su shvatili princip funkcioniranja brave, mada ih nitko tome nije poučio. To je nečuveno. To je nepobitan dokaz!

Poslije toga je zašutio.

Ali pravi ih je šok tek očekivao.

Sutradan je profesor Greenberg ustanovio da je nestala sva zaliha seruma. Kao da je propala u zemlju. Ali ni to još nije bilo sve.

Nestale su, isto tako, i igle za davanje injekcija.

* * *

Poslije nestanka majmunskog para, u cijelom svijetu počele su se događati čudne i neobjašnjive stvari. Na primjer, jednog dana u nekom američkom zoološkom vrtu svi kavezi za majmune zatečeni su prazni. Životinje su nestale netragom. Očigledno, posrijedi je bila neka organizacija koja je djelovala po točno određenom planu. Sve je upozoravalo na to da je akcija unaprijed pažljivo smišljena i izvedena iznenada, u jednoj jedinoj noći.

U to vrijeme moj otac već je imao nekoliko godina i mogao se sasvim dobro sjetiti uzbuđenja koje je u javnosti izazvao taj događaj. Profesor Greenberg je i dalje eksperimentirao, ali nije više postigao neki veći uspjeh. Istina, pokusne životinje dostizale su određen stupanj inteligencije, ali profesoru nikako nije polazilo za rukom da uspostavi s njima misaoni kontakt. Kad bi eksperimentirao s majmunima, dešavalo se uvijek isto: poslije izvjesnog vremena oni su nestajali.

A onda, jednog dana, tama se razbistrila. Bilo je to točno deset godina poslije tajanstvenog bijega prvog majmunskog para.

* * *

Poluotok Yucatan je najvećim dijelom pokriven prašumom. On je još i danas nastanjen samo na obalnom pojasu. U unutrašnjosti je bilo svega nekoliko usamljenih naselja.

Vojna postaja garnizona Progreso nalazila se sjeveroistočno od grada na rubu prašume. Obalni pojas bio je ovdje širok samo kilometar i pružao se u glatkoj ravni sve do mora. Tu je postojao samo pijesak, šljunak i oskudna trava. Iza toga prostirala se prašuma. Na suprotnoj strani granica zaštitne zone bilo je more.

Zidine tvrđave bile su sagrađene od opeka i premazane bijelom bojom, da bi bolje odbijali sunčeve zrake. Naime, u ovom je kraju vrlo vruće.

U toj tvrđavi bila je uskladištena municija i oružje. Zapovjednik je bio Juarez, major, dobroćudan i malo stariji čovjek koji se u ovoj graničnoj postaji na

kraju svijeta osjećao sasvim dobro; nije volio gužvu ni pretjeranu vojničku revnost. Njegov zamjenik, kapetan Fernandez, bio je potpuno drugačiji tip. Pedantan, korektan i s izrazito razvijenim osjećajem dužnosti. No, ne bi se moglo reći da je Juarez bio bez tog osjećaja, ali nije volio pretjeranu vojničku revnost.

Fernandez se koristio svakom prilikom da se odveze u grad; u takvim situacijama društvo mu je obično pravio poručnik Walter Merry, porijeklom Englez čija su se shvaćanja podudarala s Fernandezovim. Zahvaljujući tome, oni su se dobro razumjeli i često bili zajedno. Kad se ta dva oficira nisu nalazila u tvrđavi, komandu nad garnizonom preuzimao je narednik Pedro Berner. A Berner je, opet, bio čovjek sasvim drukčijeg kova. On je živio prema devizi: »Služba je služba, a rakija je rakija«.

Tvrđava je bila četvrtasta zgrada, okružena visokim zidom. Straže su se upravo smjenile i major Juarez vraćao se u svoj stan poslije uobičajene inspekcije. Zastao je malo začuđen kad je vidio kako Fernandez i Merry pripremaju jedan džip.

— Zad sada namjeravate u grad? — upitao je major Juarez, s notom zbunjenosti u glasu, jer se večer već uveliko spuštala.

Fernandez je oštro salutirao.

— Pošta, zapovjedniče, već je mnogo zakasnila. Ljudi čekaju na poštu

Juarez je gledao svoga zamjenika veselo.

Zar vjerujete, kapetane, da će poštari raditi prekovremeno zbog naših pisama?

— Upravo smo im telefonirali. Oni nas očekuju.

— E pa, onda je u redu. Odvezite se do pošte, kapetane Samo pazite da uz put ne zalutate.

Sve je bilo u najboljem redu jer su ih zaista očekivali.

Samo oni nisu znali tko ih to čeka.

* * *

Vraćali su se pred samo svanuće. Džip se malo ljuljao tamo-amo, jer su i vozača očekivali u gradu, a imao je iza sebe prilično »mokar« doček. U jednom trenutku džip mu se toliko osilio da je skrenuo ravno u grmlje. Stenjući i psujući, uspjeli su se ipak vratiti na put i nastaviti vožnju, pjevajući u sav glas posljednji šlager koji su čuli iz džuboksa.

Ni Fernandez ni njegovi pratioci nisu opažali da su odnedavno pod budnom paskom.

Kad su stigli do tvrđave, vozač iznenada uzviknu:

— Do vraga, izgubili smo vreću s poštom!

Fernandez zauze odgovarajući stav. Istina, bio je još malo nesiguran na nogama, ali se odmah preobrazio iz čovjeka u vojnika.

— To je nečuveno! — obrecnuo se, savladavajući štucanje. — Odmah se vratiti i potražiti! To je pravi skandal. Odmah se okrenuti, razumiješ?

— Razumijem — reče vozač plačnim glasom jer je bio potpuno pijan, a u pijanom stanju bio je uvijek vrlo osjetljiv.

Merrjy je odveo kapetana do njegova stana, a zatim se vratio na svjež zrak. Uvlačio ga je punim plućima. »Baš sam se nakitio«, govorio je sebi »Ovako ne

može dalje. Sutra će me opet boljeti jetra. To se mora promijeniti. Neka Fernandez potraži sebi drugog lolu za bekrijanje«.

Pogledao je prema šumi. Učinilo mu se da je opazio da se nešto miče. Ali u polutami praskozorja nije mogao razabrati ništa određenije.

Odjednom se pojavio džip. Iskrsuno je iz šiblja i uz paklenu tutnjavu pojurio prema tvrđavi. Vozač je urlao kao mahnit.

— Otvorite! — zapovjedi poručnik Merry.

Stražar je otvorio vrata, propustio džip i odmah ih ponovo zatvorio. Merry nije zapazio ništa određeno; vidio je samo da su neke mračne prilike jurile za vozilom.

Kola se zaustaviše uz škripu guma.

— Hej, jeste li poludjeli? — upita Marry, koji je imao svoje posebne metode pri ispitivanju ljudi. Iako je uočio da su one mračne prilike raspoložene neprijateljski, htio je čuti šta kaže sam vozač. — A gdje je vreća s poštom, do vraga?

Vozač je bio mrtvački blijed. Znoj mu se potočićima slijevao niz lice.

— Majmuni... oni su me napali... a ubrzo će napasti i tvrđavu! — izdeklamirao je boreći se za dah.

— O čemu to govorite, čovječe. Kakvi majmuni? Vjerojatno vam se to samo učinilo? Znate i sami da ste malo više popili...

— Kunem vam se da sam ih vidio i da su me oni napali. A sada kreću na tvrđavu. Bilo ih je tako mnogo da ih nisam mogao ni izbrojiti. Bilo ih je nečuveno mnogo!

Merry je šutio nekoliko trenutaka. Onda doviknu stražaru:

— Zovite na uzbunu!

Kad je stražar pritisnuo dugme i sirena zaurlala, kao odgovor na to odjeknu iz okolne šume paklena dernjava. Tvrđava je odmah oživjela. Upola odjeveni vojnici iskakati su iz svojih prostorija, uz put puneći puške municijom. Major Juarez dotrčao je u potkošulji.

— Sto se ovdje dešava, Merry? — povikao je. — Zašto ste dali znak za uzbunu?

— Jedan čopor majmuna tek što nas nije napao! — uzvrati Merry.

— Šta? Vi ste zbilja sasvim poludjeli! Da niste slučajno i sami postali majmun?

— Vjerujte mi, govorim istinu!

Ovo svečano uvjeravanje bilo je sasvim suvišno, jer je skoro istog trenutka počeg napad.

Za majmune zid oko tvrđave nije bio nikakva prepreka. Stizali su u čoporima i jurišali na posadu. Zrak je bio ispunjen kricima, praskom oružja i mirisom baruta. Marry je stajao okrenut leđima prema zidu i pucao sve dok nije ispraznio i posljednji metak iz svog revolvera. Kao u bunilu vidio je da su neki majmuni naoružani puškama i da nišane pažljivo prije nego što će povući obarač. A gađali su dobro. Gađali su isto tako dobro kao ljudi. A osim toga bili su brojčano mnogo nadmoćniji.

Merry kao bez duše ulete u Juarezovu kancelariju i dohvati telefonsku slušalicu. Linija je funkcionirala. Odmah je dobio vezu.

— Govori poručnik Merry, granična postaja Progreso. Slušajte me pažljivo i ne postavljajte nikakva suvišna pitanja. Tvrđava je napadnuta. Pošaljite odmah pojačanje... Zašto ne major? Čovječe, major se bori za svoj život, kao i mi ostali! Učinite odmah ovo što vam kažem! Majmuni su nas napali! Ne postavljate ta glupa pitanja, ja ne pravim nikakve viceve! Pošaljite hitno pojačanje!

Odbacio je slušalicu i izletio van.

Ako nam oni tamo ne povjeruju, gotovi smo, mislio je psujući sebe što nije uspio pronaći neku bolju formulaciju. A možda bih i ja reagirao baš kao onaj čovjek maločas. Jer sve je ovo neviđena ludost.

Ali oni su mu ipak povjerovali. Samo što je bilo prekasno.

Kada je stiglo pojačanje, sve je već bilo gotovo. Prizor koji su zatekli u tvrđavi bio je jeziv. Ni jedan jedini čovjek nije preživio napad. Tvrđava je bila temeljito opljačkana. Nestalo je oružje i municija. Nigdje se nije mogao vidjeti nijedan mrtvi majmun.

Ovaj događaj izazvao je veliko uzbuđenje u svijetu. Ali, kao što to već biva kod ljudi, neki su ovo shvatili kao običnu novinsku patku, neki se uopće nisu interesirali jer je sve to bilo tako daleko, a neki su jednostavno ostali ravnodušni.

Nikome nije palo na pamet da je posrijedi bio samo pokus. Postojao je jedan jedini čovjek na svijetu koji je naslućivao pravu istinu: profesor Greenberg.

Ali profesor Harrjr Greenberg je šutu

* * *

Sada ću preskočiti nekoliko godina. Ljudi jednostavno nisu vjerovali da je uspio eksperiment profesora Greenberga. A ipak je bilo tako. Majmuni su stvorili pravu armiju. Poslije onog napada došli su ubrzo drugi. Ali prošlo je novih desetak godina prije nego što su izveli odlučujući udarac. Ja se tada nisam bio rodio, ali mi je otac često o tome pričao. On je tada još bio i sam mladić, ali zato je moj djed bio jedan od onih koji su izgubili život u borbi protiv majmuna.

* * *

U to vrijeme još je bilo nacija i država koje su strahovale od atomskog rata. Ali postojao je jedan miroljubiv sporazum. Istina, atomsko oružje nije bilo uništeno — to bi svima izgledalo suviše lakomisleno — već samo uskladišteno u podzemnim depoima. Depo SAD nalazio se negdje u pustinji Nevade. Depo Sovjetskog Saveza bio je lociran istočno od Urala, u sibirskoj tundri.

Ove dvije zemlje imale su takozvanu »Vruću liniju« koja im je omogućavala direktnu telegrafsku i telefonsku vezu. Ona se u prošlosti pokazala kao najefikasnije sredstvo komunikacije. Američki predsjednik mogao je u svako doba dana i noći dobiti vezu sa sovjetskim.

Odlučujuća faza pothvata ipak nije počela ni u Washingtonu ni u Moskvi. Ona je počela u Nevadi i Sibiru.

Atomsko oružje SAD ležalo je dvadeset metara ispod površine zemlje. Bilo je zaštićeno debelim zidovima. Jedini ulaz osiguravale su elektronske brave. Te brave mogao je otvoriti predsjednik, jer je samo on znao šifru za otvaranje. Cijelo

podzemno skladište bilo je apsolutno osigurano.

Otprilike dva kilometra od depoa nalazio se hangar s malom kućom za stanovanje. U toj kući živjeli su pukovnik Jens i dva narednika, Fletcher i Jeffers. Oni su imali izravnu telefonsku vezu s Pentagonom. Osim toga, posjedovali su i aparat za radio-vezu. U hangaru je bio smješteni helikopter kojim su svakodnevno izviđali okolinu. Dvadeset kilometara dalje stacionirana je vojna jedinica u snazi divizije koja je bila u stalnoj pripravnosti.

Pustinja je bila ravna i prazna. Nekoliko brežuljaka koji su se tu ranije uzdizali bilo je sravnjeno, kako bi ljudi imali što bolji pregled. Svuda oko depoa instalirane su kamere, koje su bez prestanka snimale okolinu. Snimke su pažljivo proučavane, mada ovdje nitko nije ni pomišljao na iznenađenje

Jeffers je bio u službi. Fletcher je upravo završio kontrolni let helikopterom i pravio mu je društvo. Pukovnik Jens odvezao se u garnizon.

— Ima li što? — upita Jeffers.

— Ništa, kao i obično. Odletio sam do bregova. Predio je vrlo lijep. Hoću da kažem, kad ga čovjek promatra odozgo.

Jeffers kimnu glavom i zadubi .se u knjigu.

Ipak, svakih nekoliko minuta dizao je glavu, da prokontrolira ekrane. Ma koliko zanimljiva bila knjiga koju je čitao, Jeffers nikada nije zanemarivao svoju dužnost. Bio je dobar, savjestan vojnik.

* * *

Prošlo je nekoliko sekunda prije nego što je Jeffers nešto opazio.

Odgurnuo je knjigu u stranu i zagledao se pažljivije u četvrti ekran. Kamera se nalazila na tornju, deset metara iznad tla — Jeffers je vidio pustinju, bregove, ali i još nešto. Jedno ispupčenje. Toga ispupčenja prije pola sata nije bilo. Iza njega bilo je još jedno ispupčenje, a iza ovoga još jedno. A što je najčudnije, sva su ona ležala u istom pravcu. Jeffers napregnu oči. Pažljivo je vizirao na tri ispupčenja. Sada je opazio da iza njih ima još dosta drugih ispupčenja. I sva u ravnoj liniji. Do đavola... mislio je. Sada je sjedio potpuno nepokretno, pokušavajući da nađe neko objašnjenje. Naravno, mogli su da budu prerijski psi. To se već često dešavalo. Kad padne sljedeća kiša, ispupčenja će ponovo nestati. Ali od kad to prerijski psi raspolažu teodolitima? Ispupčenja su ležala u ravnoj liniji.

Od uzbuđenja, Jeffers poče gristi nokte. Da li bi trebalo, ili ne bi trebalo... ?

Otrčao je do vrata i viknuo:

— Hej, Fletch, dođi malo ovamo!

Prošlo je izvjesno vrijeme prije nego što se Fletcher pojavio.

— Zašto vičeš toliko? — zagunđao je. — Ja nisam tvrd na ušima

— De, de, nisam mislio da te vrijeđam — uzvrati Jeffers. — Pogledaj malo pažljivije ekran. Da li ti se čini da tu nešto nije u redu.

Fletcher priđe bliže i zagleda se u ekran.

— Čuj, da nemaš ti neka priviđenja? — upitao je. — Pa ovo je samo pustinja... Ne vidim ništa osim pustinje, koju smo gledali cijelog ovog prokletog dana.

— Opisi mi pustinju. Što inače još vidiš u pustinji, osim trave?

— Ništa — uzvrati narednik Fletcher.

Jeffers prasnu.

— Ništa? Onda ću ti ja reći što vidiš! Ti tamo vidiš ispupčenja. I to ne dva ili tri, već mnoga ispupčenja. A ta ispupčenja leže u ravnoj liniji. Ta ispupčenja ranije nisu bila tu a ona i ne pripadaju ovamo, ona nemaju ovdje što da traže. — Izderao se na Fletchera: — Što misliš, što mi, zapravo, ovdje čuvamo? Ne čuvamo dječje pelenice, već atomske rakete, čovječe!

Fletcher je napeto zurio u ekran.

— Imaš pravo — rekao je poslije nekog vremena. — Oprosti što nisam odmah... Znaš, malo sam nervozan.

— Fletch, moramo nešto poduzeti — reče Jeffers. — Moramo odmah obavijestiti pukovnika Jensa.

— Idem da ga dovučem helikopterom — reče Fletcher i odmah se dade na put. »Ovako nešto«, mrmljao je. »Ovako nešto još mi se nikada nije dogodilo«.

* * *

Pukovnik Jens je gledao u ekran. Onda se trgnuo, zagledao još pažljivije i posegnuo za crvenim telefonom. Poslije točno tri sekunde javio se glas s drugog kraja žice.

— Ovdje atomski depo, pukovnik Jens. Molim vas da uključite ekran broj deset.

Fletcher i Jeffers stajali su po strani; oni nisu čuli što je govorio čovjek na drugoj strani žice.

— Da, sumnja je opravdana. Čini se kao da je riječ o podzemnom hodniku od bregova do nas. Razumijem, da, razumio sam, generale. Da, čekat ću...

Jens odsutno pogleda dvojicu narednika. Onda se odjednom trgnuo i sav nekako ukrutio.

— Razumijem, predsjedniče — rekao je. — Ja sam uvjeren da je posrijedi podzemni hodnik. Nismo čuli nikakvu eksploziju. Usprkos tome, zamolio bih.

Zašutio je. Jasno se vidjelo kako je pobijelio. Najzad je rekao:

— Da, predsjedniče, sve sam razumio.

Položio je slušalicu pored viljuške.

— Jefferse. pritisnite dugme pored ekrana deset — rekao je.

Onda se duboko sagnuo, sve dok mu usne gotovo nisu dodirnute gornji dio aparata.

— Saratoga — rekao je glasno i razgovijetno.

Ekran se osvjetlio Prvi put u svome životu tri čovjeka ugledala su unutrašnjost depoa. Vidjeli su ga prvi put ali su unatoč tome odmah shvatili, da nešto nije u redu.

Pukovnik Jens se sledio kad mu je to postalo jasno. U jednom skoku onowo se našao pokraj telefona.

— Jedan dio polica je prazan. Po mojoj procjeni nedostaje otprilike polovina od ukupnog materijala. Na podu usred depoa je rupa. Oni su došli odozdo. Kako su to uradili, potpuno mi je nejasno Zidovi i stropovi su neoštećeni.

Ponovo je predsjednik nešto rekao.

— Razumijem — odgovorio je pukovnik i spustio slušalicu.

— Crveni alarm — obratio se dvojici podređenih.'— Predsjednik je izdao naređenje za alarm najvišeg stupnja. Danas će nam poslati istražnu komisiju.

* * *

Tunel je počinjao u uskoj dolini u brdima. Dolina je odozgo bila pokrivena, da je nitko ne bi otkrio. I ne bi je otkrili bar još deset godina da tunel nije vodio do tamo. Strop tunela bio je samo provizorno poduprt gredama, ali je izdržao. Na nekoliko mjesta prolaz je bio zatrpan.

Još iste večeri predsjednik Sjedinjenih Država govorio je sa sovjetskim predsjednikom Zorkovom. Zorkov je bio očigledno zbunjen. Naredio je da se prokontroliraju skladišta u Sibiru i ubrzo zapanjen javio da je i tamo provaljeno.

— Ne, to nisu bili Sovjeti — obratio se predsjednik svome ministru obrane. — Nisu to bili ni Sovjeti, ni Amerikanci, ni bilo koji drugi ljudi. Sovjeti su uspjeli uhvatiti nekoliko provalnika. Držite se dobro, McNamilleru: bili su to majmuni!

* * *

Majmuni su posjedovali polovinu ljudskog atomskog naoružanja. Uzbuna se širila Zemljinom kuglom. U isti mah, iz mnogih mjesta u cijelom svijetu stizale su vijesti o krađi vozila.

Ubrzo poslije toga počeo je rat.

Jednom jedinom atomskom bombom majmuni su uništili New York i zahtijevali bezuvjetnu kapitulaciju Sjedinjenih Država. Avion koji je nosio bombu bio je prekasno opažen. Nosio je američke oznake, ali za komandnim pultom sjedio je majmun.

Sutradan je Moskva nestala s lica Zemlje. Pariz, London i mnogi drugi gradovi doživjeli su istu sudbinu. Veliki kanali letjeli su u zrak. U zračnim bitkama obje strane imale su velike gubitke. Onda su se majmuni počeli koristiti atomskim raketama. Nije se moglo točno utvrditi gdje su im baze. Mora da su bile negdje u nenastanjenim predjelima. Ljude je iznenadio divlji bijes s kojim su napadali majmuni. Bilo je to kao da se tisućama godina gomilana mržnja odjednom i neumoljivo oslobodila.

Moji roditelji poginuli su u tom ratu. Ja sam djetinjstvo proveo u sirotištu. Cim sam stasao, prijavio sam se u vojsku.

Rat je trajao dugo. Obje strane istrošile su svoje zalihe atomskih bombi. Čitavi tepisi razornih i zapaljivih bombi bačeni su na prašume Afrike i Južne Amerike. Zauzvrat, majmuni su uništavali nove gradove. Ali ljudi se nisu predavali. I oni su se ogorčeno borili.

Uskoro nije više bilo sumnje tko će pobijediti. U tome ratu bacio sam posljednju bombu i uništio posljednju veliku grupu protivnika. Time je pobjeda najzad bila naša. Vrijeme straha i umiranja bilo je prošlo zauvijek.

* * *

Benjamin Miller je još jednom pročitao svoj izvještaj i sa zadovoljstvom konstatirao da zvuči sasvim prikladno. Onda je složio stranice, pričvrstio ih spajalicom i odložio u stranu. Pogledao je na sat. Nije imalo smisla da sada ide na poštu i pošalje izvještaj jer je već bilo prekasno. Izvadio je cigaretu i pripalio je.

Opet sam previše pušio, pomislio je samoprijekorno. Kad bih se samo mogao odvići od te ružne navike. Sutra ću zacijelo zbog toga ponovo kašljati. Sada idem malo na svjež zrak. Dok je u predsoblju skidao ogrtač s vješalice, bacio je pogled na ogledalo. Polako je pogladio kosu.

Pa, u biti, ja sam još vrlo privlačan muškarac, s obzirom na moje godine, pomislio je. Oči su mi duboko usađene u duplje, baš kao što i treba, a osim toga još imaju mladalački rumenu nijansu. Kosa mi izrasta iznad očiju. Ne mogu se požaliti na svoje zube. Očnjaci su oštri i dugi i još izrazito bijeli. Ne želim biti uobražen, ali siguran sam da izgledam bolje nego Akut, s onom njegovom crvenom stražnjicom. Uostalom, pavijani su i tako samo upola majmuni.

Benjamin Miller meditirao je još neko vrijeme o sebi, a onda izašao na svjež večernji zrak. Da bi proslavio ovaj dan, otišao je u svoj omiljeni restorani naručio svježe, bijele larve hruštova uvezenih iz Centralne Afrike. Htio je malo ugoditi svome želucu. Uostalom, to je i zaslužio: radio je naporno cio dan.

Konobar je bio neka individua s ogavnom bijelom kožom.

Čovjek.

Ambrose Bierce: Moxonov gospodar

Moxson's Master

(POŽUTJELA SF)

Preveo Zoran Milović

Ambrose Bierce (1842—1914), američki novinar i pisac kratkih priča i satira. Kao što kaže R. S. Wilson, on je bio »istinski, grubi individualist koji je pisao samo zato da ugodi sebi, nikada zato da bi zadovoljio i oduševio kritiku ili publiku — prilično čudna osobina čovjeka koji je pola stoljeći živio kao pisac.« Sudjelovao je u američkom građanskom ratu, što ga se duboko dojmilo, a početkom sedamdesetih godina prošlog stoljeća proveo je četiri godine u Londonu da bi se zatim vratio u Kaliforniju. Nestao je negdje u Meksiku za građanskog rata 1914 godine. Nije točno utvrđen ni dan ni mjesto njegove smrti.

Najpoznatije mu je djelo The Cynic's Word Book (Cinikov rječnik), zbirka briljantnih ciničnih definicija pojmova. Veliki broj njegovih priča spada u žanr strave i užasa, a ima i takvih koje bismo mogli nazvati spekulativnima Objavljujemo priču Moxon's Master (Moxonov gospodar), štampanu 1893. godine u zbirci Can Such Things Be? (Mogu li ovakve stvari biti?), i, vjerojatno, je to djelo najbliže SF-u. Ostale njegove poznatije SF priče su The Damned Thing (Prokleta stvar) i Charles Ashmore's Trail (Putovanje Charlesa Ashmora).

— Misliš li ozbiljno? Zar doista vjeruješ da stroj može misliti?

Nisam odmah dobio odgovor. Moxon se, očigledno, bio usredotočio na komade ugljena u ognjištu, spretno ih premećući žaračem, dok se napokon nije pojavio svjetliji žar.

Već sam nekoliko tjedana promatrao kako sve češće odgađa odgovoriti čak i na najtrivijalnija svakidašnja pitanja. Pa ipak, držao se tako, a i izraz lica mu je bio više onaj od stvarne preokupacije nečim, no od hotimične promišljenosti da tako izgleda: moglo bi se reći da je imao nešto na umu.

U tom času reče:

— Što je stroj? Ta stvar bila je definirana na mnogo različitih načina. Evo jedne definicije iz Popularnog rječnika: »Bilo kakav instrument ili uređaj koji se pomoću energije pokreće i energija ga čini djelatnim, ili pak proizvodi željeni efekat«. Pa, u tom slučaju, ne proizlazi li iz te definicije da je i čovjek stroj? Prihvatit ćeš da on misli... ili bar misli da misli.

— Ako ne želiš odgovoriti na moje pitanje — odvratih iskušavajući ga izazovno — zašto to i ne priznaš? Sve što kažeš samo je puko okolišanje. Dobro znaš da kad kažem stroj da ne mislim na čovjeka već na nešto što je čoviek napravio i čime upravlja.

— Kada on ne kontrolira njega — doda on, te iznenada ustane i zagleda se kroz prozor u daljinu, gdje se ništa nije moglo nazreti u tami olujne noći.

Trenutak kasnije okrenu se i sa smješkom mi reče:

— Molim te, oprosti mi; nisam imao namjeru izbjegavati odgovor. Smatram to čovjekovo nesvjesno svjedočenje u rječniku prilično sugestivnim i vrijednim diskusije. Dosta jednostavno mogu dati na tvoje pitanje direktan odgovor: vjerujem da stroj misli o radu koji obavlja.

To je, naravno, bilo dovoljno direktno.

No, za mene to nije bio odgovor koji bi me potpuno zadovoljio, jer je naginjao potvrdi moje tužne sumnje da se Moxonova posvećenost proučavanju strojeva i radu na njima u radionici, odrazila na njega, naravno, u lošem smislu. Znao sam da pati od nesanice, a to nije bila laka i jednostavna teškoća.

Nije li se to odrazilo i na njegov um? Njegov odgovor na moje pitanje činio mi se kao dovoljan dokaz da jest; mo žda bih sada o svemu tome morao misliti malo drukčije. U to sam vrijeme bio mlađi, a jedan od darova koji se ne mogu poreći mladosti jest i neznanje.

Potaknut tim velikim stimulansom u borbi mišljenja, rekoh:

— Reci mi, čime, molit ću lijepo, stroj misli; jer on nema mozga?

Odgovor koji je došao, bez uobičajena odugovlačenja, bio je u Moxonovoj omiljenoj formi protupitania:

— A čime biljka misli, iako nema mozga?

— Ah, biljke također pripadaju u filozofski razred! Bio bih vrlo zadovoljan kada bih mogao saznati njihove zaključke; premise možeš izostaviti.

— Možda bi — odvrati on, očigledno ne osjetivši moju prilično budalastu ironiju — mogao o njima nešto zaključiti na temelju njihova djelovanja. Poštedjet ću te poznatih primjera o osjetljivosti mimoze, nekoliko biljaka koje se hrane kukcima, ili onih kojima se prašnici povijaju i otresaju polen na pčele, s namjerom da tako oplode svoje daleke partnere. No, obrati pažnju na ovo što ću ti sada ispričati. Na jednom otvorenom dijelu vrta zasadio sam vinovu lozu. Kada je izrasla tik iznad površine, zabio sam kolčić u zemlju na udaljenosti od oko pola metra. Loza je odmah krenula na tu stranu, no, kada se nakon nekoliko dana primakla sasvim blizu, pomakao sam kolac nekoliko desetaka centimetara u stranu. Loza je odmah promijenila pravac kretanja i pod oštrim kutem krenula za kolcem. Ponavljao sam taj manevar nekoliko puta i na kraju je, kao da je izgubila volju

prestala slijediti kolac i, ne obraćajući pažnju na moje pokušaje da je skrenem, pošla prema udaljenijem kolčiću uz koji se popela... Korijenje eukaliptusa nevjerojatno će se razgranati u potrazi za vlagom. Poznati znanstvenik koji se bavio proučavanjem biljaka, pripovijedao je da je jedan korijen ušao u staru cijev za natapanje i slijedio je do mjesta gdje je dio cijevi bio maknut da bi se postavio kameni zid, sagrađen točno na njezinu putu. Korijen je napustio cijev i slijedio zid sve dok nije pronašao mjesto gdje je ispao jedan kamen. Prošao je tuda i, slijedeći zid sa suprotne strane, vratio se u cijev, ušao u njezin neistraženi dio i nastavio put.

— I sve to...?

— Zar ne vidiš što sve to znači? Pa to potvrđuje da su biljke svjesne. Dokazuje da one misle.

— Cak i da je tako — pa što s tim? Mi nismo govorili o biljkama već o strojevima. Strojevi mogu biti sastavljani dijelom od drveta, ali drveta koje više ne živi, ili samo od metala. Da li je to i karakteristika kraljevstva minerala?

— A kako ćeš drugačije objasniti, na primjer, fenomen kristalizacije?

— Ne objašnjavam ga.

— Zato što ne možeš a da ne priznaš kako želiš poreći intelektualnu kooperaciju između sastavnih dijelova kristala. Kada se vojnici postroje u liniju ili kopaju četverokutne rovove, tada ti to nazivaš razumom. Kada divlje guske u letu oblikuju slovo V, tada ti to nazivaš instinktom. Ali, kada se homogeni atomi minerala koji se slobodno gibaju u otopini slože u matematički savršene oblike, ili kada se djelići smrznute vode pretvore u simetrične i divne forme snježnih pahulja, tada ti nemaš što reći. Nisi čak našao ni ime kojim bi prikrio tu svoju herojsku nerazumnost. Ha, što na to veliš?

Moxon je govorio neuobičajeno živo i ozbiljno. Kada je zastao, iz susjedne sobe, meni znane kao »radionica«, u koju nitko osim njega nije smio ući, začuo se jedan mukao udarac kao da je netko lupio otvorenom šakom po stolu.

Moxon je također čuo zvuk i, primjerno uzbuđen, digao se i žurno otišao u sobu iz koje se čuo udarac.

Činilo mi se. čudnim da bi se bilo tko mogao nalaziti u toj sobi, i moje zanimanje za prijatelja — s nesumnjivom primjesom pomalo nedopuštene radoznalosti — natjeralo me da pažljivo osluškujem, iako, sretan sam što to mogu reći, ne na ključanicu.

Udarci su zbunjivali kao da potječu od kakve borbe ili rvanja. Pod se zatresao. Jasno sam čuo teško disanje i promukao šapat koji je govorio »Proklet bio!«.

Zatim sve utihnu i začas se na vratima ponovo pojavi Moxon i s ispričavajućim osmijehom reče:

— Oprosti što sam te tako iznenada morao napustiti. Imam unutra neki stroj koji se razbjesnio i srušio.

Uporno ga gledajući u lijevi obraz, poprijeko izbrazdan sa četiri paralelne krvave ogrebotine, rekoh:

— Kako bi bilo da tom svom stroju malo dotjeraš nokte?

Mogao sam se uzdržati od tog zadirkivanja; nije mu pridao nikakvu pažnju.

Smjestio se u fotelju koju je malo prije onako iznenada napustio i nastavio prekinuti monolog kao da se ništa nije dogodilo.

— Ne sumnjam u to da ti ne spadaš među one (čovjeku tvoga znanja i načitanosti ne trebam ih posebno imenovati) koji smatraju da je svaka vrst materije sposobna osjećati. Ja spadam među njih. Ne postoji ništa što bi bila mrtva, inertna materija; sve je živo; sve je ispunjeno energijom, bilo stvarno bilo potencijalno; sve je osjetljivo na sile u svojoj okolini; i na sve utječu snažnije i istančanije sile koje prebivaju u tako superiornijim organizmima kao što su oni koje čovjek oblikuje u svom interesu i vlastitom voljom. Te sile apsorbiraju nešto od inteligencije i svrhe stroja koja ih je proizvela; zapravo, većinu, s obzirom na kompleksnost stvorenog stroja i činjenicu da je on produkt te inteligencije.

— Sjećaš li se definicije »života« koju je dao Herbert Spencer? Saznao sam o tome još prije tridesetak godina. On ju je kasnije mogao mijenjati, naravno, ali sve ovo vrijeme dok sam o njoj razmišljao, nisam mogao naći ni jednu jedinu riječ koju bi trebalo promijeniti, dodati ili oduzeti. Meni se ta definicija čini ne samo najboljom,već i jedinom stvarnom mogućom.

— »Život je« — kaže Spencer — »jasna kombinacija raznolikih promjena, i simultanih i sukcesivnih, povezanih s vanjskim koegzistencijama i tokom zbivanja.«

— To definira fenomen — odvratih — ali uopće ne nagovještava uzroke.

— To je — odgovori on — sve što bilo koja definicija može dati. Kao što Mill ističe, o uzroku ne znamo ništa osim kao o prethodniku, a o efektu ništa osim kao o posljedici. Kod određenih pojava, jedno se nikada ne pojavljuje bez drugoga, koje je različito: prvo, u toku vremena, zovemo uzrok, a drugo posljedica. Onaj tko je mnogo puta vidio zeca kako ga progoni pas, a inače nikada nije vidio zečeve i pse, reći će da je zec uzrok psa.

— Ali, bojim se — doda, neusiljeno se smijući — da me moj zec vodi daleko od traga meni jedino vrijednog plijena: dopuštam sebi zadovoljstvo lovljenja zbog njega samog. Ono što sam želio da uočiš u Spencerovoj definiciji jest to da je u nju uključena i aktivnost stroja; u toj definiciji ne postoji ništa što se ne bi moglo primijeniti i na stroj. Prihvatimo li najpouzdanije promatrače i najdublje mislioce, ako je čovjek u razdoblju svoje aktivnosti živ, onda je isto tako živ i stroj u razdoblju dok radi. Kao izumitelj i konstruktor strojeva, najbolje znam da je to istina.

Zatim je Moxon dugo šutio, odsutno piljeći u vatru. Smračilo se i bilo je već dosta kasno, tako da sam pomislio kako je vrijeme da pođem, no nije mi se svidjelo da ga ostavim samoga u kući, samog s nekom osobom o čijoj prirodi moja predodžba nije mogla ići dalje osim da zaključi kako ona nije odviše prijateljski sklona, a možda je čak i opasna.

Naginjući se prema njemu i ozbiljno ga gledajući u oči, pokazujući istodobno prema vratima radionice, rekoh:

— Moxone, koga imaš tamo?

Na moje iznenađenje, on se glasno nasmija i bez oklijevanja mi odgovori:

— Nikoga! Incident koji imaš na umu uzrokovala je moja glupost. Ostavio

sam stroj da radi a nisam mu dao ništa što će raditi, dok sam ja preuzeo težak zadatak da tebi prosvijetlim pamet. Znaš li da je Svijest dijete Ritma?

— Ah, dosadio si i Svijesti i Ritmu! — odgovoriti, ustajući i uzimajući ogrtač. — Zaželjet ću ti laku noć. Dodat ću tome i želju da stroj koji si nepažljivo ostavio u pogonu navuče rukavice idući put kada budeš smatrao potrebnim da ga zaustaviš.

Ne čekajući da vidim kakav će efekat izazvati moje riječi napustih kuću.

Padala je kiša i bilo je vrlo tamno. Na nebu ponad vrha brda prema kojem sam išao, oprezno hodajući po nesigurnom, drvenim daskama obloženom putu i preko blatnih nepopločanim ulicama, mogao sam vidjeti blijed odsjaj gradskog svjetla, no iza mene sve je bilo mračno i ništa se nije moglo vidjeti osim jednog osvijetljenog prozora Moxonove kuće. Prozor je svijetlio svojim, činilo mi se, misterioznim i sudbonosnim značenjem. Znao sam da je to, zapravo, nezastrt prozor »radionice« moga prijatelja, i nimalo nisam sumnjao da se vratio svojim istraživanjima, prekinutim njegovom obavezom prema meni kao instruktoru i učitelju u pitanjima mehaničke svijesti i očinstva Ritma.

Čudno, i na izvjestan način smiješno, kakvim mi se tada učinilo njegovo vjerovanje, a ipak se nisam mogao do kraja osloboditi osjećaja da je ono imalo neke tragične veze s njegovim životom i karakterom — možda i s njegovom sudbinom — iako se vise ne poigravam idejom da je ono samo hir poremećena uma.

Što god da se misli o njegovim pogledima, mora se priznati da ih je izložio potpuno logično. Iznova, i opet iznova, dolazile su mi na pamet njegove posljednje riječi: »Svijest je dijete Ritma«. Gola i sažeta, ova mi se izjava sada činila beskrajno zamamnom. Svakim novim povratkom u moje misli, činilo mi se da sve više proširuje svoje značenje i postaje sugestivnija.

Dakle, ovdje je (mislio sam) nešto na čemu se može izgraditi cijela filozofija. Ako je Svijest produkt Ritma, tada sve stvari imaju svijest, zato što se sve gibaju, a svako je gibanje ritmično.

Pitao sam se, zna li Moxon važnost i širinu svoje misli — doseg jedne trenutne generalizacije; ili je možda došao do tog filozofskog stava vijugavim i nesigurnim putem promatranja?

Tada je ta vjera za mene bila nešto novo i sva Moxonova objašnjenja nisu me uspjela obratiti; no sada se činilo kao da me obasjao trak jarkog svjetla, i ovdje, u oluji, tami i samoći, osjetio sam ono što je Lewes nazvao »Beskrajna raznolikost i uzbuđenje filozofske misli«. Radovao sam se tom novom osjećaju znanja, tom novom ponosu razuma, činilo mi se kao da nogama uopće ne dodirujem zemlju; izgledalo mi je kao da sam uzdignut i da me nose zrakom nekakva nevidljiva krila.

Popuštajući impulsu da potražim daljnje osvijetljene putove od onog koga sam sada priznavao svojim gospodarem i vodičem, nesvjesno sam se okrenuo natrag i, gotovo prije no što sam postao svjestan onoga što činim, našao sam se pred Moxsonovim vratima.

Bio sam sav mokar od kaše, ali nisam se osjećao nimalo neugodno. Nesposoban da u velikom uzbuđenju potražim zvonce, instinktivno sam posegnuo

za kvakom. Vrata se otvoriše i ja uđoh, a zatim se popeh stepenicama do sobe koju sam tako nedavno bio napustio.

Sve je bilo tamno i tiho; Moxon je — kao što sam i pretpostavljao — bio u susjednoj sobi — »radionici«. Pipajući i oprezno hodajući uza zid stigoh do vrata i nekoliko puta snažno pokucah, ali odgovara nije bilo, što sam opravdao bukom koja je dolazila izvana. Olujni je vjetar žestoko puhao i u naletima udarao mlazovima kiše o tanke zidove kuće. Bubnjanje kaše o šindrom pokriti krov, koji je nadsvođavao sobu bez stropa, bilo je glasno i neprekidno.

Nikada nisam bio pozvan da uđem u radionicu u koju je, zaista, svakome bio zabranjen pristup, osim jednom sposobnom metalskom radniku o kome nitko nije znao ništa drugo nego da se zove Haley i da ne običava odviše govoriti. No, u svojoj duhovnoj egzaltaciji, i diskrecija i učtivost bili su zaboravljeni, i ja otvorih vrata.

Ono što sam vidio izvuklo je iz mene po kratkom postupku sve filozofske spekulacije.

Moxon je sjedio nasuprot meni, za udaljenjim krajem malog stola na kojem je jedna svijeća bacala svoje lelujavo svjetlo po sobi; drugog osvjetljenja nije bilo; Nasuprot njemu, meni okrenuta leđima, sjedila je neka druga osoba. Na stolu između njih dvojice nalazila se šahovska ploča; igrali su. O šahu sam sam znao malo, no kako je na ploči svega još nekoliko figura, bilo je očigledno da se igra bliži kraju. Moxon je bio vrlo koncentriran — ne toliko, kako mi se činilo, na igru, već mnogo više na svoga protivnika, u koga je upravio tako napet pogled da me, iako sam stajao točno u pravcu njegova pogleda, ipak nije opazio. Lice mu je bilo sablasnoblijedo a oči su mu sjale poput dijamanata. Njegova sam protivnika vidio samo s leđa, ali i to mi je bilo dovoljno; nisam se uopće morao truditi da mu vidim lice.

Očigledno, nije bio viši od metar i dvadeset. Po proporcijama nalik na gorilu: strašno široka ramena, tanki kratki vrat i široka zdepasta glava, sa zamršenim grmom crne kose i grimiznim fesom na vrhu. Tunika iste grimizne boje, čvrsto vezana oko pasa, dosezala je do nekakve kutije na kojoj je sjedio; noge i stopala nisu se vidjeli. Lijeva podlaktica odmarala mu se u krilu; figure na ploči pomicao je desnom rukom koja je izgledala nesrazmjerno dugačka.

Uzmaknuo sam i sada sam stajao malo po strani ulaznih vrata, u sjenci. Da je sada i skrenuo pogled s lica svoga protivnika, Moxon ne bi uspio opaziti ništa osim da su vrata otvorena.

S druge strane, nešto me sprečavalo i da uđem i da se povučem, nekakav osjećaj — nisam znao odakle je došao — da će se uskoro desiti neizbježna tragedija i da bih, ostanem li, mogao pomoći prijatelju. S jedva svjesnom pobunom protiv svoje odluke i njezine bezobzirnosti, ostao sam.

Igra je bila brza. Moxon gotovo uopće nije gledao na ploču prije no što bi pomaknuo figuru i, kako se mom oku nestručnjaka činilo, micao je brzim kretnjama one figure koje su mu najbliže ruci, nervozno i neprecizno. Odgovori njegova protivnika, mada u početku jednako brzi, bili su polagani, jednaki, mehanički i, mislio sam, s pomalo teatralnim kretnjama ruke; nužna kušnja mom

strpljenju.

U svemu tome bilo je nečeg nezemaljskog; prođoše me trnci. No, bio sam mokar i bilo mi je hladno.

Dva ili tri puta pošto je pomaknuo figuru, stranac je jedva primjetno nagnuo glavu, i svaki put sam opazio da je Moxon napao njegova kralja.

Iznenada mi sine misao da je taj čovjek prilično glup, a zatim još jedna, da je on, zapravo, stroj — šahovski automat!

U tom se trenu sjetih da mi je Moxon govorio jednom o tome kako je izumio takvu napravu, iako u tom trenu nisam shvatio da je ona stvarno i konstruirana. Da li je čitav njegov govor o svijesti i inteligenciji strojeva bio samo uvod u eventualno izlaganje vlastita stroja, jedan trik da me što više zbuni efekat mehaničkog djelovanja stroja?

Baš divan kraj za sve moje intelektualne zanesenosti — moju »beskrajnu raznolikost i uzbuđenje filozofske misli«!

Već sam se namjeravao s gnušanjem povući i izaći, kada se zbilo nešto što mi je privuklo pažnju. Opazio sam da automat sliježe širokim ramenima kao da je nečim iritiran; bilo je to tako prirodno — tako potpuno ljudski — da me, u mom novom gledanju na stvari, preplašilo. Nije to bilo sve, jer trenutak kasnije stroj snažno udari o stol stisnutom šakom. Tim je gestom Moxon čini se bio zaplašen više od mene. Odgurne stolicu na kojoj je sjedio malo unatrag kao da ga je uhvatila panika.

Odmah zatim Moxon, koji je dobivao partiju, podiže ruku visoko iznad ploče, poput jastreba se okomi na jednu svoju figuru i s uzvikom »šah-mat« brzo se podiže na noge i stade iza stolice.

Automat je sjedio nepokretno.

Vjetar se stišao, no čuo sam u kraćim vremenskim razmacima sve snažniju i snažniju tutnjavu i valjanje grmljavine što se približavala. U stankama između udaranja gromova, sada sam postao svjestan tihog zujanja koje je, isto tako kao i grmljavina, u trenu postalo jasnije i određenije. Činilo se kao da dolazi iz automata, i bez sumnje je potjecalo od zujanja kotačića što su se vrtjeli. To mi je davalo dojam poremećena mehanizma koji je izbjegao represivnom i regulirajućem djelovanju nekog dijela za nadzor: efekt koji bi se mogao očekivati kad izleti zubac iz zapornog kotača. No prije no što sam imao više vremena za svoja nagađanja, o prirodi samog zujanja, pažnju mi je privuklo čudno micanje samog automata. Jedva primjetno, ali stalno trzanje kao da je ovladalo njime. Tijelo i glava tresli su se kao u čovjeka obuzetog ukočenošću ili groznicom, i to se micanje povećavalo iz trenutka u trenutak, da bi se najzad cijela figura žestoko drmusala.

Iznenada, stroj skoči na noge, i kretnjama toliko brzim da su gotovo izmicale oku munjevito jurnu preko stola i stolice, s rukama ispruženim naprijed, u svojoj punoj dužini — nalik na ronioca.

Moxon se pokušao odmaknuti izvan dohvata automata no bilo je prekasno: vidio sam dugačke ruke te strašne naprave kako se sklapaju na njegovu vratu.

Zatim se stol prevrnuo, svijeća je pala na pod i ugasila se, a sve je obavila crna tama.

I mada se ništa nije vidjelo, buka borbe bila je stravično jasna, no najstrašniji od svega bili su hrapavi, skvičeći zvukovi čovjeka koji se gušio i očajnički pokušavao udahnuti zrak.

Vođen paklenom galamom i metežom na podu, skočih da spasim prijatelja, ali jedva sam u toj gustoj tami napravio korak, kada cijela soba buknu zasljepljujućim bijelim svjetlom što mi je eksplodirao u mozgu i srcu, i u pamćenje mi ucrtalo sliku borbe na podu: Moxon dolje, s vratom još uvijek stegnutim tim čeličnim šakama, glave ispužene unatrag, izbuljenih očiju, široko otvorenih usta i isplažena jezika, i — strašna li kontrasta! — nad njim našmikano lice njegova ubojice, s izrazom mirne i duboke zamišljenosti, kao da rješava šahovski problem.

Opazio sam samo to, a onda odjednom sve postade tama i tišina.

Tri dana kasnije osvijestio sam se u bolničkom krevetu.

Kako se sjećanje na tragičnu noć polako vraćalo u moj bolešljivi mozak, tako sam u posjetiocu prepoznao Moxonova povjerljiva pomoćnika Haleya. Kao odgovor na moj pogled, on se približi, smiješeći se.

— Recite mi sve o tome — uspio sam jedva čujno izustiti — sve o tome.

— Naravno — odgovori Haley. — Bili ste u nesvijesti izneseni iz kuće u plamenu. Moxonove kuće. Nitko ne zna kako ste se našli tamo. Mogli biste dati kakvo objašnjenje. Porijeklo vatre također je malo misteriozno. Moje je mišljenje da je u kuću udario grom.

— A Moxon?

— Jučer je spaljen, ono što je od njega ostalo.

Ta je šutljiva osoba očigledno mogla u izvjesnim prilikama i progovoriti. Bio je sasvim miran dok mi je saopćavao ove šokirajuće vijesti.

Nakon nekoliko trenutaka iskrene duboke boli za prijateljem, osmjelio sam se da upitam još nešto.

— Tko me je spasio?

— Pa, ako vas to zanima, ja.

— Hvala vam, Haley. Da li ste također spasili taj šarmantni produkt vašeg znanja i sposobnosti, šahovski automat koji je ubio svoga izumitelja?

Dugo vremena čovjek je šutio, gledajući n stranu. Zatim se okrenuo prema meni i ozbiljno, gotovo opasnim glasom, upita:

— Znate li za to?

— Znam — odgovorili. — Vidio sam ga.

Bilo je to prije mnogo godina. Da me to upitao danas, odgovorio bih manje uvjerljivo.

Branko Pihač: Perpetuum mobile

— Profesor doktor Ernest Felfx Allemeister? — uljudno je i još s vrata zapitao neočekivani došljak, prekidajući priliku u dugačkom bijelom ogrtaču u razmišljanju nad hrpom kataloga, spisa i razvezanih fascikala što su ležali na radnom stolu pokraj prozora u kutu laboratorija.

Začuvši pitanje, dr Allemeister naglo se trže i, premjerivši kratko neznanca, ljutito skine naočale, te prozbori rječito, vidljivo se suzdržavajući da ga trenutna razdraženost ne izbaci iz takta.

— Doktor Allemeister, dakako, upravo onaj čije ime piše na vratima, gdje, uzgred rečeno, piše i da je vrijeme predviđeno za konzultacije sa studentima samo između 12 i 13 sati. A kako još nije ni devet i trideset, kolega, nikako ne bih htio biti neuljudan, ali ipak smatram da je potrebno da vam skrenem pažnju na to da na ovom Zavodu postoji i nekakav kućni red. I ne znam samo koliko sam puta na svojim predavanjima isticao kako je osnovni preduvjet svakog međuljudskog...

— Doktore Allemeister — prekinuo ga je došljak zatvarajući vrata — nikako ne mislim da vaša predavanja nisu interesantna i korisna. No red je da vam kažem da ih ja ne posjećujem. Isto tako, svako je pozivanje na neki kućni red u ovom slučaju suvišno i neozbiljno. Posve nepotrebno i bespredmetno, uvjeravam vas. Ja, naime, nisam došao k vama ni zbog kakvih konzultacija. — Na te svoje riječi neznanac se zagonetno i pomalo otužno nasmiješio. — Bilo bi to, dopustite, tako prozaično... tako prozaično i djetinjasto. Ja sam došao k vama zbog mnogo važnijih stvari.

— Da? — izusti napokon dr Allemeister nakon kratke stanke. — U tom slučaju mogli bismo dogovoriti vaš dolazak nešto kasnije, ako vam nije toliko hitno, jer ja trenutno radim na jednom vrlo važnom elaboratu.

— Doktore Allemeister — prekine ponovno neznanac opominjućom razgovijetnošću — ja nesebično cijenim vašu stručnost i znanje. Napokon, da nije tako ne bih ni dolazio k vama. No, usudio bih se reći jedno: ne može postojati stvar koja bi bila važnija od one zbog koje sam odlučio doći k vama, a o kojoj biste mogli razmišljati na ovako... trivijalnom mjestu kao što je jedan običan Zavod jedne obične visokoškolske ustanove. O važnim stvarima — i neznanac neznatno povisi ton — o istinski važnim i sudbonosnim stvarima razmišlja se na drugim mjestima.... Na drugim mjestima i u drugo vrijeme. Za razmišljanje o takvim stvarima ovdje je previše ljudi, previše buke i, što je najgore, previše svjetla.

— Smijem li pretpostaviti da ste došli ovamo da vrijeđate ovo mjesto i ljude koji ovdje surađuju? Ako je tako, tada, shvatite, nemamo o čemu raspravljati!

— Oh, ne, zaista ne! — ispravio se brzo neznanac. — Nisam nikako

namjeravao omalovažavati ovu ustanovu... kad vam je već, koliko vidim, toliko stalo do nje. Pokušao sam samo malo usporediti neke stvari kako bih navijestio misijsku predodređenost onoga što vam donosim, i to je sve.

— Hm... Dakle, vi biste razgovarali sa mnom o stvari za koju smatrate da je od izuzetnog značenja, zar ne?

— Tako je — složio se došljak. — O stvari od za sada upravo nepojmljiva značenja.

— Pa dobro... Ako je tako... — složi se dr Allemeister sumorno i preko volje, stavi naočale te odmjeri čudnog neznanca od glave do pete. Zatim duboko uzdahne, odloži naliv-pero na stol, te podbočivši se izreče polako i umorno: — U redu, stojim vam na raspolaganju. Uvijek nastojim svojim znanjem pomoći ljudima, onoliko koliko mogu. Samo, molim vas, budimo kratki jer nemam mnogo vremena. Slušam vas!

— Hvala. Vrlo ste obzirni, no smatrat ću to osnovnim preduvjetom za dalji razgovor. Kao što sam rekao, riječ je o jednoj izuzetno važnoj, upravo veličanstvenoj stvari od nemjerljivog i neprocjenjivog značenja.

— To su velike riječi — pažljivo primijeti dr Allemeister. — Da niste ipak malo pretjerali?

— Ne, ne, nikako! — kategorički se i sa čudesnim žarom usprotivi došljak. — Stvar o kojoj želim govoriti doista je nezamislivo grandiozna i veličanstvena. Ne znam kako da počnem.

— To je bar jednostavno. Ima za to jedna uobičajena metoda, a ta se sastoji u tome da počnete od početka. U ovom trenutku zaista ne znam što bih vam bolje mogao preporučiti.

— Vidite, u tome i jest problem. Kada počnem onako kako to pristoji i kada ljudi u samom početku razgovora čuju o čemu je riječ, tada jednostavno odbijaju svaki razgovor. Misle ili da sam idiot ili da sam lud. Neki misle da sam najobičnija varalica, dok oni dobronamjerniji misle da ih vučem za nos. No, to i nije ono najgore. Ima onih koji su mi i povjerovali... povjerovali su mi, ali ne dovoljno. Njima se, međutim, desilo ono najstrašnije.

Na te došljakove riječi lice dra Allemeistera naglo se uozbiljilo. Relativno iznošeno odijelo koje je neznanac imao na sebi, kao i ležerno namještena kravata, u najboljem slučaju davali su mu izgled nemarnog i površnog zanesenjaka. Svojom pojavom mogao je na promatrača djelovati u širokom rasponu od banalno neurednog, izgubljenog i smetenog boema »who has got ali he needs«, pa sve do odlučnog tipa kojemu treba vremena da se privikne na svakodnevicu, pošto se tek vratio iz kaznionice nakon višegodišnjeg izbivanja.

— I zato sam ovaj put — nastavljao je neznanac — odlučio da počnem na sasvim drugi način — rekao je i iz džepa izvadio malu metalnu kutijicu, te je stavio na stol. Na poklopcu kutijice bila je montirana mala signalna žaruljica koja je svijetlila. Vidjevši kutijicu na koju je ukazivao došljak, dr Allemeister se sažaljivo nasmiješi.

— To... to je neki izum, zar ne? — zapita sigurnošću onoga koji unaprijed zna odgovor na pitanje koje sam postavlja, i to iz jednog razloga što u tom trenutku

i ne zna ništa svrsishodnfje.

— Oh, ne, izum... to zvuči vrlo prostački, tako elementarno mehanicistički i suhoparno logički. Ovo ovdje — reče neznanac i ukaže na čudnu kutijicu sa žaruljicom — nije izum, to je mnogo više od izuma. To je otkriće.

— Da? — dobronamjerno upita dr Allemeister. — A da li biste bili toliko ljubazni da mi kažete o kakvom je to grandioznom otkriću riječ?

— Zbog toga sam i došao. Ali, znam da mi nećete vjerovati. Nisu ni mnogi prije vas. Zapravo, dosad mi nitko nije vjerovao. A stvar je tako jednostavna! Vidite li ovu žaruljicu?

— Vidim, kako da ne — odgovori dr Allemeister. — To je obična žaruljica koja svijetli, a unutra mora da je nekakva baterija koja joj daje napon i potrebnu struju. Ne vidim u tome ništa neobično.

— Doktore Allemeister, hoćete li mi vjerovati ako vam kažem da unutra nema nikakve baterije? Nećete, ha? — i na licu došljaka pojavi se zabrinutost.

— O, hoću, kako da ne! — prihvati dr Allemeister. — Ako vi kažete da unutra nema nikakve baterije, ja ću to vrlo lako povjerovati. Unutra može biti, na primjer, neki kondenzator, akumulator ili tako nešto. Pa ako baš hoćete i neki mali generator istosmjerne struje. Napokon, unutra može biti i jednostavan prijemnik elektromagnetskih valova koji zahvaćenom energijom napaja žaruljicu.

— Bojim se da me ne razumijete. Ovu žaruljicu ne napaja nikakav klasični izvor električne energije, u tome i jest stvar. Ovu žaruljicu pokreće nešto drugo. Pokreće je uređaj čije je postojanje vaša nauka još davno proglasila nemogućim.

— Uz ovakva određenja, riječ može biti samo o jednoj stvari. I uopće nije teško pogoditi o čemu je riječ.

— Tako je — mirno će došljak. — Pogodili ste. Unutra se nalazi perpetuum mobile.

— Da, mogao sam to i misliti — nehajno prozbori dr Allemeister kao za sebe i slegne ramenima, a zatim počne glasnije, obraćajući se došljaku.

— Slušajte, bojim se da uzalud gubimo vrijeme. Došli ste ovamo da me uvjerite u to da ste konstruirali perpetuum mobile i pri tome vam nepoznavanje elementarnih postulata na kojima se temelji fizikalna znanost onemogućuje da ispravno procijenite stupanj tek izrečene gluposti. U svim modelima perpetuum mobila što su ih izrađivali u toku prošlih stoljeća najveća tehnička umješnost sastojala se u tome da se prikrije pravi izvor energije koja je napajala takav sistem. Mogao bih vam stoga pružiti to zadovoljstvo da mi otkrijete u čemu je trik te vaše kutijice. Ovo vas pitam iz akademskih razloga, znate, ljudi se dovijaju svakojakim trikovima, a da pri tom ne uviđaju da ih se može upotrijebiti mnogo korisnije i ispravnije. To je ono najžalosnije u svemu tome.

— U normalnim okolnostima uvrijedio bih se na vaše riječi. Ovako, međutim, ne mogu jer nisam ni očekivao da ćete mi vjerovati. Na meni je da vas uvjerim da posrijedi nije nikakav trik, te da je u ovoj kutijici zaista uređaj koji odgovara klasičnim definicijama perpetuum mobila.

— Znate li uopće kako glasi ta definicija?

— Mislim da ipak idete predaleko.

— Ako znate, tada vam samo po sebi mora biti jasne da perpetuum mobile ne postoji niti uopće može postojati. Čak i uz pretpostavku nepoznavanja fizike, mislim da bi svakom čovjeku samo od sebe moralo biti jasno da ne može postojati uređaj koji bi stvarao energiju ni iz čega.

— Možete li mi objasniti što mislite pod time kada kažete »samo od sebe«?

— Pa... — zastane dr Allemeister tražeći pogodan izraz. — To se razumijeva samo po sebi, nije potrebno tumačiti tako elementarne stvari.

— Recimo da ja inzistiram da mi upravo sada i na ovom mjestu objasnite što bi trebalo značiti to da je stvar jasna »sama po sebi« ili »sama od sebe«, kako želite.

— Pa, gledajte, ne možemo sada ulaziti u raspravu takve vrste, to bi nas odvelo predaleko, a nije ni u vezi s predmetom našeg razgovora.

— Na žalost — prihvati došljak — to je i te koliko u vezi s predmetom našeg razgovora. I ja sam tako nekako mislio u početku. A onda sam polako počeo shvaćati.

— Dobro, pretpostavimo da vi imate pravo i da ste konstruirali perpetuum mobile. Možete li mi tada reći kako on radi?

— Ne mogu, na žalost — uzdahnuo je došljako. — Zaboravio sam. U tome i jest, vidite, glavni problem. Morat ćete mi vjerovati na riječ.

— Ah, tako... — ponovi dr Allemeister sarkastično. — To sam i mislio. Zapravo, istinu govoreći, očekivao sam da ćete biti duhovitiji. Prilično ste me razočarali. Ovo što ste rekli najgluplje je od svega što ste uopće mogli reći. Kako objašnjavate svoj nastup? Zašto ja uopće gubim vrijeme s vama? I šta vi uopće tražite od mene?

— To da povjerujete u to da sam konstruirao perpetuum mobile koji se nalazi u ovoj kutijici. — I došljak ponovo ukaže na kutijiciju na doktorovu radnu stolu. Na poklopcu kutije bila je montirana mala žaruljica i ona je neprestano svijetlila. — Kao i to da prihvatite moje tumačenje u vezi s tim uređajem.

— Ali koje tumačenje, mladi čovječe?! — gotovo je zaviknuo dr Allemeister. — Koje ste mi to tumačenje ponudili da bih mogao vjerovati u vaše riječi? Zar to da ste zaboravili kako radi stroj koji ste konstruirali prije, pretpostavimo kojih mjesec dana? I tko ste vi, uostalom?

— Moje ime zasad nije ni najmanje važno — pomirljivo će neznanac. — Ja sam jedan od onih koji su uspjeli konstruirati perpetuum mobile, to je sve.

— Dakle, osim svega tvrdite još i to da niste prvi koji je uspio otkriti princip perpetuum mobila!

— Ne, po svemu sudeći, ja ipak nisam prvi — odgovorio je neznanac. — Ali, ja sam prvi koji je u stanju da ljude oko sebe obavijesti o svome velikom otkriću.

— Smjela tvrdnja — hladno primijeti dr Allemeister. — I ona zahtijeva svoje objašnjenje.

— Objašnjenje je vrlo jednostavno, ali ipak mnogo kompliciranije od tehničke konstrukcije perpetuum mobila. Vidite, spoznaja perpetuum mobila nije logičkog, već transcedentalnog i metafizičkog karaktera, pa stoga ne možete od mene ni zahtijevati logičko razjašnjavanje te pojave. Fenomen dobivanja nečega ni

iz čega fenomen je koji u sebi sadrži granične spoznaje ljudske svijesti. Da bih vam pojasnio stvar, usporedit ću je s jednom pojavm u vašoj domeni, u domeni nuklearne fizike. Bez sumnje ste upoznati s time da kada proučavate gibanja elementarnih atomnih čestica polako postaje nemoguće odrediti njihov trenutni položaj i brzinu. Ne mislim pri tom toliko na Heisenbergov princip neodređenosti, koliko na elementarnu interakciju objekta koji promatramo i sredstva, odnosno fotonske zrake kojom promatramo dani objekt, odnosno dane čestice. Isto tako, postoje i kritične spoznaje koje rezoniraju s temeljnom strukturom ljudskom poimanja i ljudske svijesti. Približavanje svijesti takvim granicama dopuštene spoznaje opasno je za osnovnu samosvijest ljudskog bića i vodi u ludilo. Jedna od takvih graničnih spoznaja jest i perpetuum mobile.

— Zanimljivo... — progovorio je dr Allemeister nakon kratke šutnje. — Moram priznati da se izvlačite na vrlo originalan način. Pa ipak, ako i u njemu želite biti dosljedni, morate imati nekakvo objašnjenje za činjenicu da vi ipak niste poludjeli.

— Ja sam išao drugim putem. Na vrijeme sam uočio Princip rezonancije svijesti s kritičnim oblicima spoznaje i na vrijeme sam se pripremio. Vidite, stvar je u osnovnom principu Kozmičke geneze nečega ni iz čega. To je na samom rubu Apsolutne Granice i na samom rubu mogućnosti ljudskog poimanja.

— Ali, vi ipak niste poludjeli!

— O, da, jesam kako da ne! Svatko poludi, to je po definiciji! Samo... ja sam to i očekivao pa sam sebi na vrijeme pripremio napitak za gubljenje memorije. Nije to ništa naročito, takvu supstituciju možete kupiti u svakoj ljekarni.

— Dakle, vi ste poludjeli, zatim ste se onako ludi sjetili da popijete napitak za gubljenje memorije i kada ste ga popili, tada vas je pustilo, zar ne?

— Tako je. Ali, u međuvremenu, načinio sam taj stroj. Za to mi nije trebalo više od pet minuta. Kao što sam rekao, on je vrlo jednostavan. Gotovo da i nema dijelova.

Doktor Allemeister ponovo pogleda kutijicu što je stajala na njegovu radnom stolu.

— Može li se ova kutijica otvoriti? — zapita.

— Može, ali to nikako ne bih preporučio. Princip perpetuum mobila toliko je jednostavan da ćete ga shvatiti čim vam pogled padne u njenu unutrašnjost. To tada više nećete moći spriječiti. A onda ćete poludjeti. To vam jamčim jer tako mora biti.

— Ne mogu a da ne primijetim kako neprestano ističete jednostavnost principa. I to je nešto, za početak. Postavio bih vam dva pitanja. Prvo, kako je moguće da se sjećate da je princip toliko jednostavan kada ste sve zaboravili, kao što ste i sami rekli?

— Da se radi o vrlo jednostavnom principu znao sam i ranije, još mnogo prije nego što sam konstruirao perpetuum mobile. A drugo, da nije toliko jednostavan, zacijelo mi ga ne bi uspjelo složiti u samo pet minuta koliko sam imao na raspolaganju prije nego što sam, osjećajući da uskoro više neću moći vladati svojim postupcima, bio prisiljen popiti napitak za brzo zaboravljanje

događaja od nekoliko dana unatrag. Smijem li čuti vašu drugu primjedbu u vezi s jednostavnošću perpetuum mobila?

— Da, svakako. Ako je on, kao što kažete, tako jednostavan, kako je moguće da ga još nitko dosada nije konstruirao?

— Da ste me slušali pažljivije, zapamtili biste da sam se ogradio od tvrdnje da sam ja prvi čovjek koji je konstruirao perpetuum mobile. Ova vaša druga primjedba zapravo i ne zahtijeva nikakvo objašnjenje, no zadovoljit će vas možda ako kažem da u ljudskom sistemu poimanja postoji nešto kao svojevrsni radarski efekt. Radar može detektirati ciljeve unutar određenog opsega udaljenosti. One udaljenije od maksimalnog dometa ne može jer je preslab, one bliže od minimalne udaljenosti ne može jer nema dovoljno visoku gornju graničnu frekvenciju reakcije, prespor je. Isto je tako i s ljudskim spoznajnim sistemom: ne može shvatiti suviše kompliciranе pojave jer su prekomplicirane, ali isto tako sam nije u stanju da se približi suviše jednostavnim spoznajama, jer su te spoznaje preblizu njegovih osnovnih principa djelovanja. Naravno, on ih razumije ako mu ih netko izvana priopći, ali, zavisno od stupnja kritičnosti takve spoznaje, rezultat takva spoznavanja može biti katastrofalan za datu svijet. Ako je posrijedi perpetuum mobile, u igri su opći principi kozmogeneze, kao i principi rezonancije svijesti i materije. To su vrlo opasne stvari i s njima se ne valja igrati.

— Dobro, pretpostavimo načas da imate pravo. Ali... kakva može biti korist od sistema čiju strukturu nitko ne smije spoznati? Kako namjeravate podići električne centrale koje će pokretati brojni perpetuum mobili, ako nikome nije dopušteno da upozna ni sastavne dijelove od kojih se oni sastoje? Čovječe, imate li uopće predodžbu o tome koliko nacrta, tehničkih opisa, montažnih skica i kojekakvih drugih dokumenata je potrebno za najjednostavniji tehnički uređaj predviđen za serijsku proizvodnju?

— Nemam, niti mi je takva predstava potrebna. Vidite, došao sam k vama da mi svojim autotritetom omogućite realizaciju sasvim novog pristupa problemu. Rješenje je, međutim, više nego jednostavno. Potrebno je da se načini naprava koja će kopirati ovaj uzorak u proizvoljno mnogo primjeraka različitih veličina. Takva naprava možda i neće biti tako komplicirana, no sigurno je da će se vrlo brzo isplatiti. Ja... ja nisam inženjer i ne mogu konstruirati takvu napravu. To mogu samo inženjeri. Sto se mene tiče, ja sam samo spoznao glavni princip i znam što se može i treba učiniti. Smatram da sam svoj zadatak time dovršio.

— Hm... — prokomentira nevoljko dr Allemeister. — Ja jednostavno ne znam što da nakon svega radim s vama. Da ste i ludi, dosta se zgodno isplanirali svoj sastanak sa mnom. Mogu li čuti kod koga ste sve bili s vašim... hm... prijedlogom prije nego što ste se odlučili da dođete k meni?

— Posljednji kod koga sam bio bio je izvjesni doktor Walter... doktor Walter Wangenmeier, ako se ne varam.

— To nije istina! — usprotivi se dr Allemeister. — Ne može biti istina iz jednostavnog razloga što je, koliko je meni poznato, doktor Wangenmeier još prije dva do tri tjedna prebačen na privremeno liječenje u neuropsihijatrijsku kliniku. Naporni rad, razumjet ćete, izazvao je kod njega neke male smetnje na živčanoj

bazi, no opće je uvjerenje da će se cijenjeni kolega oporaviti vrlo brzo. A što se tiče vaših riječi, sada sam potpuno uvjeren da ne govorite istinu.

— Vi se varate. Čudno je da čovjeku poput vas treba toliko mnogo riječi da uzmogne povezati neke stvari. Kod doktora Wangenmeiera bio sam upravo onoga dana kad je on odveden na, kao što ste rekli, privremeno liječenje.

— To je svakako zanimljiva koincidencija. I što vam je on odgovorio na vaš... prijedlog?

— Na žalost, doktor Wangenmeier iznevjerio je sva moja očekivanja. Bio je tvrdoglav, otprilike poput vas. A bio je i bezobrazan, ponudio mi je da me preporuči nekom svom prijatelju psihijatru. I, naravno, nije mi vjerovao, čak je drsko inzistirao na tome da vidi unutrašnjost mog uređaja. Nakon svega što mi je bio priredio, nisam mogao a da mu ne ispunim želju. I tako, slučaj je htio da se kod tog njegova prijatelja psihijatra našao on, a ne ja.

— Kada bih ja sada pozvao policiju, vi biste imali grdnih muka da objasnite ovo što ste sada izrekli. Zacijelo biste završili ili u zatvoru ili bi vas poslali na duže promatranje. Na osnovi svog poznavanja doktora Wangenmeiera kategorički tvrdim da on nikako nije mogao doći u situaciju da od vas zahtijeva da po svaku cijenu zagleda unutrašnjost vašeg uređaja. Doktor Wangenmeier bio je suviše flegmatičan... i suviše taktičan da bi učinio takvo što. Ili bi za to morao postojati specijalan povod. Povod kakav ja u našem razgovoru nisam mogao nazreti.

— U razgovoru između doktora Wangenmeiera i mene postojao je takav povod. U jednom se trenutku, naime, moj uređaj učinio doktoru Wangenmeieru isuviše laganim.

Na te došljakove riječi dr Allemeister posegne rukom za kutijicom što je ležala na stolu sa žaruljicom koja je još svijetlila, uhvati je te je podigne pokušavajući u laganim njihajima osjetiti njezinu težinu.

— Ta kutijica je zaista čudesno lagana — primijeti nakon nekog vremena. — Vrlo zanimljivo... Ne bih rekao da ima više od koja dva-tri grama...

Još je neko vrijeme dr Allemeister vrtio kuticiju među prstima i sumnjičavo je promatrao, a onda je iznenada pusti i odlučno se obrati došljaku.

— Dobro — reče pomirljivo. — U redu. Došli ste da preda mnom izvedete trik koji ste izmislili i koji vam je po svemu sudeći dosta duhovit. Pažljivo sam vas saslušao i dao vam priliku da kažete svoje mišljenje, pa sad vi poslušajte mene! Ne želim ulaziti u to kakav je trik posrijedi, mada bi me zanimalo jer je kutijica... hm... kutijica je zaista neobično lagana. Pa, budući da sam s vama izgubio već dosta vremena, mislim da bi bio red da mi na kraju lijepo kažete u čemu je trik. U mene možete imati puno povjerenje.

— Hvala, ali radije bih da me shvatite. Mogu vam reći samo ono što sam već nekoliko puta rekao: posrijedi nije nikakav trik.

— Ali, žaruljica svijetli!

— Dakako da svijetli kad je pokreće perpetuum mobile!

— Čovječe, ne budite naivni, postoji na desetine načina da se postigne takav trik! Tko će vam vjerovati na ovo?

— Ovo nije nikakav trik!

— Pa što je onda, pobogu?

— Rekao sam vam već: to je perpetuum mobile.

— Vi ste ludi!

— Ne. Ne više.

— Ne razumijem vaše motive. Pretpostavimo da ja povjerujem u te vaše insinuacije i uredim da se izvrši ono što vi tražite. Ali, čovječe, prije ili kasnije netko bi prozreo vaš trik i taj »netko« uopće ne moram biti ja! A šta ćete onda? Zar da vam se dosje povlači po sudovima zbog jedne obične dječje igračke? Ne možete hodati okolo i vući ljude za nos kojekakvim naivnim predstavama! I kako vas samo nije sram da bolest mog cijenjenog kolege iskorištavate kao kulisu za svoje bolesne umotvorine!

— Ja nisam varalica — reče došljak mirno i s prigušenom prijetnjom. — Došao sam k vama kako biste mi pomogli da ostvarim svoj naum. To što su vaša shvaćanja suviše skučena da biste mogli vjerovati u moje riječi ne daje vam pravo da me vrijeđate. Pa ipak, pokušat ću prijeći preko svega i postaviti pitanje za koje bi vaš suvisli odgovor mogao biti rješenje dileme u koju smo zapali. Postoji li zahtjev kojem bih mogao udovoljiti kako bih vas uvjerio u istinitost svojih tvrdnji?

— Postoji. Teoretski, naravno — odgovori dr Allemeister. —Kada biste mi donijeli model vašeg uređaja koji ne bi bio mnogo teži od ovoga što je pred nama i koji bi pogonio žarulju od najmanje tisuću vata, tada bih vjerovao da ste otkrili novi princip akumulacije energije.

— Ni tada ne biste bili suviše darežljivi — jetko primijeti došljak. — Svejedno, međutim, ionako nisam u stanju ispuniti vaš dodatni zahtjev. Kutija u koju bih morao smjestiti takav model perpetuum mobila morala bi biti velika bar osminu kubičnog metra. Ne vjerujem da bih dospio načiniti tako velik model u onoliko kratko vrijeme što mi je na raspolaganju između spoznaje što mi je činiti i početaka kritične faze svijesti, kad se, bezuvjetno, mora prekinuti proces. Ne želim više ništa riskirati. Ja sam svoje dovršio i sada je red na drugima.

— Na kojim drugima?

— Na primjer, na vama, za početak.

— Bojim se da smo opet na početku. Kako ne uviđate da ne možete od mene zahtijevati da se ozbiljno zauzmem za jednu besmislicu o kojoj, nakon svega, vi znate mnogo više nego ja jer ste je vi i izmislili. I to samo tako, bez ikakvog objašnjenja!

— Kako možete reći da vam nisam dao nikakvo objašnjenje? Zar vam nisam dovoljno rekao?

— U najboljem slučaju mogao bih vaše formalno objašnjenje prihvatiti kao određenu filozofijsku spekulaciju. No — ubrza dr Allemeister — fiziku ne možemo hraniti filozofijskim spekulacijama.

— Nisu to nikakve filozofijske spekulacije! — kategorički ustvrdi došljak. — Moje se tvrdnje temelje na egzaktnim postavkama kozmičke interpretacije ljudske svijesti.

— Kako to tumačite?

— Postoji temeljna analogija između strukture ljudske svijesti i strukture

Univerzuma. Isto kao što prema jednoj od četiri Tithenerove osnovne postavke gibanja svijesti »svaki pojam u svijesti teži da bude dio osobne svijesti«, tako i svaki mogući pojam u Univerzumu teži ka svome postojanju. Težnja prema postojanju univerzalna je i apriorno imanentna osobina materije kao takve. Perpetuum mobile je jednostavno stroj koji omogućuje realizaciju takvih apriornih tendencija Univerzuma, to je sve.

— Dakle, ostajete pri svojoj tvrdnji da taj stroj stvara energiju ni iz čega.

— Ne baš. Prije bih rekao da perpetuum mobile stvara energiju ni iz čega.

— Kakva je tu razlika?

— Prilična, jer ako kažemo da perpetuum mobile stvara energiju ni iz čega, podrazumijevali smo neki oblik postojanja tog »ništa«, što je zapravo matematički gledano prazan skup. A prazan skup po definiciji ne postoji. Budući da »ništa« po definiciji ne postoji, to znači da uvijek i svugdje nešto postoji. A perpetuum mobile ne može stvarati energiju iz nečega što ne postoji. Dapače, ni ljudski mozak ne može pojmiti nešto što ne postoji jer se tokom evolucije oblik ljudskog poimanja prilagodio prema teoremu minimalno potrebnih ulaznih informacija, prema kojem isto tako više ne osjeća niti okus vode niti prolaznost vremena.

— Pa iz čega bi onda, prema vašim tvrđenjima, ovaj stroj trebalo da stvara energiju?

— Ne znam — s uzdahom odgovori neznanac. — Previše tražite od mene, a zapravo sve to više nije ni najmanje važno. No ipak, koliko se sjećam, bit će da se radi o energiji iz takozvanih hipotetskih kozmičkih prostora. Isto onako kao što u našoj svijesti postoje modaliteti indikativa i konjunktiva, tako isto i u svemiru postoje dvije osnovne vrste postojanja: realno postojanje i hipotetsko postojanje kao neka vrst predrealnog postojanja. Vektor postojanja kompleksnog je karaktera, i baš kao što je to i u matematici, skup kompleksnih oblika postojanja beskonačno je puta veći od skupa realnih oblika postojanja, jednostavno stoga što mu na raspolaganju stoji još jedna, takozvana imaginarna komponenta postojanja. Možete smatrati da je perpetuum mobile i energetski konvertor koji imaginarni oblik postojanja energije prebacuje u realni oblik postojanja. To je sve što bih vam mogao reći kao odgovor na vaše pitanje. Nekad sam to znao mnogo bolje, ali, kao što sam rekao, neke sam stvari bio prisiljen zaboraviti.

— Da ne biste poludjeli, zar ne?

— Dakako. Vidite, taj fenomen stvaranja materije ili energije, kako hoćete, toliko je jak da već i sama spoznaja principa konverzije imaginarnog u realno probija dimenziju osobne samosvjesnosti. Onaj tko se usudi spoznati takav princip stvaranja kažnjen je time što nestaje njegova osobna svijest, a s njome i njegova ličnost. Među neuronima nastaju određena nadkritična energetska strujanja i cio je neuronski sustav osuđen na smrt. Zbog toga — došljak načini kratku stanku a onda dalje ravnomjerno nastavi — liječenje doktora Wangenmeiera neće biti privremeno... bar ne u smislu privremenosti koji ste imali na umu. To tako mora biti. No, nama je najvažnije da uređaj funkcionira besprijekorno. Doktor Wangenmeier bio je pravodobno upozoren, ali to nije znao cijeniti i vladao se krajnje nedolično i drsko.

— Dakle, kratko rečeno, vi i dalje tvrdite da se u toj vašoj kutijici nalazi perpetuum mobile? — zabrinuto prozbori dr Allemeister sažaljivim glasom te se sućutno zagleda došljaku ravno u oči. — I štoviše, vi nalazite potrebu da tu preda mnom vrlo neukusno i neumjesno ističete kako je upravo taj vaš stroj otjerao doktora Wangenmeiera u ludilo... Vrlo loše, vrlo loše... — zavrti dr Allemeister nekoliko puta sumnjičavo glavom, a zatim se turobno zagleda u kuticiju na stolu. — Šteta... Baš šteta. I to baš sada kada mi se učinilo da smo tako lijepo počeli razgovarati. Zaruljica još svijetli... Još se nije ugasila niti je smanjila svoj sjaj. A kutijica je lagana, tako lagana... upravo čudesno lagana. Što ima u njoj kad je tako lagana?

— U toj kutijici je perpetuum mobile — odgovori došljak.

— Ne možemo ovako razgovarati — zaključi preko volje dr Allemeister. — Ako mi kažete kako je moguće da ovako lagana kuticija već pola sata napaja ovu ovdje žaruljicu, pa ako se pokaže da ste prilikom konstrukcije unutarnjeg mehanizma kutijice upotrijebili neki sasvim novi princip, ja ću vas rado preporučiti ljudima koji će već znati gdje da proslijede vaš izum. Moram priznati da ste me prilično zainteresirali.

— Vi ste me uvrijedili — progovori došljak nakon nekog vremena.

— Ma, hajde — odgovori dr Allemeister. — Pa vi najbolje znate da to ne može biti istina! Vi ste onaj koji je, naposljetku, i konstruirao tu... hm... nazovimo je zasad tako, magičnu kutijicu. Možda u ovom trenutku ne možete shvatiti što vam nudim, ali shvatit ćete ako me pustite da vam sve to u miru objasnim. Vidite, dobro riješen problem uskladištenja električne energije oslobodio bi nas mnogih muka prilikom ..

— Vi moj savršeni stroj uspoređujete s jednim najobičnijim skladištem za struju — metalnim glasom ustanovi došljak. — To je upravo onoliko koliko je vaša pamet uspjela izvući iz mojih riječi. Žalosno.

— U tome bih se u potpunosti složio s vama — prihvati pomalo ironično dr Allemeister. — Zaista je žalosno da nam i danas, u dvadeset prvom stoljeću dolaze ljudi koji žive u nekom svom uvjerenju da su otkrili princip perpetuum mobila. Imali smo već nekoliko takvih slučajeva, ali ovaj vaš je, priznajem, najoriginalniji. No, ja znam da vi vrlo dobro znate što je posrijedi, i eto, u ime svoje dobre volje čak sam spreman da prijeđem preko one vaše vrlo neumjesne primjedbe o... doktoru Wangenmeieru.

— Vi ste me uvrijedili. Jako ste me uvrijedili — prekine ga došljak umjesto svake druge riječi. — Zašto ste me uvrijedili?

— No, ako tako nastavite zaista ćemo morati prekinuti našu raspravu. Ako se ja nisam uvrijedio na vaše riječi, tada se zaista ne biste trebali vrijeđati ni vi na moje. Osim toga, ne samo moje vrijeme nego i moja strpljivost polako se bliže kraju. Hodajući s tim svojim budalaštinama okolo i naokolo... kako ne shvaćate da tako nećete nikamo dospjeti? Jedino što možete postići u svako doba jest da vas ljudi jednostavno ismiju. Ja sam jedan od rijetkih koji može uvidjeti eventualnu primjenjivost vašeg malog trika i na mnogo korisnije stvari i u ime toga uputiti vas na pravo postavljanje problema. Ovako, to ne vodi nikamo. Ne možete tvrditi da u

toj kutijici nije neko skladište energije jer ništa drugo osim toga ne samo fizikalno, nego i čisto pojmovno nije moguće. Hajde, budite iskreni pa recite nemam li pravo?

— Imate — izreče došljak nakon nekog vremena. — U njoj je zaista skladište energije.

— No, vidite, da sam imao pravo — nasmiješi se dr Allemeister. — Sve se može postići uz malo dobre volje. A, recite mi, molim vas, kako ste uspjeli postići tako veliki energetski kapacitet uz tako malu težinu tog vašeg duhovitog uređaja? Kao što sam rekao, u mene možete imati puno povjerenje.

— Oh, to je vrlo jednostavno — odgovori došljak bezbojnim glasom. — I sami ćete se iznenaditi kada budete vidjeli kako je to jednostavno. Uređaj gotovo da i nema dijelova.

— Rado bih vidio njegovu unutrašnjost — rekao je dr Allemeister. — Naravno, ako mi to dopuštate.

— Bit će mi drago da vam uzmognem ispuniti tu malu želju — rekao je došljak nepromijenjenim glasom. Zatim je posegnuo za kutijicom, odvrnuo poklopac na kojem se nalazila žaruljica koja je svijetlila. Ne skidajući poklopac s kutijice, došljak je vrati na stol, upućujući dra AUeme:stera da je kutijica spremna za pregled.

Njegov pogled pun nekog nedorečenog i praiskonskog sažaljenja pratio je dra Allemeistera dok se ovaj naginjao nad kutijicu, trudeći se da je bolje promotri, te je napokon uzeo u ruke i skinuo poklopac. Žaruljica montirana na poklopcu koji je sada bio odvojen od kutije lagano je ugasnula, a lice dra Allemeistera obasjala je čudesna plavičasta svjetlost što je izvirala iz neobično prostrane unutrašnjosti rastvorenog uređaja. Isprva, pomislio je da je dojam neobične prostranosti kutijice rezultat nekog optičkog trika, a onda osjeti sa zaprepaštenjem kako iz kutijice struji ugodna hladnoća. A u sredini kutijice... u samoj sredini kutijice nalazilo se nešto što je u dra Allemeistera izazvalo čudan osjećaj.

— Da, uređaj je zaista neobično jednostavan... — prođe mu mislima odbljesak ranijeg razgovora.

— ... jer, ne zaboravite, vrlo ste me uvrijedili! — dopirale su do njega posljednje došljakove riječi, dok je njegova zatečena percepcija nijemo plazila preko čudesnog obličja što se nalazilo u kutijici, obličja što mu je u svijesti budilo neobična sjećanja na nešto što mu je dosad bilo sasvim nepoznato, ali što nikako nije osjećao kao nešto tuđe. Bilo je to veličanstveno sjećanje na Prapočetak koje se budilo u njemu i dru Allemeisteru se učinilo da se u njemu zbiva proces praiskonskog i sveprožimajućeg Prepoznavanja. I doktor Allemeister je shvatio.

U toj kutijici zaista se nalazilo ONO. U trenu, dr Allemeister shvatio je sve.

»Pa to je tu, pa to je upravo to!« — pulsirale su mu uzdrhtale misli u svijesti dok mu je tijelo drhtalo od neopisiva ganuća. »Zar je moguće da je moralo proći toliko stoljeća razvoja ljudske civilizacije da bismo napokon spoznali tako jednostavnu, tako blisku i tako svedostupnu istinu? Zar je moguće da je stoljećima ta istina ležala pred nama na svakom koraku, na svakom predmetu oko nas i u svakoj našoj misli, a mi — mi smo tražili svjetove u beskonačnostima svemira,

dok su oni kroz sve to vrijeme ležali tu pred nama, nakazni u svojoj ogoljeloj neposrednosti i neskrivenosti...«

Nijemo i bez riječi promatrao je dr Allemeister kako se u njemu rađa nova spoznaja Kozmičke strukture i kako se čudesno obličje preslikava negdje duboko u njegovu svijest koju je u toj točki odjednom stala obasjavati unutrašnja svjetlost veličanstvenog otkrića.

»Perpetuum mobile...« — pulsirale su i dalje u njegovoj svijesti periferne i sve manje međusobno povezane misli. »Zar je moguće da postoji nešto jednostavnije... Jednostavnije i od same točke... Prirodno«, zaključio je napokon, »kako bi i moglo biti kompliciranо nešto što je na samoj granici Bitka i Nebitka, nešto što je na samoj granici između realnog i imaginarnog dijela svemira...«

S izrazom neizrecive zahvalnosti digao je pogled prema izumitelju. A onda je osjetio da nešto nije u redu. Svjetlost za koju je osjetio da mu se rađa duboko u svijesti nije se gasila. Istina, osjećaj divljenja i zanosa i dalje je postojao, ali on je jenjavao...

Odjednom, s isto tako neizrecivim strahom osjetio je kako se više ne može osloboditi te misli i kako ona poput nekog logičkog kancera buja i sve više i više ovladava svim njegovim mislima i cjelokupnim poimanjem realnosti.

— Ne, po svemu sudeći ja ipak nisam prvi... — bljeskale su mu rastrgane misli u svijesti. — Ali, ja sam prvi koji je u stanju da ljude oko sebe obavijesti o svome velikom otkriću... Vi, vi ste me uvrijedili... — misli u svijesti dra Allemeistera sve teže i teže probijale su se kroz neumoljive lavine svjetlosti koja je kuljala odnekle iz beskonačnih dubina svemira što se stao rađati u njemu. I odjednom je dr Allemeister shvatio zašto čudesnoj kutijici koju je držao u ruci nije mogao vidjeti dno: ta ona nije ni imala nikakva dna... Bila su to vrata, vrata u imaginarni svemir, ili je to možda bio čudesni Rezonator s formom Praforme, ili...

Realnim pojmovima u svijesti dra Allemeistera značenje je počelo blijedjeti, a zajedno s njihovim značenjima nestajalo je i njegovo pamćenje, a s pamćenjem i sjećanje na samoga sebe...

Htio je zaviknuti, ali nije uspio izustiti ni riječi. Njegova omlohavjela ruka tek lagano ispusti čarobnu kutijicu na stol. Sa sleđenim užasom osjećao je kako mu se misli lagano tope, razobličavaju se i nepovratno nestaju.

Službeno, dr Ernest Felix Allemeister bio je lud.

Isto tako službeno, ali u jednoj drugoj dimenziji, bila su otvorena još jedna vrata Geneze.

Promotrivši priliku dra Allemeistera, zaustavljenog u svom kretanju i zarobljenog u novom, probuđenom svijetu, došljak tiho ustane i priđe kutijici što je ležala na stolu. Pazeći da je ne zagleda, uzeo ju je u ruku i uvrnuo poklopac. Žaruljica montirana na poklopcu ponovo zasvijeth uobičajenim sjajem.

Zatim polako, da ne oskvrne fatumsku ekstazu koja je ovladala zanijemjelim likom dra Allemeistera, došljak iz džepa izvadi izgužvanu ceduljicu te na njoj precrta ime i prezime pod rednim brojem 4. Iza imena dra Allemeistera, pod rednim brojem 5 stajalo je ispisano razvučenim i neurednim rukopisom: dr Eugen Schlumpfblungen, psihijatar.

Bacivši još jedan pogled na papirić, došljak ga zajedno sa svojom magičnom kutijicom spremi u džep.

— Pa, dobro, da vidimo i to — reče sam sebi i krene prema vratima. — Ništa nas ne stoji da pokušamo još koji put. Očigledno je da ovi fizičari nemaju puno smisla za perpetuum mobile!

Izlazeći kroz vrata laboratorija dra Allemeistera, došljak učtivo pozdravi čudnu priliku koja je ostala motajući se po kancelariji, tumarajući okolo kao da traži nešto što je nekad davno zagubila, unaprijed svjesna da to nikada neće naći.

No, dr Allemeister više nije čuo riječi. Jer, naravno, dr Allemeister je poludio.

Ray Bradbury: Posljednja noć svijeta

The Last Night of the World

Preveo Zoran Milović

— Što bi učinila kada bi znala da ie prošla noć bila posljednja noć svijeta?

— Što bih učinila? Ozbiljno misliš?

— Da, ozbiljno mislim.

— Ne znam. Nisam nikada razmišljala o tome.

On nalije malo kave u šalicu. U pozadini, dvije djevojčice igrale su se s kockama na sagu u dnevnoj sobi, pod svjetlošću zelenih svjetiljki. U večernjem zraku osjećao se lagan, čist miris skuhane kave.

— Pa, bit će bolje da počneš razmišljati o tome — reče on.

— Ne misliš to, valjda, ozbiljno!

On kimnu glavom.

— Rat? — On zatrese glavom. — Nije ni hidrogenska ni atomska bomba?

— Ne.

— Bakteriološki napad?

— Ništa od svega toga — odvrati on, miješajući laganim kretnjama kavu. — Jednostavno, recimo to tako, knjiga se zatvara.

— Čini mi se da te ne razumijem baš najbolje — reče ona.

— Ne, ni ja ne razumijem, iskreno govoreći; riječ je samo o nekakvom osjećaju. Ponekad me taj osjećaj uplaši, a ponekad uopće nisam uznemiren već sasvim miran. — Baci pogled na djevojčice i njihove plave kose, sjajne pod svjetlošću svjetiljaka — Nisam ti bio ništa govorio. Prvi put mi se to dogodilo otprilike prije četiri noći.

— Što to?

— Sanjao sam da će se sve završiti, i neki je glas govorio da će biti tako; nije to bio glas kojeg bi se mogao sjetiti, nego tako, jednostavno, glas, i taj je glas govorio da će ovdje, na Zemlji, sve stati. Idući dan nisam o tome mnogo razmišljao, ali onda sam došao u ured i ulovio Stana Willisa kako gleda kroz prozor, onako, usred dana, i ja mu rekoh da se kladimo da znam o čemu misliš, Stan, a on mi reče, prošle sam noći nešto sanjao, i prije no što mi je išta rekao o snu, znao sam što je sanjao. Mogao sam mu reći, ali on je ispričao meni a ja sam ga slušao.

— To je bio isti san?

— Isti. Rekao sam Stanu da sam i ja sanjao isti taj san. Nije uopće izgledao

iznenađen. Zapravo, kao da mu je bilo laknulo. Onda prošetasmo malo naokolo, uredima, onako, za svoj račun. Nije bilo planirano. Nismo rekli »Hajde da prošetamo naokolo.« Samo smo prošli malo za svoj račun, i svugdje smo vidjeli ljude koji su buljili u stolove ili u svoje ruke ili kroz prozore. Razgovarao sam s nekolicinom. I Stan je.

— I svi su sanjali?

— Svi do posljednjeg. Isti san, bez ikakvih razlika.

— Vjeruješ li u to?

— Da. Nikada do sada ni u što nisam bio tako siguran.

— A kada će se zaustaviti? Mislim na svijet.

— Za nas, negdje u toku noći, a onda, kako se noć bude pomicala oko svijeta, tako će se i to pomicati. Za dvadeset četiri sata sve će biti gotovo.

Sjedili su neko vrijeme, mirno, ne dodirnuvši kavu. Onda polako podigoše šalice i otpise, gledajući jedno drugo.

— Jesmo li zaslužili to? — upita ona.

— To nije pitanje jesmo li ili nismo zaslužili; jednostavno se radi o tome da nije išlo, nije uspielo: Vidim da u tvojim riječima nije bilo ni najmanjeg neslaganja sa mnom. Zašto?

— Bit će da za to imam razloga — odgovori ona.

— A razlog je isti onaj što su ga imali svi u mom uredu?

Ona polako kimnu glavom.

— Nisam željela ništa o tome pričati. Desilo se prošle noći. I ostale žene iz kuće pričale su o tome danas. I one su sanjale. Mislila sam da je riječ o pukoj slučajnosti. — Zastade i podiže novine — U novinama o tome ništa ne piše.

— Svi znaju, dakle, nije ni potrebno da se o tome piše.

On se zavali u naslonjač gledajući je, i upita:

— Bojiš li se?

— Ne bojim se. A uvijek sam mislila da ću se bojati, da ću biti uplašena, ali nisam.

— Gdje li je onaj duh zvan samoodržanje, o kojem su tako mnogo pričali?

— Ne znam. Ne uzbuđuješ se suviše kad vidiš da su stvari logične. Ovo je logično. Ništa drugo nismo mogli ni očekivati, ništa se drugo i nije moglo dogoditi, niti proizaći iz našeg načina života.

— Nismo bili baš tako loši, zar ne?

— Ne, ali nismo bili ni osobito dobri. Čini mi se da u tome i jest nevolja. Nismo bili ništa drugo osim nas samih, nismo pokušavali biti nešto drugo, dok je dobar dio svijeta bio zaposlen upinjući se da bude nešto drugo, ponekad i sasvim užasno drugo.

Djevojčice su se smijale u dnevnoj sobi.

— Oduvijek sam mislio da će ljudi u ovakvom trenutku trčati po ulicama i vrištati.

— Mislim da neće. Kad je nešto stvarno i pravo, onda se zbog toga ne vrišti.

— Znaš li, ništa mi neće nedostajati, ništa osim tebe i djevojčica. Nikad nisam volio gradove i nikada nisam volio svoj posao, nikada nisam volio ništa

drugo, samo vas tri. Neće mi nedostajati ništa, osim, možda, promjene vremena, i čaša ledene vode kada je toplo, i moglo bi mi nedostajati spavanje. Kako možemo sjediti ovdje i ovako pričati o takvim stvarima?

— Zato što ne postoji ništa drugo što bi se moglo učiniti.

— To je to, naravno; kada bi postojalo nešto što bi se moglo učiniti, mi bismo to i učinili. Čini mi se da je ovo prvi put u povijesti svijeta da svatko sasvim dobro zna što će raditi iduće noći.

— Pitam se što će drugi ljudi raditi, sada, ove večeri, idućih nekoliko sati.

— Ići na neku predstavu, slušati radio, gledati televiziju, kartati se, spremati djecu u krevet, sami ići u krevet, kao i uvijek.

— Na neki način, to je stvar kojom se možemo ponositi kao i uvijek.

Sjedili su tako u tišini nekoliko trenutaka, a onda on nalije još malo kave i upita:

— Zašto misliš da će se to dogoditi baš noćas?

— Zato.

— A zašto ne neka druga noć, u prošlom stoljeću, ili prije pet stotina godina, ili tisuću?

— Možda je to zato što nikada do sada nije bio 19. listopada 1989, nikad prije, u cijeloj povijesti, i upravo je danas i to je to; zato što ovaj datum znači mnogo više no što je ijedan drugi datum ikada značio u povijesti; zato što je ova godina upravo onakva kakva je, u cijelom svijetu, i baš zato svemu je kraj.

— Noćas po zadatku prelaze ocean bombarderi, na obje strane, i oni nikada neće vidjeti kopno.

— To je jedan dio razloga zašto.

— Pa — on upita, ustajući — što ćemo mi? Oprati posuđe?

Oprali su posuđe, obrisali ga i složili, ovaj put posebno uredno. U osam i trideset stavili su djevojčice u krevet i poljubili ih za laku noć i upalili malene svjetiljke pored njihovih kreveta i malo im odškrinuli vrata.

— Pitam se... — reče muž, dolazeći iz spavaće sobe i osvrćući se, zastavši načas s lulom u ruci.

— Što?

— Da li da vrata budu zatvorena, ili da ostanu malo odškrinuta da ulazi svjetlost?

— Pitam se da li djeca znaju.

— Naravno da ne znaju.

Sjedili su i čitali novine, razgovarali i slušali neku muziku i onda sjedili jedno pored drugog kraj kamina, gledali u žar dok je sat otkucavao deset i trideset i jedanaest i jedanaest i trideset. Mislili su na sve one drage ljude na svijetu i na to kako su oni proveli ovu večer, svatko na svoj način.

— E, pa... — on napokon reče.

Dugo je ljubio svoju ženu.

— Bili smo dobri jedno drugom, svakako.

— Želiš li plakati? — upita je on.

— Mislim da ne želim.

Prođoše kućom, ugasiše svjetla i pođoše u spavaću sobu. Stajali su u tami prohladne noći, svlačili se i sklonili pokrivače.

— Plahte su tako čiste i lijepe.

— Umorna sam.

— Svi smo mi umorni.

Smjestiše se u krevet i legoše na leđa, jedno pokraj drugog.

— Samo trenutak — reče ona

Čuo ju je kako se izvlači iz kreveta i odlazi u kuhinju. Trenutak kasnije već se vratila.

— Ostavila sam vodu otvorenu, kapalo je u praonik — reče ona.

Bilo je u tome nešto tako smiješno da se morao nasmijati.

Smijala se s njim, znajući da je ono što je učinila bilo smiješno. Najzad se prestadoše smijati, i ostadoše ležeći u postelji, u hladnoj noći, držeći se za ruke, priljubljenih glava.

— Laku noć — reče on nakon nekoliko trenutaka.

— Laku noć — odgovori ona.

Ray Rusell: Darwinova izreka

The Darwin Sampler

Preveo Zoran Milović

Bio je ovješen o zid, u starinskom okviru; vezom prošivena slova na tkanini, izrađena na onaj »Blagoslovi naš dom« način, a nazivali su ga uzor-vezivo. Pretpostavljam da je to u ovoj situaoiji trebalo djelovati smiješno, pa ipak, ono što je bilo napisano bilo je, samo po sebi, bez ikakvih primisli, potpuno ista izreka koja se može naći na bilo čijem zidu:

PRILAGODI SE ILI UMRI

— Darwin

Stanodavka nas je pozvala kad na njezino kucanje na stanarova vrata nije bilo nikakva odgovora. Provalili smo i na prvi pogled bilo nam je sve jasno. Stanodavka je počela vrištati, a moj joj je kolega, poručnik Fred Nagel, rekao da pođe za svojim poslom; i tako nas je ostavila same.

— Šteta što nije obratio više pažnje na to — kimnuh glavom prvo prema izreci uokvirenoj na zidu, a zatim na mrtvo tijelo ispruženo na podu.

— Ta prokleta stvar gotovo da postaje nevidljiva nakon nekog vremena. Više je uopće i ne vidiš — odvrati Fred.

— Da, kao i Lenjinove slike ovješene posvuda po Sovjetskom Savezu.

— Pretpostavljam da je tako... na zidu u svakom domu, u svakom uredu, na svakom javnom mjestu... Ali, moram ti priznati da osjećam sažaljenje prema jadnicima kao što je ovaj pred nama. Oni jednostavno ne mogu prihvatiti, ne mogu se prilagoditi...

— Ni dinosaursi se nisu mogli prilagoditi — odvratih — i pogledaj kako su prošli.

— Da je stariji, lakše bi razumio, ali on je još sasvim mlad, i nije mi jasno. — Fred uze u ruku stolni kalendar koji je bio okrenut na 31. prosinca 2000.

— Za njega nije ostalo mnogo od sretne nove godine — reče.

Vani, s ulice, pojaviše se prvi zvuči već započetog slavlja.

— Najmlađi su i najgori — odvratih. — Oni se uopće ne sjećaju prijašnjih vremena. Znaju o prošlosti samo iz pričanja i razgovora, i o sebi, naravno, misle kao o pobunjenicima i buntovnicima. Ovaj je momak zacijelo član DSV-a, kladio bih se u to.

— »Dobra stara vremena«? Ta skupina luđaka? Ne kladim se s tobom,

izgubio bih. Po svoj prilici bio je jedan od njih, ali svejedno ga žalim.

— Ja ne.

— Ti si tvrd tip — odvrati Fred, činilo mi se s prilično sarkazma u glasu. — Zašto to rade? — doda, kao da pita cio svijet, a ne mene — Da li je to obična znatiželja? Žudnja da se bar na neki način sazna kako je bilo nekada? Ili u tome ima i nekakve želje i težnje za smrću, što li? Koja ušljiva sramota. Koja jalovost.

Upitah ga želi li da pozovem istražiteljeve momke.

— U redu je, ja ću — odvrati on i pođe do telefona. Teško su mu padale ovakve stvari, takav je Fred. Neka vrst ranjena srca, ali kao suradnik, na svom mjestu.

Dok je on okretao brojeve na telefonu, ponovo pogledah na izvezenu izreku i pomislih na Darwina i dinosaure i one injekcije za prilagođavanje koje smo svi, u posljednjih nekoliko generacija, dobivali od rođenja. Umjesto da budu zahvalni, glupani kao što je ovaj mrtvi momak ovdje odbijali su da ih prime, smatrajući ih kobnim i opakim. Zar nisu svjesni da je to za njihovo vlastito dobro? Zar ne razumiju da primljene doze samo pomažu procesu prilagođavanja? Ta će se prilagodba na ovaj ili onaj način ionako s vremenom desiti prirodnim putem. Ali, vrijeme je bilo jedna od stvari koju su imali. Sve je krenulo nizbrdo, poput lavine, i jednostavno nije postojao drugi izlaz iz nastale gužve. Ne, uopće ne žalim ovakve nezadovoljnike...

Fred je završavao svoj razgovor s uredom istražitelja: »Da, pronjuškat ćemo malo naokolo, ali pokušajte što prije stići. Novogodišnju večer radije bih proveo sa svojom ženom.«

Spustio je slušalicu a zatim se okrenuo i nagnuo nad mladićevo mrtvo tijelo i skinuo mu masku s lica. Tužno zatrese glavom i reče:

— Čisti kisik. Mogao si je i prosvirati metak kroz glavu, bilo bi mu isto. Kako je sada teško vjerovati da smo svi mi nekada to udisali. Otvori prozor, hoćeš li? Prozračimo sobu i pustimo malo zraka.

Poslušah ga i širom otvorih prozor, duboko udišući svjež zrak. Bio je gust poput juhe, bogat onečišćenjima od kojih smo tako dobro i napredovali i razvijali se.

Jedan pijanac, odozdo, s ulice, pogleda gore i poviče:

— Sretna Nova godina!

— Sretno novo stoljeće, hoćete reći — ispravih ga.

Alen Harapin: Kaktus

— Zdravo, čovječe! — Glas je zvučao prijateljski i toplo u toj pustinji ruševina od zemlje, kamena, čelika i betona.

— Zar na površini ima ljudi? — reče čovjek i osvrne se. — Gdje si?... Slušaj, ja nemam mnogo vremena, radijacija me može ubiti za pola sata.

— Ne brini, nema je više — ponovo se javi glas. Iza jedne poveće gromade kretao se polako opirući se o korijenje. Čovjek zanijemi. Iz očiju mu je dopiralo bezbroj pitanja, ali jezik se nije pomicao, čovjek se sruši na kamen.

— Tko si ti? — Nije prepoznao svoj glas u tom posve nepotrebnom pitanju, ali je ostala činjenica da ga je on postavio.

— Ja... pa zar ne vidiš, prije dvije tisuće godina ljudi su nas zvali kaktusi.

— Da, ali tko si ti?

— Malo prije sam ti rekao: kaktus. — Glas je zvučao sasvim mirno prema čovjekovu uzrujanu glasu.

— Dobro, ovako nema smisla... nego čitao sam u starim knjigama da su kaktusi biljke, prema tome ne govore.

— Pa... recimo da sam ja neobičan kaktus.

— Slušaj ti, kaktuse, ne zbijaj šalu sa mnom. Lijepo sam te pitao... Prije dva tisućljeća na Zemlji je bio atomski rat. Tek nekolicina .. .

— Znam — prekine ga kaktus — tek nekoliko ljudi pobjeglo je pod zemlju i tu nastavilo vrstu. Radijacija je trebalo da oslabi za dvadeset stoljeća i tada bi prvi čovjek izišao na površinu da izvidi što. je ostalo. Po svemu sudeći, ti si taj sretnik.

— Oprosti, kaktuse, ali ja moram natrag, radijacija će me...

— Ne brini nema je više, već sam ti rekao.

— Nema.... je... više...?

— Točno. Vidiš, i tvoj brojač je na ništici.

— Uistinu, ali tko?

— Ja sam je uklonio.

— Ti? — Čovjekovo se lice izduži u izražaj strahopoštovanja. — Ti... to ne može biti! Pa ti si običan kaktus.

— Rekao sam ti da sam ja neobičan kaktus. — U glasu mu se osjećalo da se smije.

— Znači, ti si uništio radijaciju.

— Pa ako je to pogodan izraz, jesam.

— Ali kako?

— Malo je duža priča, ali vjeruj mi da nije bilo jednostavno. Pomogla mi je u razvoju, no, poslije je postala nepotrebna.

— Tu smo znači; ti si posljedica mutacije pod radijacijom?

— Ne baš sasvim. Mutacija je rezultat različitih okolnosti.

— Kojih?

— Radoznao si, čovječe!

— Zar je to tajna?

— Nije. Malo poslije opće katastrofe, kad ste vi već bili pod zemljom, počela je padati protonska kiša i tada se u mom metabolizmu nešto poremetilo. Počeo sam proizvoditi stanice slične čovjekovim moždanim stanicama.

— Ali, prema tvojim riječima, ti si preživio atomski rat.

— To se već može svrstati u sreću.

— Ti onda imaš više od dvije tisuće godina?

— Baš toliko.

— Ali kako?

— Pa što je u tome čudno? Baobabi su mogli doživjeti i pet tisuća godina.

— Baobabi su baobabi, ali ti si kaktus.

— Baš si mi ti... Nego da i ti možeš regenerirati svoje moždane stanice i ti bi teoretski bio besmrtan.

— I što si radio ta dva tisućljeća?

— Pa... učio sam, usavršavao se. Uspio sam skupiti oko dvije milijarde knjiga.

— Ono... i što si s njima?

— Čitao ih... pa čemu služe knjige?

— A jezici?

— Ma to nije bio velik problem. Sve sam ih svladao.

— Baš pravi poliglot — više za sebe reče čovjek.

— Mislim da sam uspio sakupiti sve znanje vaše vrste, do propasti.

— Ma nemoj — podrugljivo će čovjek ne vjerujući.

— Pa, otprilike sve znanje — nastavi kaktus kao da ne opaža prizvuk u čovjekovu glasu — i tada sam prešao na dijeljenje.

— Znači, ti nisi sam?

— Nisam. Ima nas desetak.

— Prema svemu tome, isplatilo bi se udružiti s vama.

— Da, s vaše strane. Ali mi ne bismo imali baš mnogo koristi od toga.

— Drugim riječima... nećete.

— Ne, vi biste nam služili samo kao paraziti.

— Hm...

— Znam na što sad pomišljaš, čovječe: kako da nas pokorite, pa da vam onda služimo kao stručni savjetnici.

— Ti čitaš misli — zgranuto će čovjek.

— Donekle... ali priznaj, je li to istina? — veselo će kaktus.

— Pa...

— Znači, tipičan predstavnik svoje vrste.

— Ti to shvaćaš kao šalu, ali mi bismo vas mogli...

— Što, čovječe... što biste vi mogli, zar ti još ne shvaćaš? Sila ne može ništa

protiv razuma. Možeš pomisliti da sva vaša oružja možemo proizvesti i mi, i još strašnija. Zatim, mislim da Zemlja ne bi izdržala još jedan atomski rat, a ako bi ga i izdržala, onda ne u uvjetima da bi ga čovjek mogao preživjeti. Znači još dvije tisuće godina krtičenja. To želite?

— Ali čovječanstvo vas neće nikad priznati kao superiornije.

— Znam — mirno će kaktus — ali, kad,tad, morat ćete to shvatiti.

— Ali...

— Mi možemo regenerirati svoje stanice, vi ne možete, a to je presudna prednost.

— Znači, mi vam možemo biti kućni ljubimci.

— To nisam rekao. Mi ćemo vas pustiti da živite, a vi pustite nas. Nego, sada moram ići. — Kaktus se okrene. Nije opazio odsjaj u čovjekovim očima. Onaj odsjaj što je titrao u očima praljudi dok su se bacali na mamuta, odsjaj u očima pilota američkog aviona nad Hirošimom dok je puštao atomsku bombu. Možda je kaktus tada nešto osjetio (jer se pokušao okrenuti), ali cijev je sijevnula jedanput... dvaput... triput... Oslobođena energija jurne ostavljajući pustoš za sobom.

Suhe bodlje dogorijevale su u crvenkastom plamenu.

* * *

— Pametno što si poslao dvojnika, oče — reče manji kaktus.

— Možda... Takva se reakcija mogla očekivati — reče veći. — Ljudi nisu promijenili svoju ćud ni poslije dvije tisuće godina krtičenja.

— A što ćemo s onim misionarom?

— A što bismo? Neka se vrati. Ne smeta nam.

— Ali, oče, zamisli kada dolje ispriča što je vidio i čuo!

— Ne brini. Sve sam mu izbrisao iz mozga. Telepatijom. Donijet će informaciju da je Zemlja još radioaktivna, pa se oni neće pomaći odande još stotinjak godina, a onda ćemo ponoviti pokus. Možda se dotad i izmijene... tko zna?

Fritz Leiber: Mariana

Mariana

Prevla Nevenka Furjan

Mariana je živjela već čitavu vječnost u raskošnoj vili, mrzeći visoke borove koji su je okruživali, prije no što je pronašla tajnu komandnu ploču u glavnom kontrolnom sistemu kuće.

Tajna komandna ploča bila je samo prazan komadić aluminija — da su još negdje bili prekidači vjerojatno bi je upotrijebila, a kako bi to bilo strašno! — između kontrolnog sistema za pročišćavanje zraka i sistema za kontrolu gravitacije. Nalazila se ispod prekidača za trodimenzionalni televizor, a iznad prekidača za robote-sluge i sluškinje.

Jonathan joj je rekao da se ne igra s glavnom kontrolnom pločom kad je on odsutan, jer bi mogla nešto pokvariti. Zbog toga je, kad je tajna ploča olabavila pod njenim prstima kojima ju je ispitivala i pala na masivan kameni pod dvorišta melodično zazvonivši, njena prva reakcija bio strah.

A onda je vidjela da je to samo mali obli komadić aluminija koji je ispao sa svog ležišta, i da je na njegovoj poleđini šest sićušnih prekidača. Samo najgornji bio je označen i bio je u položaju »uključeno«. Mala crvena slova ispisivala su pokraj njega riječ DRVEĆE.

Kad se Jonathan te večeri vratio iz grada, skupila je hrabrosti da mu ispriča što se dogodilo. Nije bio naročito ljut, a čak ni uzbuđen.

— Dakako da postoji prekidač za drveće — rekao je uzdišući i naređujući robotu da mu izreže odrezak. — Zar nisi znala da je to radioaktivno drveće? Nisam želio čekati dvadesetak godina da naraste, a i tako ne bi uspijevalo na stijeni. Stanica u gradu emitira matični bor, a aparati poput našeg love njene valove i sade borove oko kuća. To je otrcano, ali vrlo prikladno.

Malo poslije stidljivo ga je upitala:

— Jonathane, da li ti borovi djeluju sablasno dok voziš između njih?

— Naravno da ne! Čvrsti su kao i ova kuća i stijena ispod nje, i na izgled i na dodir. Čak bi se po njima mogla i penjati. Da si se ikad pomakla iz ove kuće, znala bi nešto o tome. Stanica u gradu prenosi valove izmjenične snage od šezdeset titraja u sekundi. Naučna osnova na kojoj se to temelji presložena je da bih ti to objasnio detaljno.

Usudila se postaviti još jedno pitanje:

— Zašto je prekidač za drveće bio sakriven?

— Zato da se ne bi s njime zabavljala. Isto kao i kod osjetljivih komandi na televizoru, a i zbog toga da ti ne padne na um da stalno mijenjaš drveće. Uznemirilo bi me da se vozim, vraćajući se kući, jednog dana kroz hrastove, drugog kroz breze... Ja volim dosljednost i sviđaju mi se borovi.

Pogledao ih je kroz veliki prozor u dnevnoj sobi i zadovoljno se osmjehnuo.

Mislila mu je reći koliko mrzi borove, ali ovaj razgovor obeshrabrio ju je, pa je ušutjela.

Ipak, drugi dan oko podneva otišla je do tajne komandne ploče i isključila borove. Brzo se okrenula da ih vidi.

U početku se ništa nije dogodilo, pa je već pomislila da je Jonathan ponovo pogriješio, što mu se često događalo iako on to nikad nije htio priznati. Ali onda su odjednom počeli podrhtavati i mrlje blijedozelenog svjetla prelazile su preko njih, zatim su izblijedili i nestali, ostavljajući za sobom samo jarko svijetlu točku — baš kao kad se isključi televizor. Ta je zvijezda lebdjela u zraku još jedan dugi trenutak, a onda nestala u daljini padajući daleko na horizontu.

Sada kad joj borovi više nisu zaklanjali vidik, Mariana je mogla vidjeti stvarni krajolik. Sastojao se od ravne sive stijene, duge kilometrima, iste poput one na kojoj se nalazila kuća i kakva se mogla vidjeti u dvorištu. Tako je bilo kud god je pogledala. Samo je crna cesta s dvije trake prolazila ravno preko stijene — i ničeg drugog nije bilo.

Već na prvi pogled krajolik joj se nije svidio — bio je užasno pust i djelovao depresivno. Silu gravitacije podesila je na uobičajenu mjesečinu i sanjivo zaplesala naokolo — penjući se po policama za knjige koje su bile nasred sobe i velikom klaviru, plesući čak i s robot-sluškinjama, ali sve to nije ju uspjelo razveseliti. Oko dva sata krenula je da ponovo ukopča borove, što je ionako namjeravala učiniti prije no što se Jonathan vrati kući i razljuti zbog njihovog nestanka.

Čudno, na komandnoj ploči sa šest malih prekidača došlo je do nekih promjena. Prekidač s oznakom DRVEĆE nije više imao taj svijetleći naziv. Sjetila se da je bio na vrhu, ali taj se više nije htio ukopčati. Svom snagom pokušala je prebaciti ga iz položaja »isključeno« u položaj »uključeno«, ali nikako se nije htio pokrenuti.

Cijelo poslijepodne presjedila je na stubama pred kućom promatrajući crnu prugu ceste. Nije vidjela da njome prolazi neki automobil ili prolaznik, sve dok se na vidiku nije pojavio Jonathanov otvoreni dvosjed. U početku se činilo kako nepomično stoji negdje u daljini, a onda da se kreće polako puput mikroskopski malenog puža, iako je znala da uvijek vozi najvećom brzinom — bio je to jedan od razloga zašto se nije htjela s njim voziti.

Jonathan nije bio toliko ljut koliko se bojala da će biti.

— Sama si kriva što si se miješala u to — kratko je rekao. — Sad ćemo morati pozvati čovjeka da to popravi. Do vraga, mrzim večerati gledajući samo u te sive stijene! Dovoljno je voziti kroz njih dva puta dnevno.

Oklijevajući ga je upitala kako to da je kraj tako neplodan i zašto nema nikakvih susjeda.

— Pa ti si željela živjeti izvan grada — odgovorio joj je. — Ne bi za to ni saznala da nisi isključila drveće.

— Ima još nešto o čemu bih htjela s tobom razgovarati, Jonathane — rekla je. — I drugi prekidač, odmah ispod prvoga — sada ima natpis koji svijetli. Piše samo KUĆA. Uključen je... a kunem ti se da ga nisam ni dodirnula! Da li misliš...

— Bit će najbolje da pogledam kako to izgleda — reče ustajući naglo iz fotelje i grubo spustivši čašu s martinijem na poslužavnik koji je držala mehanizirana sluškinja, tako da je sve zazvonilo. — Kupio sam ovu kuću kao solidnu, ali uvijek ima prijevara. Obično bi za tren otkrio da je to kuća emitirana radio-valovima, ali možda su mi podmetnuli nešto što se emitira s nekog drugog planeta ili drugog Sunčevog sustava. Baš krasno ako smo ja i još pedeset drugih samouvjerenih ljudi raštrkani okolo u potpuno jednakim kućama, a svaki od nas misli da je njegova jedinstvena.

— Ali ako je kuća utemeljena na stijeni, a jest...

— To bi im samo olakšalo da nas prevare, moj glupi zečiću!

Približili su se glavnoj kontrolnoj ploči.

— Evo ga, tu je — rekla je pokazujući mu prstom... i naglo udarivši o prekidač pokraj kojeg je pisalo KUĆA.

Za trenutak se ništa nije dogodilo, a onda je stropom prostrujala bijela svjetlost, zidovi i namještaj talasali su se i rasplinuli poput hladne lave, a onda su se našli sami na glatkoj stijeni velikoj poput tri teniska igrališta. Nestalo je čak i glavne kontrolne ploče. Jedino što je ostalo bio je tanki štapić koji je izlazio, iz sivoga kamena podno njihovih nogu, noseći na vrhu poput nekog mehaničkog voća malu pločicu sa šest prekidača — to, i jarka svijetla zvijezda koja je lebdjela u zraku na mjestu gdje je do malo prije bila njihova spavaća soba.

Mariana je izvan sebe od straha pritiskala prekidač s natpisom KUĆA, ali natpisa više nije bilo i nije mogla prekidač pomaknuti iz položaja »isključeno« iako je to svom snagom pokušavala.

Zvijezda je odjurila poput upaljenog metka obasjavajući posljednjim bljeskom Jonathanovo lice, iznakaženo od bijesa.

Podigao je ruke spremajući se da je udari.

— Glupačo! — vrištao je približavajući joj se.

— Ne, Jonathane, nemoj! — zajaukala je hodajući natraške, ali on joj se i dalje približavao.

Odjednom je shvatila da joj se pločica s prekidačima nalazi u rukama. Sada je treći prekidač imao svjetleći natpis: JONATHAN. Naglo ga je pritisnula.

Dok su se njegovi prsti zabijali u njena gola ramena odjednom su se počeli pretvarati u spužvastu gumu, a onda uzrak. Njegovo lice i sivo flanelno odijelo prelijevali su se u duginim bojama poput gubavog duha, a onda se istopili i otišli. Njegova zvijezda, manja od zvijezde kuće ali mnogo bliža od nje, opržila joj je oči. Kad ih je ponovo otvorila, Jonathanove zvijezde više nije bilo. Ostala je samo tama u obliku crne teniske loptice koja joj je plesala pred očima.

Ostala je sama na nepreglednoj stjenovitoj ravnici ispod vedrog neba posutog zvijezdama.

Sada je i četvrti prekidač dobio ime: ZVIJEZDE.

Na njenom ručnom satu pokretanim radijem uskoro je trebalo svanuti. Bila je promrznuta do kostiju kad se konačno odlučila da isključi i zvijezde. Nije to željela učiniti — putujući polako nebom bile su posljednji znak uređene stvarnosti — ali to je bilo sve što je još mogla učiniti.

Pitala se što će pisati kod petog prekidača. STIJENE? ZRAK? Ili čak...?

Isključila je zvijezde. .

Mlječna staza još je tvorila luk u svom nepromijenjenom sjaju, dok su njene zvijezde jurile oko nje poput mušica. Odjednom je počela blijedjeti i uskoro je ostala samo jedna zvijezda, svjetlija čak i od Siriusa i Venere — sve dok nije počela padati, blijediti, jureći u vječnost.

Uz peti prekidač pisalo je DOKTOR i on nije bio uključen, već isključen.

Neobjašnjivi strah navirao je u Marianu. Nije željela ni dotaknuti peti prekidač. Spustila je pločicu s prekidačima na stijenu i odmakla se od nje.

Nije se usuđivala otići daleko u toj noći bez zvijezda. Skvrčila se na zemlju čekajući jutro. S vremena na vrijeme bacila je pogled na brojčanik sata i na svjetlo koje je dopiralo s male komandne ploče što je ležala nekoliko metara od nje.

Činilo joj se da postaje sve hladnije.

Ponovo je pogledala na sat koji je pokazivao dva sata poslije podne. Tada se sjetila da su u trećem razredu učili kako je i Sunce zvijezda.

Ustala je i približila se maloj komandnoj ploči. Tresla se cijelim tijelom dok je sjedala na zemlju i pritiskala peti prekidač.

Stijena je postajala sve mekšom mirišući i drobeći se ispod nje, prekrivajući joj noge i postajući sve bjeljom.

Sjedila je u bolničkom krevetu u maloj plavoj sobi s bijelim prugama.

Melodiozan mehanički glas dolazio je iz zida, govoreći:

— Vlastitom voljom ste prekinuli terapiju ispunjavanja želja. Ako ste sada svjesni svoga bolesnog depresivnog stanja i želite prihvatiti pomoć, posjetit će vas liječnik. Ako to ne želite, možete se vratiti terapiji ispunjavanja želja i nastaviti je do kraja.

Mariana spusti pogled na koamndnu ploču koja joj je još bila u rukama i ugleda natpis: DOKTOR koji je svijetlio kraj petog prekidača.

Zid je ponovo progovorio:

— Iz vaše šutnje zaključujem da želite prihvatiti liječničku pomoć. Liječnik će stići svakog časa.

Neobjašnjivi strah ponovo je ušao u Marianu, samo je ovaj put bio mnogo jači.

Isključila je doktora.

Ponovo je bila u mraku bez zvijezda. Stijena je bila mnogo hladnija. Osjetila je kako joj na lice padaju ledene pahulje — snijeg.

Podigla je pločicu s prekidačima i na svoje neizrecivo olakšanje vidjela da uz šesti, posljednji prekidač, mala crvena slova svijetleći ispisuju: MARIANA.

Fritz Leiber: Čovjek koji se sprijateljio s elektricitetom

The Man Who Made Friends with Electricity

Prevela Nevenka Furjan

Kad je Scott pokazivao Leverettu Kuću na vrhu, nadao se da ovaj neće zamijetiti da je vod visoke napetosti upravo ispred prozora spavaće sobe, jer je to već otjeralo dvojicu budućih stanara — toliko je starijih ljudi bilo strašno nervozno zbog električne struje. U vezi s tim visokonaponskim područjem nije se moglo ništa učiniti, osim pokušati pažnju budućih stanara odvući od njega. Električna energija imala je svoje stanice na vrhovima brežuljaka i te su žice napajale energijom više od polovice bregova na Zapadnoj obali.

No Scottove molbe i ljubazno upućivanje na drugu stranu imanja nisu bile uslišane — Leverettovo oštro oko zamijetilo je tu »negativnu stranu« istog trenutka kad je izašao u dvorište. Nekadašnji stanovnik Nove Engleske pažljivo je razgledao niski, uski drveni stup, izbočeni keramički izolator dug pedesetak centimetara, crnu kutiju transformatora iz koje su se odvajale žice za tu kuću i još nekoliko zgrada što su se nalazile niže na obronku. Zatim je pogledom slijedio žice koje su ritmično pjevušile, četiri velika kabla koja su se spuštala niz puste zelene brežuljke. Podigao je glavu kad su mu uši uhvatile zvuk slabog ali upornog zujanja, koji se mijenjao od pucketanja do žamdrenja elektrona što su tekli kroz žice.

— Poslušajte ovo! — reče Leverett, a glas mu je, opor i suh, prvi put za cijelog obilaska imanja izražavao uzbuđenje. — Pedeset tisuća volti! Kakav ogroman napon!

— Vjerojatno su danas neobične atmosferske prilike. Obično se ne čuje ništa — vedro je odgovorio Scott, malo izvrćući istinu.

— Ma što ne kažete? — odvratio je Leverett trpko, no Scott je znao skrenuti razgovor s te negativne strane.

— Htio bih da pogledate ovu tratinu — započeo je uvjerljivo. — Bivši vlasnik Kuće na vrhu kupio je čitavu padinu brijega i...

Za ostalo vrijeme razgledavanja Scott je dao sve od sebe da uvjeri Leveretta na kupnju, izvodeći cijelu malu predstavu što se u užnoj Kaliforniji ne smatra ničim ružnim. Ali Leverett mu je poklanjao tek površnu pažnju. Scott je u sebi već pridodao još jedan poraz zbog toga prokletog napona.

A ipak, u povratku je Leverett zahtijevao da se malo duže zadrže u dvorištu.

— Još se čuje — primijetio je, slušajući zujanje s neobičnim zadovoljstvom. — Da samo znate, Scott, kako taj zvuk na mene djeluje odmarajući. Kao vjetar ili potočić ili zvuk mora. Mrzim buku strojeva, i to je jedan od razloga zašto sam otišao. iz Nove Engleske, ali ovo je poput nekog zvuka iz prirode. Ovo je pravo olakšanje. No rekli ste mi da se čuje vrlo rijetko?

Scott se lako prilagođavao situaciji — bila je to jedna od njegovih važnijih vrlina i to mu je mnogo pomagalo u poslu prodavača nekretnina.

— Slušajte, Leverette — jednostavno mu je priznao — još nikad nisam stajao na ovom mjestu a da nisam čuo zujanje. Nekad je tiše, nekad glasnije, ali uvijek se čuje. Ali obično mu ne pridajem mnogo važnosti jer mnogim ljudima ono smeta.

— Vjerujem vam — reče Leverett. — Scotte, upravo smo sklopili posao. Iznajmljujem Kuću na vrhu na godinu dana, zajedno s namještajem, po cijeni koju smo maloprije spomenuli.

— Rukujmo se u to ime! — srdačno reče Scott. — Leverett, vi ste pravi čovjeka za ove brežuljke!

Rukovali su se. Leverett se okrenuo na petama promatrajući žice koje su lagano šumile. Smiješio se zadavoljno i već pomalo posjednički.

— Čarobna stvar, električna struja — rekao je. — Nema kraja trikovima koje može izvesti ili koji se mogu njome izvesti. Na primjer, ako čovjek želi nekamo otići u obliku elegantnog bljeska, treba samo dobro namočiti travu i zemlju ispod sebe i golim rukama se uhvatiti za sedam-osam metara duge bakrene žice i zamahnuti njima poput biča preko ovih vodova. Bum! Svaki trenutak ljepši je nego na električnoj stolici u Sing Singu, a pruža čak i mnogo više zadovoljstva čovjekovim unutrašnjim potrebama.

Scotu se srce naglo spustilo u pete, pa lako je to trajalo samo trenutak, bilo je vrlo neugodno. Cak je u jednom času lakoumno odlučio da pokuša raskinuti usmeni dogovor koji su tek bili sklopili. Sjetio se jedne crvenokose dame koja je jednom od njega unajmila stan samo zato da bi u njemu na miru mogla uzeti preveliku dozu sredstva za smirenje. A onda se podsjetio da je Južna Kalifornija, po starom mudrom zakonu, »domovina breskvi, lješnjaka i šljiva« i da ni do sada nije imao mnogo posla s pravim zvijezdama ili onima koje su to tek željele postati, ali da je zato radio s mnogim isluženim umirovljenim gunđalima. Cak i ako se sakupe sve posljednje želje prije smrti i strast prema električnoj energiji uz sve zagrižene protukomuniste i one koji ne podnose strojeve, Leverettova ličnost bila je i više nego odgovarajuća za život Južne Kalifornije.

Leverett ga prodorno pogleda i reče:

— Bojite se da možda nisam samoubojica, zar ne? Ne brinite. Samo volim razmišljati na svoj način i o tome razgovarati, ma kako da vam se činile čudnim te moje misli.

To je otopilo i posljednje tragove sumnji i straha u Scottu i ponovo je bio pretjerano uslužan i ljubazan, pozivajući Leveretta da u njegovom uredu potpišu ugovor.

Poslije tri dana svratio je da vidi kako se snašao novi stanar. Pronašao ga je u dvorištu kako sjedi u jednoj staroj stolici za Muljanje i osluškuje zujanje u žicama.

— Donesite naslonjač i sjednite — rekao mu je Leverett pokazujući na modernu cjevastu stolicu. — Znate što, Scotte, moram vam reći da sam vrlo zadovoljan jer je Kuća na vrhu baš onoliko mirna koliko sam se nadao da će biti. Odmaram se slušajući struju i misli mi slobodno lete. Ponekad čujem glasove iz vodova; žice koje govore, kaže se. Da li ste već čuli za ljude koji čuju glasove u vjetru?

— Da, svakako — pomalo nelagodno priznao je Scott, i sjetivši se da je Leverett uredno platio prvu ratu stanarine, osmjelio se da kaže što o tome misli. — Ali zvuk vjetra je vrlo promjenljiv. Ovo zujanje je prilično monotono da bi se moglo pričiniti kako se čuju glasovi u njemu.

— Pih — reče Leverett s grimasom na licu po kojoj se nije moglo zaključiti da li je želio da ga se ozbiljno shvati. — Pčele su visokointeligentna bića, stručnjaci kažu da imaju razvijen čak i govor, to jest neku vrstu jezika kojim se sporazumijevaju, a ipak ne čine ništa drugo nego zuje. Ja čujem glasove u električnoj energiji.

Scott je sjeo, a on se u tišini ljuljao.

— Da, čujem glasove u elektrici — reče Leverett sneno. — Ona mi govori o svom lutanju kroz pedeset država... Zapravo kroz pedeset jednu, računajući i Kanadu. Struja danas ide posvuda: u naše domove, u svaku prostoriju u njima, u urede, zgrade vlade i vojske. Ono što ne čuje u njima osluhuje kroz telefonske linije i prisluškuje kroz zračne valove. Telefonska energija je mlađa sestra električne, moglo bi se reći, a mali ljudi imaju velike uši, to jest mnogo čuju. Da, elektricitet zna sve o nama, i naše najskrivenije tajne. Ali i ne pomišlja da većini ljudi kaže ono što zna jer oni misle da je ona samo hladna mehanička snaga. A nije: topla je, i živi, i osjeća prijateljstvo duboko u sebi, baš kao i svako drugo biće.

Scott, i sam pomalo pospan, razmišljao je kako bi to dobra reklama mogla biti — vrlo maštovita, narodna, ali pjesnička.

— A osim toga, električna energija u sebi ima i trunak opakosti — nastavio je Leverett. — Treba je pripitomiti. Upoznati je, biti iskren s njom, sprijateljiti se s njom, ne pokazujući strah. Dakle, Scotte — reče živahno, ustajući. — znam da ste došli ovamo da provjerite kako se brinem o kući. Dopustite mi da vas ovaj put ja povedem u obilazak.

I usprkos Scottovom nijekanju da je došao iz znatiželje, Leverett je učinio po svome.

Jednom se zaustavio da mu objasni:

— Odstranio sam električni pokrivač i toster. Mislim da nije u redu upotrebljavati elektriku za tako proste poslove.

Koliko je Scott primijetio, opremi u Kući na vrhu nije bilo dodano ništa osim stolice za ljuljanje i velike zbirke vršaka indijanskih strelica.

Scott je o tome govorio kad se vratio kući, a tjedan dana kasnije njegov devetogodišnji sin mu je rekao:

— Čuj, tata, znaš li ti onoga starog momka kojem si ustupio Kuću na vrhu?

— Iznajmio, tako se pravilno kaže, Bobby.

— No dobro, otišao sam pogledati njegove indijanske strelice i znaš što sam doznao? On je krotitelj zmija!

Do vraga, razmišljao je Scott, znao sam da s Leverettom nešto ozbiljno nije u redu. Možda mu se sviđaju vrhovi brežuljaka baš zbog toga što se tamo za topla vremena skupljaju zmije.

— Zapravo, nije ukrotio pravu zmiju, tata, samo neki produživač. Čučnuo je na pod, to je bilo pošto mi je pokazao one loše indijnanske strelice, mahao rukama amo-tamo nad tom žicom, i ubrzo se ona počela pomicati. Na jednom njenom kraju bila je mala kutija i sve se to počelo pomicati uokrug po podu, a odjednom se uspravilo — baš kao kad se kobra diže iz košare. Bilo je upravo sablasno!

— Vidio sam već takve trikove — reče Scott Bobbyju. — Na jednom kraju žice zavezan je tanak konac koji je podiže.

— Ali, tata, ja bih sigurno vidio konac.

— Ne možeš ga vidjeti ako je iste boje kao i pozadina — objasni mu Scott, onda mu nešto pade na um. — Bobby, a da li je drugi kraj žice bio ukopčan u struju?

— Da, da, tata, bio je ukopčan! Rekao je da ne može izvesti trik ako u žici nema struje. Jer znaš, tata, on je zapravo krotitelj struje. U početku sam ti rekao da je krotitelj zmija da bi sve izgledalo uzbudljivije. Poslije smo izašli van i on je ukrotio električnu energiju u žicama i prisilio ju da mu puže po cijelom tijelu. Moglo se vidjeti kako mu prolazi s jednog kraja tijela na drugi.

— Ali kako se to moglo vidjeti? — upita ga Scott, trudeći se da mu glas nehajno zvuči.

U mislima je vidio Leveretta kako hladno i stalnoženo stoji, ovijen svjetlucavim plavim zmijama s blještavim dijamantnim očima i svjetlucavim zubima.

— Po načinu na koji mu je kosa stajala u zraku, tata. Najprije na jednoj strani glave, a onda na drugoj. Onda joj je rekao: »Električna energijo, spusti se na moja prsa«, i rupčić koji mu je visio iz džepa na drugima uspravio se, ukočen i oštar. Tata, bilo je gotovo isto tako zanimljivo kao i u Muzeju znanosti i industrije!

Sutradan je Scott svratio u Kuću na vrhu, ali nije imao prilike postaviti svoja pažljivo smišljena pitanja, jer ga je Leverett pozdravio govoreći:

— Sigurno vam je vaš dečko pričao o maloj čarobnjačkoj predstavi koju sam za njega izveo jučer. Ja volim djecu.

— Pa jest, pričao mi je — priznao je Scott, razoružan i pomalo smeten zbog Leverettove otvorenosti.

— Pokazao sam mu samo najjednostavnije trikove, razumljivo, jer je on još dijete.

— Razumljivo — ponovio je poput jeke Scott — pretpostavljam da ste upotrijebili vrlo tanak konac da bi žica zaplesala.

— Vi sigurno znate odgovore na sva pitanja, Scotte — odgovori mu Leverett. — No dođite u dvorište i sjednite za trenutak.

Zujanje je toga dana bilo prilično glasno, a ipak, uskoro je i Scott priznao

sam sebi da se zaista odmara uz taj zvuk. A bilo je i mnogo raznolikije no što je to prije mislio — čuli su se zvukovi rastućeg pucketanja, nešto tišeg pištanja, siktanje, mrmljanje, škljocanje, huktanje. Slušajući ih duže vrijeme, čovjek bi vjerojatno čuo i glasove.

Lagano se njišući u svojoj stolici, Leverett reče:

— Elektrika mi kazuje sve o svom radu i o tome kako se zabavlja: o plesovima, pjevanju, velikim uzbudljivim koncertima, izletima na zvijezde, pješačkim utrkama uz koje rakete izgledaju spore poput puževa. Govori mi i o svojim brigama. Jeste li čuli za onaj veliki prekid električne energije u New Yorku? Ona mi je sama o tome govorila. Neki njeni elektroni jednostavno su poludjeli, bili su premoreni, pretpostavljam, i jednostavno su sve zablokirali. Potrajalo je dok su poslali zamjenu i izbacili one koji su poludjeli i ponovo pustili struju kroz električnu mrežu. Elektrika mi kaže da je užasno to što će se ista stvar dogoditi i u Chicagu i San Franciscu zbog prenapregnutosti. Ona voli za nas raditi. Plemenita je i voli svoj posao, no bila bi nam zahvalna kad bismo imali malo više razumijevanja, kad bismo bili malo uviđavniji jer i ona ima svojih problema. Ona ima divlju braću s kojom se mora natjecati: to je elektricitet koji bjesni u olujama i živi na vrhovima planina, silazeći samo da bi lovio i ubijao. Nije civiliziran poput energije u žicama, iako će jednog dana biti isto takav... Civilizirani elektricitet je veliki učitelj. Pokazuje nam kako treba živjeti neokaljeno i u zajednici i bratskoj ljubavi. Kad joj snaga na jednom mjestu opadne, ona juri sa svih strana da bi ispunila prazninu. Služi Georgiji kao i Vermontu, Los Angelesu isto kao i Bostonu. Također je i rodoljub: svoje najveće tajne otkrila je samo pravim Amerikancima poput Edisona i Franklina. Da li ste znali da je ubila Šveđanina kad je htio izvesti taj trik? Da, elektricitet je najveća pozitivna snaga u SAD.

Scott je tromo razmišljao kakav bi to uredan mali električni kult Leverett mogao uvesti, kult koji bi bio isto tako dobar kao i Mindova nauka ili Krishn'a Venta ili Rozikrucijanci. Mogao je zamisliti dvorište puno odanih pristaša dok bi Krishna Leverett — ili možda Poštovani Elektro Leverett — dijelio mudrost iz svoje stolice za ljuljanje tumačeći riječi koje su dolazile iz žica zujeći. Bolje da mu to ne predložim, razmišljao je, jer bi se u Južnoj Kaliforniji, postojbeni svih ljudskih zajednica, to moglo i ostvariti.

Scottu je bilo mnogo lakše pri srcu dok je silazio niz brežuljak, no nije zaboravio Bobbyju reći da više ne uznemira Leveretta.

Ali tu zabranu nije primijenio i na sebe. Sljedećih mjeseci Scott je redovito svraćao u Kuću na vrhu, da bi s vremena na vrijeme primio dozu »električne mudrosti«. Iščekivao je nestrpljivo te zabavne, neobično odmarajuće prekide u svojim, grozničavim posjetima. Činilo se da Leverett ne radi ništa drugo osim što sjedi u svojoj stolici za ljuljanje u dvorištu, a ipak je sretan i miran. Ako se o tome malo bolje razmisli, svatko je iz toga mogao izvući pouku.

Ponekad bi Scott zapazio zanimljive strane Leverettove ekscentričnosti. Na primjer, iako ponekad nije na vrijeme platio račune za plin i vodu, uvijek su računi za telefon i struju odmah bili plaćeni.

A i u novinama se slučajno našla obavijest o kratkim ali snažnim prekidima

električne energije u Chicagu i San Franciscu. Smiješeći se i istovremeno mršteći zbog te podudarnosti, Scott je razmišljao o tome da bi električnom kultu koji je zamislio za Leveretta mogao još dodati predskazivanje sreće. »Vaš život predskazan je u žicama«! — bilo bi to u svakom slučaju neobičnije nego kristalne kugle ili razgovor s duhovima.

Samo jednom ponovo se vratio, iako samo na čas, sablasni ton koji je zabrinuo Scotta još pri prvom razgovoru s Leverettom, kad se starac smiješio i primijetio:

— Sjećate li se što sam vam govorio o udaranju u one visoke bakrene žice? Smislio sam jednostavniji način za to: Bilo bi bolje jakim mlazom politi ove visokonaponske vodove uz pomoć cijevi za zalijevanje i čvrsto stisnuti njen metalni vrh. Najpogodnija bi za to bila vruća voda u koju bi se prije toga trebalo staviti dosta soli.

Kad je Scott to čuo, bilo mu je još draže što je upozorio Bobbyja da ne posjećuje Leveretta.

Ali inače je Leverett uvijek bio miran i sretan.

Promjena u njegovu ponašanju bila je vrlo iznenadna, iako je Scott kasnije shvatio da ga je nekoliko puta prije toga nešto opominjalo. Jednom je Leverett u nevezanom razgovoru primijetio:

— Usput bih vam htio reći još i to da električna energija putuje cijelim svijetom, baš kao i bežična energija u radiju ili telefonu. Na daleke obale putuje u baterijama i kondenzatorima, luta žicama po Evropi i Aziji, prelazi i na ruski teritorij.

Pri slijedećem posjetu Scott je zamijetio veliku promjenu. Leverett je napustio svoju stolicu za ljuljanje i odlučno šetao onom stranom dvorišta gdje se nije osjećao napon. S vremena na vrijeme bacio bi preko ramena brz i čudan pogled na tamne žice koje su mrmljale.

— Drago mi je što vas vidim, Scotte. Odista mi je drago. Mislim da je bolje da nekome ispripovijedam o tome prije no što mi se nešto dogodi, pa da to možete prepričati policiji. Iako ne znam da li će oni moći bilo što uraditi. Elektricitet mi je upravo ovog jutra rekao da posjeduje svjetsku vladu... ima snage da to tako nazove... i da ga nije briga ni za nas ni za Ruse. Kaže da u našim žicama teče ruska energija i američka u njihovima, šeta se amo-tamo bez trunke stida. Kad sam to čuo užasno sam se razočarao i mislim da bi me tada i povjetarac mogao srušiti na tlo. A što je još gore, elektricitet je čvrsto odlučio zaustaviti bilo kakav veliki rat do kojeg može doći, bez obzira kako pravedan on bio ili da li je zbog obrane Amerike. Ako budu pritisnuti gumbi koji će pustiti u pogon atomsko oružje, elektricitet će ih zamrznuti i odbiti da se makne s mjesta. I naglo će bljesnuti i ubiti svakoga tko ih pokuša ponovo pokrenuti. Raspravljao sam s njim i rekao mu da sam uvijek mislio kako je Amerikanac i poštenjačina (podsjetio sam ga na Franklina i Edisona) a na kraju sam mu naredio da se promijeni i počne pristojno ponašati, ali mi se samo nasmijao bez i najmanje trunke ljubavi ili odanosti. A onda je elektricitet zaprijetio meni! Rekao mi je da će, ako ga pokušam spriječiti, ako otkrijem njegove planove, pozvati svoju divlju braću iz planina i uz njihovu

pomoć pronaći me i ubiti! Scote, sam sam ovdje s električnom energijom na prozorskom okviru. Što da radim?

Scott je imao dosta muke da utješi Leveretta i izgubi se iz Kuće na vrhu. Na kraju mu je obećao da će se vratiti rano ujutro — zaklinjujući se u sebi da bude proklet ako to učini.

Zadatak mu nije bio olakšan s električnom energijom iznad glave, koja je toga dana bila posebno bučna i sve glasnije mrmljala, a Leverett se okrenuo i grubo joj rekao:

— Da, čujem te!

Te noći područje oko Los Angelesa bilo je zahvaćeno jakom olujom popraćenom snažnim naletima vjetra i potocima kiše. Palme, borovi i eukaliptusi bili su iščupani iz zemlje, zemljani nasipi srušili su se i propuštali vodu, a ogromni betonski otvori za suvišnu vodu iz planina bili su prepuni i voda je tekla u bujicama.

Naročito je osvjetljenje bilo slabo. Nekoliko stotina stanovnika Los Angelesa telefoniralo je Ministarstvu za obranu da se raspita uplašeno da li je možda riječ o atomskom napadu, jer nisu bili navikli na takvu situaciju.

Došlo je do mnogih neobičnih nesreća. S jednom od njih Scott je bio suočen rano slijedećeg jutra na poziv policije — zbog toga jer se nesreća dogodila na imanju koje je on iznajmio i što je bio jedina osoba za koju se znalo da je bila bliska s pokojnikom.

Prošle noći Scott se probudio kad je oluja bila na vrhuncu i kad su munje bile tako zaslepljujuće kao bljeskalica fotoaparata, a gromovi su pucali poput kilometarskog biča iznad krova. Tada se živo sjetio što mu je Leverett pričao o elektricitetu koji mu je prijetio da će pozvati svoju snažnu i divlju braću iz planina. No sada, na jutarnjem svjetlu, sve mu se činilo drugačijim i odlučio je da policiji ništa ne kaže o tome kao ni o Leverettovoj električnoj maniji. To bi samo bezrazložno zamrsilo stvari i povećalo strah koji je potiskivao u sebi. Scott je vidio mjesto nesreće prije no što je bilo što pomaknuto, čak i tijelo — osim što u njemu, naravno, više nije bilo energije. Duge korodirane žice bile su mu čvrsto poput biča omotane oko mršavih nogu, a između njih i tijela bila je samo izgorela pamučna pidžama. Policija i novinari rekonstruirali su nesreću na ovaj način: Kad je oluja bila na vrhuncu, jedan visokonaponski vod prekinuo se tridesetak metara od kuće i jedan njegov kraj, donesen vjetrom i svojom vlastitom snagom, slučajno je udario u otvoren prozor spavaonice u Kući na vrhu i omotao se oko Leverettovih nogu, a on je vjerojatno u to vrijeme bio na nogama, te ga je to na mjestu usmrtilo.

Ta rekonstrukcija zahtijevala je mnogo napora da se objasne još neki čudni dijelovi nesreće — činjenice da je visokonaponski vod udario u otvoren prozor spavaonice, ali da je onda i prošao kroz vrata spavaonice da bi uhvatio starca u predsoblju, da je sjajna crna telefonska žica bila poput loze dvaput omotana oko njegove desne ruke kao da ga zadržava da nešto poduzme dok ga veliki vod ne pogodi.

Riječ urednika

— Od čitateljice iz Zeline primio sam kratko pismo: »Druže uredničee! Jučer sam prvi put u životu pročitala SIRIUS (br. 62). Zapanjila me smjelost koju ste pokazali objavljujući priču Branka Belana »Unum i Una« kojom autor omalovažava cijeli ženski rod, prikazujući žene kao bića bez mozga kojima nije dopušteno da se bave »visokoumnim« poslovima muškaraca i ograničava ih na kuhinju, blagovaonicu i prostoriju za odmor, u kojoj poput stoke na sajmu čekaju da ih muškarac pažljivo pregleda i odabere. Naravno, to nije sve. Ona muškarcu služi kao seksualni partner (čitaj: objekt, za seksualno iživljavanje). Nadam se da takve odvratnosti više nećete objavljivati.«

— Eto, a ja mislio da je »Unum i Una« lirska priča, priča u kojoj su prikazane strahote totalitarističkog dirigiranja ljudskim mozgovima — i muškim i ženskim podjednako — i priča u kojoj se ljudska bića — i muška i ženska podjednako — ipak predaju ljubavi, makar i po cijenu života... I što je najčudnije, i dalje iako mislim o toj priči, poštujući, draga čitateljice, i Vaše mišljenje o njoj. Pogotovu pošto sam se uvjerio da ni Vi ni ja nismo usamljeni u svojim ocjenama te Belanove priče.

— Čitatelj iz Splita predlaže da se SIRIUS vrati tematskim brojevima, da mu pojedini brojevi budu posvećeni sf iz pojedinih zemalja; drugi čitatelj, iz Paraćina, pita me zar postoji samo američka sf i zar nema dobre sf i u Japanu, Čehoslovačkoj, Poljskoj i naročito u nes vrstanim zemljama, te zašto SIRIUS ne bi objavljivao adrese klubova sf fanova u različitim zemljama kako bi se čitatelji mogli povezati s istomišljenicima iz inozemstva.

— Evo odgovora: O tematskim je brojevima bilo već mnogo rasprava na ovim stranicama, no to ne isključuje i dalji razgovor o toj temi (kao ni moguću promjenu dogovora između Vas, dragi čitatelju, i mene, kad smo zaključili da više volite raznolikost, »za svakog ponešto«, nego određenu temu koja Vam, možda, i nije po ćudi). Nadalje, dobre sf ima i izvan SAD, a najbolji dokaz za to je baš SIRIUS, koji je objavio sijaset priča iz zemalja — upravo onili koje ste nabrojali — a ponajviše baš iz nesvrstanih (doduše, uglavnom samo iz jedne nesvrstane zemlje: Jugoslavije). I najzad, adrese klubova: u sva 64 dosad izašla SIRIUSA objavljena je adresa Kluba ljubitelja sf SFera iz Zagreba — a učlanjenjem u taj klub (ili samo korespondencijom s njim) svaki čitatelj SIRIUSA može se informirati o adresama sličnih klubova u inozemstvu. (U listu ne bih mogao objavljivati adrese takvih klubova jer inače ne bi ostalo mjesta za priče: u svijetu su deseci tisuća takvih klubova — od kojih je, začudo, golema većina baš u SAD!).

SIRIUSI OD BROJA 1 DO BROJA 28 SU RASPRODANI i ne mogu se naručiti! Ostale brojeve možete zasad još naručiti (po nominalnim cijenama, tj. onima koje su otisnute na omotu) preko uredništva SIRIUSA, ili, još brže, ako

pišete na »ŠALTER SITNE PRODAJE, VJESNIK, AVENIJA BRATSTVA I JEDINSTVA 4, 41000 ZAGREB«.

— Razumije se, imao bih još mnogo toga da popričam s Vama, dragi čitatelju (i čitateljice), no ne dopušta mi prostor: radije ga prepuštam pričama i Vašem užitku dok ih čitate.

VAŠ
BORIVOJ JURKOVIĆ

SCAN i OCR: Sekundica
Ispravka: MasterYoda
Prelom: MasterYoda
www.sftim.com

e-knjiga:

Chita(m) 2012